

सार्वजनिक - खाजगी भागीदारीद्वारे
शासकिय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे
अद्यावतीकरण धोरण राबविण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविन्यता विभाग,
शासन निर्णय क्र : पीपीपी-२०२५/प्र.क्र.८०/व्यशि-३
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक :- ०२ जून, २०२५.

वाचा :

- १) उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, शासन निर्णय क्र. आयटीआय-२००७/प्र.क्र. (२३/०७)/व्यशि-२ दिनांक : ३१.०३.२००८
- २) उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, शासन निर्णय क्र.पीपीपी-२०१३/प्र.क्र.१०३/१३/व्यशि-५ दिनांक: २९.५.२०१५
- ३) कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग, शासन निर्णय क्र. कौविउ- २०१५/प्र.क्र.१२२/रोस्वरो-१ दिनांक : २.०९.२०१५
- ४) कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग, शासन निर्णय क्र. कौविउ- २०१८/प्र.क्र.१/अभियान-१ दिनांक : ३०.०५.२०१९
- ५) कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग, शासन निर्णय क्र. आयएमसी- २०१९/प्र.क्र.२००/व्यशि-३ दिनांक : १६.०३.२०२०
- ६) संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई यांचे पत्र क्र.०७/CSR/ २०२५/२०१, दिनांक : १७.०४.२०२५.

प्रस्तावना :

राज्यात औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांद्वारे उद्योगांना आवश्यक कौशल्ययुक्त मनुष्यबळाची निर्मिती करण्यात येते. राज्यात ४१९ शासकिय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था कार्यरत असून त्याद्वारे १,२५,००० जागा प्रशिक्षणासाठी उपलब्ध असतात. शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये १ व २ वर्षांचे ८० प्रकारचे व्यवसाय अभ्यासक्रम शिकविण्यात येतात. सदर अभ्यासक्रमांना प्रशिक्षण निदेशालय, कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता विभाग, नवी दिल्ली यांनी मान्यता दिलेली असते.

२. औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांद्वारे प्रशिक्षण देण्यात येत असलेले व्यवसाय अभ्यासक्रम व उद्योग समूहांना आवश्यक असलेले कुशल मनुष्यबळ यामधील तफावत दूर करून

रोजगारक्षमता वाढविणे व बेरोजगारी कमी करण्यासाठी खाजगी उद्योगांना शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये सहभागी करून घेणे गरजेचे आहे. यानुषंगाने सार्वजनिक खाजगी भागीदारीद्वारे शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे अद्यावतीकरण धोरण राबविणे आवश्यक आहे.

३. सार्वजनिक खाजगी-भागीदारीद्वारे शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांच्या अद्यावतीकरण धोरणाचा उद्देश औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांना (आयटीआय) जागतिक दर्जाच्या प्रशिक्षण केंद्रांमध्ये रूपांतरित करणे आहे, जे उद्योगाच्या मागणीनुसार सक्षम उद्योग सहयोगाद्वारे प्रशिक्षणार्थींची रोजगारक्षमता वाढविण्यावर लक्ष केंद्रित करतील.

४. सदर धोरणाच्या मुख्य उद्दिष्टांमध्ये पायाभूत सुविधांचे अद्यावतीकरण, आधुनिक तंत्रज्ञानांचे प्रशिक्षण (कृत्रिम बुद्धिमत्ता, स्वयंचलन, नवीकरणीय ऊर्जा) रोजगार दर सुधारणे, उद्योग गुंतवणूक आणि आर्थिक स्थिरता सुनिश्चित करणे यांचा समावेश करणारे असणार आहे. सदर धोरण व्यावसायिक शिक्षणाचे अद्यावतीकरण करून महाराष्ट्राला कौशल्य विकासाला प्रोत्साहन देणारे अग्रगण्य राज्य बनवेल. या धोरणाच्या यशस्वी अंमलबजावणीमुळे महाराष्ट्र राज्यासाठी १ ट्रिलियन डॉलर अर्थव्यवस्था आणि विकसित भारतासाठी ५ ट्रिलियन डॉलर अर्थव्यवस्थेचे लक्ष्य साध्य करण्यात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावू शकणार आहे. त्यामुळे राज्यातील ४१९ शासकीय औद्योगिक संस्थांमधील जवळपास १,२५,००० प्रशिक्षणार्थ्यांना त्याचा निश्चितच लाभ होणार आहे. त्यामुळे सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीद्वारे शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे अद्यावतीकरण करण्याबाबतचे धोरण राबविण्याबाबतच्या मा.मंत्रिमंडळ प्रस्तावास मान्यता देण्याबाबतची बाब विचाराधिन होती.

शासन निर्णय :

महाराष्ट्रातील सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी धोरण शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमधील व्यवसाय शिक्षणाचे आधुनिकीकरण करण्यासाठी, कौशल्य अंतर कमी करण्यासाठी आणि उद्योगांच्या मागणीशी सुसंगत असणारे कुशल मनुष्यबळ तयार करण्यासाठी एक

परिवर्तनकारी उपक्रम आहे. सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी (पीपीपी), उद्योग-नेतृत्व अभ्यासक्रम सुधारणा आणि पायाभूत सुविधांचे आधुनिकीकरण यांना प्रोत्साहन देऊन हे धोरण जागतिक दर्जाचे कौशल्य केंद्रे स्थापन करण्याचे उद्दिष्ट ठेवते जे रोजगारक्षमता वाढवण्यासोबतच राज्याच्या आर्थिक वाढीस देखील योगदान देणारे आहे. उद्योग-संस्था भागीदारी प्रतिमान हे सुनिश्चित करते की, औ.प्र.संस्था क्षेत्र-विशिष्ट, उद्योग-एकत्रित आणि तांत्रिकदृष्ट्या प्रगत आहेत, ज्यामुळे महाराष्ट्राला कौशल्य विकासात आपले नेतृत्व कायम ठेवण्यास मदत होणार आहे. औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थेमधील प्रशिक्षणार्थी रोजगारासाठी अत्यंत कुशल, तयार कुशल कारागीर बनतील जे भारताच्या औद्योगिक आणि आर्थिक प्रगतीस योगदान देणारे असणार आहेत. याकरीता सोबत परिशिष्ट-अ मधील मराठी व इंग्रजी भाषेमधील “ सार्वजनिक- खाजगी भागीदारीद्वारे शासकिय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे अद्यावतीकरण धोरण, २०२५” च्या मसुद्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

२. सदर धोरणाची संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई महाराष्ट्र इन्स्टिट्यूट फॉर ट्रान्सफॉर्मेशन (मित्रा) यांच्या तांत्रिक सहाय्याने कार्यप्रणाली मार्गदर्शक तत्त्वे (Operational guidelines) तयार करेल व त्यास विभागाची मान्यता घेईल.

३. राज्यात सदर धोरणाची अंमलबजावणी विभागाच्या अधिपत्याखालील खालील कार्यालयांचा सहभागाने संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई यांच्याद्वारे करण्यात येईल.

अ) आयुक्त, कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता आयुक्तालय, नवी मुंबई.

ब) रतन टाटा महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विद्यापीठ, मुंबई.

क) महाराष्ट्र राज्य कौशल्य, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण मंडळ, मुलुंड

ड) महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता सोसायटी, मुंबई.

ई) महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विकास सोसायटी, मुंबई.

४. सदर शासन निर्णय मा.राज्य मंत्रिमंडळाची दि. १३ मे, २०२५ रोजी झालेल्या बैठकीतील विषय क्रं.८ अन्वये दिलेल्या मान्यतेस अनुसरून निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२५०६०२१६५१३८०९०३ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(मनिषा वर्मा)

अपर मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रत,

१. मा. राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव, मुंबई.
२. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मुंबई.
३. मा. उपमुख्यमंत्री(नगरविकास)/मा.उपमुख्यमंत्री (वित्त) यांचे प्रधान सचिव, मुंबई.
४. सर्व मा. मंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
५. सर्व मा. राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
६. मा. विरोधी पक्षनेता, विधानपरिषद/विधानसभा यांचे खाजगी सचिव, विधान भवन, मुंबई,
७. सर्व विधानमंडळ सदस्य, महाराष्ट्र राज्य,
८. मा. मुख्य सचिव यांचे उप सचिव, मुख्य सचिवांचे कार्यालय, मंत्रालय, मुंबई,
९. सर्व मंत्रालयीन विभागाचे अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
१०. महालेखापाल, लेखापरिक्षा / लेखा व अनुज्ञेयता, महाराष्ट्र-१, मुंबई.
११. महालेखापाल, लेखापरिक्षा / लेखा व अनुज्ञेयता, महाराष्ट्र-२, नागपूर.
१२. सहसंचालक, लेखा व कोषागारे, नवीन प्रशासकीय भवन, मुंबई.
१३. अधिदान व लेखाधिकारी, मुंबई.
१४. निवासी लेखापरिक्षण अधिकारी, मुंबई.
१५. आयुक्त, कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविन्यता आयुक्तालय, कोकण भवन, नवी मुंबई.
१६. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विकास सोसायटी, मुंबई.
१७. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता सोसायटी, मुंबई.
१८. संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.

१९. अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य कौशल्य, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण मंडळ, मुंबई.
२०. सहसंचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण प्रादेशिक कार्यालय, मुंबई / पुणे / नाशिक / औरंगाबाद / अमरावती / नागपूर.
२१. उपआयुक्त, कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता, विभागीय मुख्यालय मुंबई / पुणे / नाशिक / औरंगाबाद / अमरावती / नागपूर.
२२. सर्व सहसचिव / उपसचिव / अवर सचिव / कार्यासन अधिकारी, कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविन्यता विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२३. निवड नस्ती, व्यशि -३ कार्यासन

सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीद्वारे शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे अद्यावतीकरण

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	विषय	पृष्ठ क्र.
१.	संदर्भ	३
२.	औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांची सामाजिक-आर्थिक विकासातील भूमिका	३
३.	कार्यकारी सारांश	४
४.	प्रस्तावना	५
५.	उद्देश (Vision)	६
६.	धोरणाची उद्दिष्टे	६
७.	धोरणाची फलनिष्पत्ती	८
८.	पूर्वीचे धोरणात्मक उपक्रम	९
९.	महाराष्ट्रातील औ.प्र.संस्थांची सद्यस्थिती	१०
१०.	धोरणाची तत्त्वे	११
११.	धोरण	१२
१२.	औ.प्र.संस्थांच्या निवडीसाठी निकष	२५
१३.	भागीदारी पद्धत आणि अनिवार्यता	२६
१४.	भागीदारीस मुदतवाढ व मुदतपूर्व समाप्ती	२६
१५.	समारोप	२७
	प्रपत्र १: शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांची यादी	२८
	प्रपत्र २: शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांची यादी	२९
	प्रपत्र ३: शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांची यादी	३२

सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीद्वारे शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे अद्यावतीकरण

१. संदर्भ

- १.१.उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग, शासन निर्णय दि.३१.०३.२००८
- १.२.उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग, शासन निर्णय दि.२९.०५.२०१५
- १.३.कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग, शासन निर्णय दि.०२.०९.२०१५
- १.४.कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग, शासन निर्णय दि.३०.०५.२०१९
- १.५.कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग, शासन निर्णय दि.१६.०३.२०२०

२. औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांची सामाजिक-आर्थिक विकासातील भूमिका

२.१.औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था (आयटीआय) भारताच्या व्यवसाय शिक्षण प्रणालीचा आधारस्तंभ असून देशभरातील युवकांना कौशल्य-आधारित प्रशिक्षण देतात. महाराष्ट्र, भारतातील सर्वाधिक औद्योगिकीकरण झालेल्या राज्यांपैकी एक आहे. राज्यात औ.प्र. संस्थांचे विस्तृत जाळे विकसित करण्यात आले आहे जे प्रादेशिक आणि राष्ट्रीय विकासात महत्त्वाची भूमिका बजावते.

२.२. महाराष्ट्रात भारतातील औ.प्र.संस्थांचे सर्वात मोठे जाळे आहे, ज्यात ४१८ शासकीय औ.प्र.संस्था आणि जवळपास ६०० पेक्षा अधिक खाजगी औ.प्र.संस्था कार्यरत आहेत. या संस्थांद्वारे सर्व उत्पादन आणि सेवा क्षेत्राकरिता आवश्यक ९० पेक्षा अधिक व्यवसाय अभ्यासक्रमांमध्ये प्रशिक्षण देण्यात येते. राज्याने व्यवसाय प्रशिक्षणाची व्यापक उपलब्धता सुनिश्चित करण्यासाठी या संस्थांना शहरी औद्योगिक केंद्रे आणि ग्रामीण भागात धोरणात्मकरित्या स्थापित केले आहे.

२.३. सामाजिक-आर्थिक विकासात महत्त्वाचे योगदान

२.३.१. कौशल्य तफावत (Skill Gap) दूर करणे

अ. बाजारपेठेच्या मागणीशी सुसंगत व उद्योगांशी संबंधित कौशल्यांमध्ये युवक-युवतींना प्रशिक्षण देणे

आ. वार्षिक अंदाजे १.५ लाख कुशल कामगारांची निर्मिती करणे

इ. उत्पादन आणि सेवा क्षेत्रांसाठी कुशल तंत्रज्ञांचा सातत्यपूर्ण प्रवाह तयार करणे

ई. शिक्षण आणि रोजगारक्षम कौशल्यांमधील अंतर कमी करणे

२.३.२. रोजगारक्षमता वाढवणे आणि बेरोजगारी कमी करणे

अ. प्रात्यक्षिक, हाताळणीयुक्त प्रशिक्षण पद्धती

आ. उद्योगाशी संरेखित अभ्यासक्रम विकास

इ. शिकाऊ उमेदवारी प्रशिक्षण कार्यक्रमांसाठी ११,००० पेक्षा जास्त औद्योगिक आस्थापनांसमवेत भागीदारी

ई. प्रशिक्षणार्थींना संभाव्य नियोक्त्यांशी जोडणारी रोजगार सेवा

२.३.३. औद्योगिक वाढीला चालना देणे

- अ. राज्याच्या उत्पादन आणि सेवा क्षेत्रासाठी कुशल मनुष्यबळ उपलब्ध करून देणे
 - आ. विशेष कौशल्ययुक्त मनुष्यबळ उपलब्धतेद्वारे सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम उद्योग क्षेत्राला चालना देणे
 - इ. नविन तंत्रज्ञानाधारीत कुशल मनुष्यबळ निर्माण करणे
 - ई. औद्योगिक उत्पादकता आणि गुणवत्ता सुधारणांमध्ये योगदान
- २.३.४. सामाजिक समावेशनास प्रोत्साहन
- अ. आर्थिकदृष्ट्या वंचित गटांसाठी सुलभ प्रशिक्षण पर्याय देणे
 - आ. अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, इतर मागासवर्गीय, महिला, दिव्यांग इत्यादींचे प्रतिनिधित्व सुनिश्चित करणारे आरक्षण धोरण राबविणे
 - इ. अनुदानित प्रशिक्षण, शिष्यवृत्ती आणि विद्यावेतन संधी उपलब्ध करून देणे
- २.३.५. उद्योजकता प्रोत्साहित करणे
- अ. लघु व्यवसाय व्यवस्थापनावर विशेष मॉड्यूल
 - आ. स्वयंरोजगार उपक्रमांना समर्थन
 - इ. सेवा-आधारित उपक्रम स्थापित करण्यासाठी आवश्यक तांत्रिक ज्ञान
 - ई. नवीन उद्योजकांसाठी सरकारी योजनांशी जोडणी

३. कार्यकारी सारांश

- ३.१. सार्वजनिक खाजगी भागीदारी (पीपीपी) प्रारूपाद्वारे शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांच्या अद्यावतीकरण धोरणाचा उद्देश औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांना (आयटीआय) जागतिक दर्जाच्या प्रशिक्षण केंद्रांमध्ये रूपांतरित करणे आहे, जे उद्योगाच्या मागणीनुसार सक्षम उद्योग सहयोगाद्वारे प्रशिक्षणार्थीची रोजगारक्षमता वाढविण्यावर लक्ष केंद्रित करतील.
- ३.२. शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था (आयटीआय) दीर्घकाळ भारताच्या व्यवसाय शिक्षण प्रणालीचा कणा राहिल्या आहेत. तथापि, या संस्थांपैकी अनेकांना कालबाह्य पायाभूत सुविधा, अभ्यासक्रमातील त्रुटी, अपुरे उद्योग संरेखन आणि आर्थिक मर्यादा यांसारख्या महत्त्वपूर्ण आव्हानांना सामोरे जावे लागते. सार्वजनिक खाजगी भागीदारी (पीपीपी) मॉडेल या संस्थांना पुनर्जीवित करण्यासाठी आणि कौशल्य विकासातील त्यांचा प्रभाव वाढविण्यासाठी एक आशादायक दृष्टिकोन म्हणून उदयास आला आहे.
- ३.३. हे धोरण औ.प्र.संस्थांना भविष्यासाठी तयार असलेल्या संस्था म्हणून पाहते, जे जागतिक कौशल्य मागणीशी संरेखित आहेत. मुख्य उद्दिष्टांमध्ये पायाभूत सुविधांचे अद्यावतीकरण, उदयोन्मुख तंत्रज्ञानांचे एकत्रीकरण (कृत्रिम बुद्धिमत्ता, स्वयंचलन, अक्षय ऊर्जा), रोजगार दर सुधारणे आणि उद्योग गुंतवणूक आणि महसूल-वाटप प्रारूपाद्वारे आर्थिक स्थिरता सुनिश्चित करणे यांचा समावेश आहे. विशेष लक्ष शिक्षकांचे कौशल्य अद्यावतीकरण आणि पुनर्प्रशिक्षण, शिकाऊ उमेदवारी, आणि विशेषतः ग्रामीण आणि महिला-केंद्रित औ.प्र. संस्थांमध्ये समावेशकतेवर दिले जाईल.

- ३.४. अग्रगण्य कॉर्पोरेट्स, औद्योगिक संघटना तसेच परोपकारी व्यक्तींना अभ्यासक्रम सह-विकसित करण्यासाठी, प्रशिक्षण सुविधा उन्नत करण्यासाठी आणि वास्तविक जगातील अनुभव प्रदान करण्यासाठी औ.प्र.संस्थांसमवेत भागीदारी करण्यास प्रोत्साहित केले जाईल. औ.प्र.संस्थांचे व्यवस्थापन संस्था व्यवस्थापन समित्या (IMC) करतील व या समित्या पारदर्शकता आणि उद्योग संरेखन सुनिश्चित करतील. औ.प्र.संस्था उन्नत करण्यासाठी विद्यमान सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी अंतर्गत संस्था व्यवस्थापन समित्या त्यांचे कर्तव्य पार पाडत आहेत. पीपीपी-आधारित आर्थिक मॉडेल उद्योगांना औ.प्र.संस्थांमध्ये गुंतवणूक करण्यास, कॉर्पोरेट सोशल रिस्पॉन्सिबिलिटी (CSR) प्रोत्साहनांचा लाभ घेण्यास आणि जागतिक स्तरावर मान्यताप्राप्त प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम सुरू करण्यास प्रोत्साहन देईल.
- ३.५. राज्यातील सर्व शासकीय औ.प्र.संस्था भागीदारी करिता उपलब्ध असतील. प्लेसमेंट दर, उद्योग समाधान आणि आर्थिक व्यवहार्यता यांच्या माध्यमातून यशाचा मागोवा घेतला जाईल. प्रशासकीय विलंब आणि ग्रामीण औ.प्र.संस्था भागीदारी यांसारखी आव्हाने असली तरी, शासकीय प्रोत्साहने, सक्षम प्रशासकीय समर्थन, सुव्यवस्थित मंजूरी आणि अभ्यासक्रम सुधारणा त्यांना कमी करतील.
- ३.६. व्यावसायिक शिक्षणाचे अद्यावतीकरण करून आणि उद्योग सहयोगाला प्रोत्साहन देऊन, हे धोरण महाराष्ट्राला कौशल्य विकासात अग्रगण्य बनवेल ज्याद्वारे अत्यंत रोजगारक्षम, भविष्यासाठी तयार (future ready) कुशल मनुष्यबळ तयार करणे आणि राष्ट्रव्यापी अंमलबजावणीसाठी एक आदर्श म्हणून काम करेल. अशा प्रकारे उद्योग भागीदार आणि परोपकारी व्यक्ती महाराष्ट्र राज्यासाठी १ ट्रिलियन डॉलर अर्थव्यवस्था आणि विकसित भारताच्या ५ ट्रिलियन डॉलर अर्थव्यवस्थेचे लक्ष्य साध्य करण्यात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावू शकतात.

४. प्रस्तावना

- ४.१. औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था (ITI) भारत सरकारच्या कौशल्य विकास आणि उद्योजकता मंत्रालयाच्या (MSDE) प्रशिक्षण महासंचालनालय (DGT) यांच्याद्वारे व्यवस्थापित केल्या जातात, जे त्यांचे प्रशासन आणि गुणवत्ता नियंत्रण पाहते. व्यवसाय शिक्षण आणि प्रशिक्षण संचालनालय (DVET) हे कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता आणि नाविन्यता विभाग, महाराष्ट्र शासन अंतर्गत महाराष्ट्रातील शासकीय आणि खाजगी औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये शिल्प कारागीर प्रशिक्षण योजना (CTS) आणि शिकाऊ उमेदवारी प्रशिक्षण योजना (ATS) वर देखरेख करण्यासाठी शिखर संस्था आहे.
- ४.२. औ.प्र.संस्था कौशल्य विकासात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावत असताना, पायाभूत सुविधांचे अद्यावतीकरण, उद्योग प्रगतीनुसार अभ्यासक्रमांचे अद्यावतीकरण, आणि विद्यार्थ्यांसाठी उद्योग अनुभव वाढवून त्यांची प्रभावीता आणखी वाढविण्याची संधी आहे. औ.प्र.संस्थांमधील गळतीचे प्रमाण देखील कमी करणे आवश्यक आहे. उद्योग-संस्था भागीदारी सक्षम करणे, प्रात्यक्षिक प्रशिक्षण सुलभ करणे, पायाभूत सुविधांचे

अद्यावतीकरण, आणि पदवीधर रोजगारक्षमता सुधारण्यात औ.प्र.संस्था महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावू शकतात.

- ४.३. या आव्हानांना सामोरे जात असतानाही, औ.प्र.संस्था महाराष्ट्राच्या औद्योगिक वाढीसाठी मूलभूत आहेत. धोरणात्मक सुधारणा आणि उद्योग सहकार्यातून, या संस्था राज्याच्या आर्थिक विकासास पाठिंबा देण्यात आणि आधुनिक औद्योगिक गरजांशी संरेखित कुशल कार्यबळ तयार करण्यात आपली भूमिका अधिक चांगल्या प्रकारे बजावू शकतात.

५. उद्देश (Vision)

- ५.१. सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीद्वारे शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे अद्यावतीकरण धोरणाचा औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांना (ITI) विकसित होणाऱ्या व्यवसाय, कौशल्य आणि रोजगारासाठी आवश्यक असलेल्या प्रात्यक्षिक कौशल्ये, ज्ञान आणि क्षमतांसह सुसज्ज करून जागतिक दर्जाच्या सेंटर ऑफ एक्सलन्स मध्ये रूपांतरित करण्याचा उद्देश आहे. प्रत्यक्ष प्रशिक्षण, उपयोजित शिक्षण आणि उद्योग सहकार्याला प्राधान्य देऊन, हे धोरण व्यवसाय शिक्षण आणि रोजगार यातील अंतर कमी करण्याचा प्रयत्न करते, जेणेकरून अद्यावत तंत्रज्ञानासह उद्योगाच्या मागण्या पूर्ण करणारे कुशल मनुष्यबळाची उपलब्धता सुनिश्चित केली जाईल. उद्योग आस्थापनांसोबत धोरणात्मक भागीदारीतून, औ.प्र.संस्था जागतिक मानकांशी संरेखित अत्याधुनिक प्रशिक्षण देतील, पायाभूत सुविधा, अभ्यासक्रम आणि प्रशिक्षण पद्धतींचे अद्यावतीकरण करतील. डिजिटल तंत्रज्ञान, वास्तविक जगातील शिकाऊ उमेदवारी आणि उद्योग-चालित कौशल्य विकासाच्या (industry driven skill development) च्या एकीकरणामुळे रोजगारक्षमता वाढेल आणि तांत्रिकदृष्ट्या प्रावीण्य, डिजिटल प्रवाही (digitally fluent) आणि आवश्यक सॉफ्ट स्किल्ससह सुसज्ज कुशल मनुष्यबळ तयार होईल. हे धोरण महाराष्ट्राच्या औद्योगिक परिसंस्थेला सक्षम करणारे शाश्वत आणि प्रगतीशील मॉडेल तयार करण्याची आकांक्षा बाळगते, ज्यामुळे आर्थिक वाढ, तांत्रिक प्रगती आणि नाविन्यता यांना चालना देणारे रोजगार-सज्ज व्यावसायिक तयार होतील. धोरणाचा उद्देश औ.प्र.संस्थामधील उद्योग-चालित प्रशिक्षण कार्यक्रमाद्वारे प्रशिक्षणार्थ्यांच्या गळतीचे प्रमाण कमी करण्याचा आहे. शेवटी, धोरण औ.प्र.संस्थेला स्वयंचलित सेंटर ऑफ एक्सलन्स म्हणून स्थान देण्याचा प्रयत्न करते, जेणेकरून भविष्यासाठी सज्ज कुशल मनुष्यबळ सुनिश्चित केले जाईल जे राज्याला कुशल प्रतिभेचे अग्रगण्य केंद्र बनण्याच्या दिशेने पुढे नेईल.

६. धोरणाची उद्दिष्टे

- ६.१. औ.प्र.संस्थांना जागतिक-दर्जाच्या प्रशिक्षण केंद्रांमध्ये रूपांतरीत करणे
जागतिक उद्योग मानकांशी संरेखित पायाभूत सुविधा, अभ्यासक्रम आणि प्रशिक्षण सुविधांचे अद्यावतीकरण करणे जे स्थानिक उद्योगाच्या गरजा पूर्ण करण्यात महत्त्वपूर्ण

भूमिका बजावेल.

- ६.२. व्यवसाय प्रशिक्षणात उद्योग सहभाग वाढवणे
संरचित (structured) सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी (पीपीपी) स्थापित करणे ज्यामध्ये उद्योग औ.प्र.संस्था भागीदारी करतील आणि त्यांचे पोषण करतील आणि कौशल्य विकासात सक्रियपणे योगदान देतील.
- ६.३. रोजगारक्षमता सुधारणे
औ.प्र.संस्थेत प्रशिक्षण वास्तविक उद्योग मागण्यांशी संरेखित (align) करणे, ८०% पेक्षा जास्त विद्यार्थ्यांना शिकाऊ उमेदवारीचा अनुभव मिळेल आणि २०% विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणात प्रवेश मिळण्याची संधी मिळेल याची खात्री करणे.
- ६.४. उदयोन्मुख (emerging) तंत्रज्ञानांसह अभ्यासक्रम अद्यावतीकरण करणे
कृत्रीम बुद्धीमत्ता (AI), स्वयंचलन (automation), अक्षय ऊर्जा, ग्रीन हायड्रोजन एनर्जी, सर्फ्युलर इकॉनॉमी, सायबर सुरक्षा आणि डिजिटल कौशल्ये यामध्ये अभ्यासक्रम सुरू करणे. उदयोन्मुख (emerging) तंत्रज्ञानांसह आधुनिक साधनांसह अभ्यासक्रम लागू करणे. आणि उद्योगांच्या मागणीप्रमाणे आणि प्रशिक्षण महासंचालनालय, नवी दिल्ली अभ्यासक्रम नियमानुसार मुलभूत अभियांत्रिकीचे (core engineering) प्रगत आणि नवीनतम अभ्यासक्रम सुरू करणे.
- ६.५. आर्थिक शाश्वतता सुनिश्चित करणे
उद्योगाला औ.प्र.संस्थांच्या अद्यावतीकरणात योगदान देण्यास प्रोत्साहित करून तसेच उद्योग गुंतवणूक, महसूल-वाटप मॉडेल आणि स्वयं-शाश्वत (self-sustaining) कौशल्य कार्यक्रमांचा लाभ घेऊन आर्थिक शाश्वतता सुनिश्चित करणे. यामध्ये उत्पादन-केंद्रित प्रशिक्षण योजनांच्या अंमलबजावणीचाही समावेश असेल.
- ६.६. राज्यव्यापी अंमलबजावणीसाठी विस्तारक्षम मॉडेल विकसित करणे
विविध भौगोलिक क्षेत्रात प्रायोगिक तत्त्वावर सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीद्वारे शासकीय औ.प्र.संस्थांचे उन्नतीकरण करणे, कामगिरीचे मूल्यांकन करणे आणि टप्प्याटप्प्याने महाराष्ट्रातील सर्व औ.प्र.संस्थांपर्यंत विस्तार करणे.
- ६.७. शिकाऊ उमेदवारी आणि उद्योग अनुभवाला प्रोत्साहन देणे
राष्ट्रीय शिकाऊ उमेदवारी प्रोत्साहन योजना (NAPS), महाराष्ट्र शिकाऊ उमेदवारी प्रोत्साहन योजना (MAPS) बळकट करणे आणि प्रत्येक औ.प्र.संस्थेतील प्रशिक्षणार्थ्याला कामावरील प्रशिक्षणाद्वारे उद्योग अनुभव मिळेल याची खात्री करणे.
- ६.८. प्रशिक्षकांचे प्रशिक्षण विकसित करून त्यांचे सक्षमीकरण
प्रशिक्षणाच्या पद्धती अद्यावत करण्यासाठी उद्योग तज्ज्ञांसह प्रशिक्षकांना-प्रशिक्षण देण्याचे कार्यक्रम राबवणे. भागीदार औ.प्र.संस्थांमधील सर्व प्रशिक्षक/ निदेशकांना आधुनिक तंत्रज्ञानात प्रात्यक्षिक प्रशिक्षण देणे. समर्पित प्रशिक्षण सल्लामसलत आणि प्लेसमेंट सेलद्वारे उद्योग तज्ज्ञांसह प्रशिक्षणाच्या पद्धती आणि आधुनिक कौशल्यांमध्ये प्रशिक्षण प्रदान करणे.
- ६.९. समावेशकता आणि प्रादेशिक विकास वाढवणे

महाराष्ट्रातील सर्व औद्योगिक क्षेत्रांजवळ स्थित असलेल्या औ.प्र.संस्थांचा विकास करणे तसेच उद्योग-संस्था भागीदारी मॉडेल महाराष्ट्रातील सर्व प्रादेशिक विभागांचा समावेश करण्यासाठी प्रयत्न करणे.

७. धोरणाची फलनिष्पत्ती

७.१. उद्योगासाठी कुशल मानवी संसाधन तयार करणे

हे धोरण भागीदार उद्योगांसाठी फायदेशीर आहे कारण त्यांना शासकीय औ.प्र.संस्थांमध्ये उद्योगासाठी कुशल मानवी संसाधने मिळतील, त्यामुळे भागीदार उद्योगांना त्यांचे स्वतःचे कौशल्य केंद्र उभारण्याची गरज राहणार नाही.

७.२. उच्च रोजगारक्षमता आणि उद्योग मागणीशी जुळवणी

१००% उद्योगासाठी तयार कुशल मनुष्यबळ लक्ष्य ठेवणे ज्यापैकी किमान ८०% औ.प्र.संस्थेतील प्रशिक्षणार्थींना शिकाऊ उमेदवारी प्रशिक्षण आणि उद्योग-संबंधित रोजगाराची संधी मिळेल आणि उर्वरित २०% पदवीका महाविद्यालय, अभियांत्रिकी महाविद्यालये आणि रतन टाटा महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विद्यापीठात व्यावसायिक शिक्षणाची पदवी (बी.व्होक) मिळवण्याची संधी मिळेल.

७.३. सक्षम उद्योग-औ.प्र.संस्था सहकार्य

औ.प्र.संस्थांमध्ये राबविण्यात येणाऱ्या अभ्यासक्रम रचनेत, प्रशिक्षणात आणि औ.प्र.संस्थेच्या व्यवस्थापनात प्रमुख औद्योगिक घटकांचा वाढलेला सहभाग, व्यापार आणि बाजार मागणीनुसार प्रगत अल्पकालीन प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम आणि दीर्घकालीन शिल्प कारागीर प्रशिक्षण योजनेंतर्गत अभ्यासक्रम, पदवीका आणि प्रगत पदविका अभ्यासक्रम सुरू करण्यासाठी उद्योगांचे सहकार्य प्राप्त करणे.

७.४. जागतिक प्रमाणीकरण आणि उच्च वेतनस्तर

ISO, राष्ट्रीय कौशल्य विकास महामंडळ (NSDC), आणि क्षेत्र-विशिष्ट प्रमाणपत्र अभ्यासक्रमांचा प्रशिक्षणात समावेश व प्रशिक्षणार्थींसाठी उच्च वेतनस्तर संधी.

७.५. व्यापक शिकाऊ उमेदवारी संधी

राष्ट्रीय शिकाऊ उमेदवारी प्रशिक्षण योजना (NATS) अंतर्गत शिकाऊ उमेदवारी सहभागात ५०% पेक्षा जास्त वाढ.

७.६. मापनयोग्य (scalable) आणि पुनरावृत्तीयोग्य (replicable) पध्दती

प्रायोगिक तत्वावर राज्यभर सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी पध्दती अवलंबीणे व त्याची यशस्वी अंमलबजावणी.

७.७. अद्यावत पायाभूत सुविधा

आधुनिक कार्यशाळा, स्मार्ट वर्गखोल्या आणि उच्च-तंत्रज्ञान प्रयोगशाळा.

७.८. उत्पादन केंद्रित व्यवसाय अभ्यासक्रम प्रशिक्षण (कार्यशाळा)

उत्पादन केंद्रित व्यवसाय अभ्यासक्रमांतर्गत प्रशिक्षण देणे. उदाहरणार्थ, प्रगत CNC कार्यशाळा. उद्योगाने उद्योगांच्या गरजेनुसार लघु प्रमाणावरील उत्पादन युनिटसारखी कार्यशाळा स्थापित करावी. यामध्ये प्रत्यक्ष उत्पादन होईल. हे

प्रशिक्षणार्थ्यांना प्रात्यक्षिक प्रशिक्षण/ hands-on training आणि उद्योग सुरु करण्याबाबत शिकण्याची संधी मिळण्यास मदत करेल.

८. पूर्वीचे धोरणात्मक उपक्रम

महाराष्ट्र शासनाने राज्यातील औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था (ITI) मध्ये सुधारणा करण्यासाठी आणि त्यांचा प्रभाव वाढविण्यासाठी अनेक धोरणात्मक उपक्रम राबविले आहेत:

८.१. अभ्यासक्रम अद्यावतीकरण

व्यवसाय प्रशिक्षणात देशाभर एकसमानता राखण्यासाठी प्रशिक्षण महासंचालनालय, नवी दिल्ली (DGT) आणि राष्ट्रीय व्यावसायिक शिक्षण आणि प्रशिक्षण परिषदेला (NCVET) शिल्प कारागीर प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी (CTS) अभ्यासक्रम तयार करण्याचे आणि अद्ययावत करण्याचे काम सोपविण्यात आले आहे. मागणी आधारित (need based) अतिरिक्त प्रशिक्षणाची आवश्यकता ओळखून राज्य शासनाने महाराष्ट्र राज्य कौशल्य, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण मंडळाला (MSBSVET) अभ्यासक्रम तयार करण्यास आणि अद्ययावत करण्याची जबाबदारी सोपविली आहे. या उपक्रमामध्ये समकालीन औद्योगिक आवश्यकतांनुसार अल्पकालीन प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम आणि दीर्घकालीन पदविका आणि प्रगत पदविका अभ्यासक्रमांचा समावेश आहे, ज्यामुळे प्रशिक्षणार्थींकडे संबंधित आणि अद्ययावत कौशल्ये असतील याची खात्री केली जाते.

८.२. सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी (पीपीपी)

औ.प्र.संस्थांचे अद्यावतीकरण करण्यासाठी, राज्याने सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी पद्धत अवलंबिली असून, उद्योग भागीदारांना या संस्थांचे व्यवस्थापन आणि उन्नती करण्यासाठी आमंत्रित केले आहे. या सहकार्याचे उद्दिष्ट प्रशिक्षणाची गुणवत्ता वाढविणे, पायाभूत सुविधा अद्ययावत करणे आणि प्रशिक्षणार्थ्यांच्या रोजगार क्षमतेत वाढ करणे आहे. विद्यमान संस्था व्यवस्थापन समिती (IMC) या सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी पद्धतीचा परिणाम आहे. या पद्धतीत उद्योगातील एक सदस्य हा IMC अध्यक्ष असतो.

८.३. समाजसुधारकांच्या सन्मानार्थ औ.प्र.संस्थांचे नामकरण

प्रशिक्षणार्थ्यांना प्रेरणा देण्यासाठी आणि नामवंत व्यक्तींचा सन्मान करण्यासाठी, महाराष्ट्र शासनाने शासकीय औ.प्र.संस्थांचे नामकरण समाजसुधारक आणि प्रतिष्ठित व्यक्तिमत्त्वांच्या नावावर केले आहे. उदाहरणार्थ, मुंबईतील औ.प्र.संस्थेचे नाव भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या नावावर ठेवले गेले आहे, जे सामाजिक न्याय आणि समानतेसाठी त्यांच्या योगदानाचे प्रतिबिंब दर्शवते.

हे उपक्रम महाराष्ट्राच्या व्यवसाय प्रशिक्षणाला बळकटी देण्याच्या, औ.प्र.संस्था उद्योगाच्या गरजांना प्रतिसाद देत राहतील याची खात्री करण्याच्या आणि प्रशिक्षणार्थ्यांना यशस्वी कारकिर्दीसाठी आवश्यक कौशल्ये प्रदान करण्याच्या वचनबद्धतेचे प्रतिबिंब दर्शवतात.

९. महाराष्ट्रातील औ.प्र.संस्थांची सद्यस्थिती

९.१. पायाभूत सुविधा वाढविण्याच्या संधी

यंत्रसामग्री, उपकरणे आणि आयटी-सक्षम वर्गखोल्यांचे अद्यावतीकरण करून अनेक औ.प्र.संस्थांच्या पायाभूत सुविधा आणखी वाढविण्याची व्याप्ती आहे. भौतिक वातावरणाचे उद्योग मानकांशी संरेखन प्रशिक्षण आणि वास्तविक जगातील अनुप्रयोगांमधील (real world application) अंतर कमी करण्यास मदत करेल, अधिक प्रभावी प्रशिक्षण अनुभव सुनिश्चित करेल. औ.प्र.संस्थांमध्ये नवसंकल्पना आणि स्टार्टअप संस्कृतीला प्रोत्साहन देण्यासाठी इनक्युबेशन सेंटर्स सारखी पायाभूत सुविधा निर्माण करण्याची प्रबळ गरज आहे.

९.२. अभ्यासक्रम अद्यावतीकरण

ॲडिटिव्ह मॅन्युफॅक्चरिंग, ऑटोमेशन, कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि अक्षय ऊर्जा यासारख्या इतर उद्योन्मुख क्षेत्रांमध्ये विकसित होणाऱ्या उद्योगांच्या गरजांशी गतीमानता राखण्यासाठी, औ.प्र.संस्थांमधील अभ्यासक्रम सातत्याने अद्यावत केले जाऊ शकतात. अधिक गतिमान आणि प्रतिसादात्मक अभ्यासक्रम प्रशिक्षणार्थ्यांना उद्योगांच्या मागण्या पूर्ण करण्यासाठी आवश्यक कौशल्यांनी चांगल्या प्रकारे सुसज्ज करेल.

९.३. मर्यादित उद्योग सहकार्य

शासनाने सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी (PPP) सुरू केली असली तरी, उद्योग भागीदारांचा सहभाग असंगत राहतो. उद्योग अनेकदा औ.प्र.संस्थांच्या प्रशासनास अतिशय चाकोरीबद्ध म्हणून पाहतात, ज्यामुळे परस्पर सहकार्य आव्हानात्मक होते. अलीकडेच, महाराष्ट्र शासनाने प्रशिक्षणार्थ्यांना रोजगार प्राप्ती करिता सहाय्य देण्यासाठी, प्रशिक्षण पद्धती आणि प्रशिक्षण पायाभूत सुविधांचे अद्यावतीकरण करण्यासाठी औ.प्र.संस्थांमध्ये मॉडेल कॅरिअर सेंटर्स स्थापन करण्यासाठी औद्योगिक संघटना आणि प्रतिष्ठित औद्योगिक आस्थापनांसोबत सामंजस्य करार करण्यासारखी पावले उचलली आहेत. शासनाने महाराष्ट्रातील निवडक औ.प्र.संस्थांमध्ये आंतरराष्ट्रीय प्लेसमेंट केंद्रही स्थापन केली आहेत.

९.४. महसूलाच्या मर्यादा

औ.प्र.संस्थांसाठी शासकीय निधीचा महत्त्वपूर्ण भाग कर्मचारी वेतन आणि देखभाल यासारख्या बाबींवर खर्च केला जातो, ज्यामुळे पायाभूत सुविधांचे अद्यावतीकरण किंवा नवसंकल्पनांसाठी कमी निधी शिल्लक राहतो. त्यामुळे संस्थांच्या आधुनिक प्रशिक्षण पद्धती अवलंबण्याची, प्रगत उपकरणे खरेदी करण्याची किंवा कुशल प्रशिक्षकांना आकर्षित करण्याची क्षमता मर्यादित करते. याच करिता महाराष्ट्र शासनाने जागतिक बँकेच्या अर्थसहाय्याने “मानवी विकासासाठी उपयोजित ज्ञान आणि कौशल्याचा विकास (दक्ष)” प्रकल्प सुरू केला आहे. राज्य शासनाच्या स्वतःच्या नीती आयोगासारखी संस्था मित्र (महाराष्ट्र इन्स्टिट्यूट फॉर ट्रान्सफॉर्मेशन) ने देखील MahaDRISHTEE (Maharashtra Development and Reforms of Industrial

Skills and Holistic Technical Education and Employment) प्रकल्प प्रस्तावित केला आहे.

९.५. प्रशिक्षक आव्हाने

प्रशिक्षकांसाठी नियमित अपस्किंग कार्यक्रमंचा अभाव व महत्त्वपूर्ण क्षेत्रातील पात्र प्रशिक्षकांची कमतरता ही आव्हाने आहेत. प्रशिक्षण आणि प्रशिक्षण पद्धती ही केवळ एक क्रिया नाही, त्यासाठी प्रशिक्षकांकडून वचनबद्धता आणि शिक्षण आणि प्रशिक्षणासाठी आत्मप्रेरणा आवश्यक आहे. नेतृत्व गुण आणि स्वयंप्रेरणा यांचा बहुतेक प्रशिक्षकांमध्ये अभाव दिसून येतो. या करिता व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालयाने राज्यव्यापी “ट्रेन द टीचर” कार्यक्रम सुरू केला आहे.

९.६. नवीन शिक्षण धोरण आणि औ.प्र.संस्थांची भूमिका

राष्ट्रीय शिक्षण धोरण, २०२० मध्ये व्यवसाय शिक्षणाचे मुख्य प्रवाहातील शिक्षणासह एकात्मिकरणाने भर दिला आहे. विद्यमान औ.प्र.संस्थांचे जाळे महाराष्ट्रभरात पदविका-पदवी अभ्यासक्रमांमध्ये क्रेडिट-आधारित अभ्यासक्रम प्रदान करण्यासाठी वापरली जाऊ शकते. औ.प्र.संस्थेद्वारे नवीन शिक्षण धोरणाच्या व्यावहारिक अंमलबजावणीबद्दल चर्चा सुरू आहेत. म्हणून, औ.प्र.संस्थांमध्ये मुख्य प्रवाहातील शिक्षणासह व्यवसाय शिक्षणाचे सुसंवादी एकत्रीकरण निर्माण करण्यासाठी बरीच सुप्त क्षमता आहे.

१०. धोरणाची तत्त्वे

१०.१. उद्योगांच्या पुढाकाराने परिवर्तन

हे धोरण उद्योगांना अभ्यासक्रम तयार करण्यात, पायाभूत सुविधा अद्यावत करण्यात आणि प्रत्यक्ष प्रशिक्षण देण्यात सक्रिय भूमिका घेण्यासाठी प्रोत्साहित करते. उद्योग भागीदार भागीदारी केलेल्या औ.प्र.संस्थेचे जागतिक मानकांशी संरेखित करण्यासाठी अद्यावतीकरण करण्यास जबाबदार असतील.

१०.२. सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी (पीपीपी) मॉडेल

औ.प्र.संस्थांच्या आर्थिक शाश्वतता वाढविण्यासाठी सार्वजनिक आणि खाजगी क्षेत्रातून संयुक्त गुंतवणूक प्रोत्साहित करते. पारदर्शकता आणि जबाबदारी सुनिश्चित करण्यासाठी उद्योग शासकीय देखरेखीसह औ.प्र.संस्थेचे सह-व्यवस्थापन करतील.

१०.३. उद्योग गरजांशी अभ्यासक्रम संरेखित करणे

भागीदारी केलेल्या औ.प्र.संस्थेमध्ये गतिशील अभ्यासक्रम असतील जे ॲडिटिव्ह मॅन्युफॅक्चरिंग, ऑटोमेशन, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, अक्षय ऊर्जा आणि प्रगत उत्पादन यासारख्या उदयोन्मुख उद्योग प्रवृत्तींचे प्रतिबिंब दर्शवतात. नियमित अद्यतने (updates) आणि उद्योग प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम सुरू केले जातील.

१०.४. पायाभूत सुविधांचे अद्यावतीकरण

कार्यशाळा, वर्गखोल्या आणि प्रयोगशाळांची उपकरणे आणि डिजिटल प्रशिक्षण साधनांसह अद्यावतीकरण करण्यात येईल. औ.प्र.संस्था सुविधा आणि तंत्रज्ञानाच्या

बाबतीत उद्योग मानदंड पूर्ण करतात, याची खात्री करतील.

१०.५. रोजगारक्षमता आणि कौशल्य विकास

औ.प्र.संस्था प्रशिक्षणार्थींसाठी रोजगाराच्या संधी थेट वाढविणाऱ्या रोजगार-केंद्रित प्रशिक्षणावर लक्ष केंद्रित करणे. तांत्रिक प्रशिक्षणासोबतच सॉफ्ट स्किल्स, डिजिटल साक्षरता आणि उद्योजकता प्रशिक्षण देणे. उद्योग भागीदारांना नोकरीसाठी तयार मानवी संसाधन विकसित करण्याची संधी देणे.

१०.६. शाश्वत निधी आणि महसूल निर्मिती

उद्योग योगदान, प्रायोजकत्व आणि स्वयं-शाश्वत महसूल मॉडेल्स सक्षम करून शासकीय निधीवरील अवलंबित्व कमी करणे. स्वयंअर्थसहाय्यातीत तत्त्वावर प्रशिक्षण कार्यक्रम, उद्योगांसाठी कंत्राट-आधारित काम आणि नाविन्यता केंद्रे यासारख्या मार्गांचा शोध घेणे.

१०.७. उद्योग भागीदारीद्वारे स्वायत्तता आणि व्यवस्थापन

उद्योग प्रतिनिधी आणि शासकीय अधिकाऱ्यांचा समावेश असलेल्या संस्था व्यवस्थापन समितीची (IMC) स्थापना. या समित्या दैनंदिन कामकाज, प्रशिक्षण नियोजन आणि आर्थिक व्यवस्थापनावर देखरेख करतील.

१०.८. नाविन्यता आणि तंत्रज्ञान एकात्मिकरण

प्रशिक्षण अनुभव वाढविण्यासाठी डिजिटल साधने, ई-लर्निंग प्लॅटफॉर्म आणि स्मार्ट वर्गखोल्यांचा अवलंब. व्यवसाय प्रशिक्षणात ॲडिटिव्ह मॅन्युफॅक्चरिंग, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, आयओटी आणि रोबोटिक्स सारख्या उदयोन्मुख तंत्रज्ञानांचा समावेश.

१०.९. रोजगार आणि शिकाऊ उमेदवारी सुविधा

प्रशिक्षणार्थ्यांना शिकाऊ उमेदवारी आणि इंटर्नशिप द्वारे प्रत्यक्ष प्रशिक्षण मिळण्याची खात्री करण्यासाठी उद्योग दुवे सक्षम करणे. प्रशिक्षणार्थ्यांना रोजगाराच्या संधींशी जोडण्यासाठी औ.प्र.संस्थांमध्ये जॉब प्लेसमेंट सेल स्थापन करणे.

१०.१०. मापनीयता (Scalability) आणि पुनरावृत्तीयोग्यता (Replicability)

या धोरणाची अंमलबजावणी टप्प्याटप्प्याने विविध भौगोलिक क्षेत्रांमध्ये केली जाईल आणि प्राप्त अनुभवाच्या धारे त्याचा विस्तार केला जाईल.

ही तत्त्वे सार्वजनिक खाजगी भागीदारी धोरणाद्वारे शासकीय औ.प्र.संस्थांचे सर्वांगीण परिवर्तन, उद्योग-चालित आणि निष्पत्ती-केंद्रित असण्याची खात्री करतात, अखेरीस औ.प्र.संस्थेला भारताच्या विकसित होणाऱ्या कुशल मनुष्यबळ गरजांसाठी अधिक सक्षम बनवतात.

११. धोरण

महाराष्ट्रातील सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीद्वारे शासकीय औ.प्र.संस्थांचे अद्यावतीकरण धोरणाद्वारे शासकीय औ.प्र.संस्थांना जागतिक दर्जाच्या कौशल्य केंद्रांमध्ये रूपांतरित करण्यासाठी एक संरचित, उद्योग-चालित चौकट (framework) स्थापित करण्याचे लक्ष्य ठेवते. ही चौकट (framework) शासन संरचना, उद्योग-संस्था भागीदारी मॉडेल आणि

आर्थिक शाश्वतता यंत्रणा रेखांकित करते, तसेच महाराष्ट्राच्या व्यावसायिक प्रशिक्षण परिसंस्थेसह (ecosystem) नियामक अनुपालन सुनिश्चित करते.

११.१. प्रशासन आणि अंमलबजावणी

११.१.१. संस्था व्यवस्थापन समित्या (IMC) ची स्थापना

प्रत्येक भागीदारी केलेल्या औ.प्र.संस्थेचे संस्था व्यवस्थापन समिती (IMC) द्वारे व्यवस्थापन केले जाईल, ज्यामुळे सर्व प्रमुख भागधारकांचा समावेश असलेली संतुलित निर्णय प्रक्रिया सुनिश्चित होईल.

११.१.२. संस्था व्यवस्थापन समितीची रचना

अ. उद्योग भागीदार प्रतिनिधी: भागीदारी केलेल्या उद्योगातील वरिष्ठ अधिकारी हे संस्था व्यवस्थापन समितीचे अध्यक्ष म्हणून कार्य करतील व ते धोरणात्मक दिशा आणि तांत्रिक विशेषज्ञता प्रदान करतील.

आ. शासन-नामनिर्देशित अधिकारी: व्यवसाय शिक्षण आणि प्रशिक्षण संचालनालयाचे (DVET) प्रतिनिधी जे राज्य आणि राष्ट्रीय कौशल्य विकास उद्दिष्टांशी संरेखन सुनिश्चित करतील

इ. शैक्षणिक आणि प्रशिक्षण तज्ञ: अभ्यासक्रम प्रगत व अद्यावत करण्यासाठी विस्तृत अनुभव असलेले शिक्षणतज्ञ

ई. स्थानिक प्रतिनिधी: स्वयंसेवी संस्था, माजी प्रशिक्षणार्थी आणि स्थानिक व्यवसाय प्रतिनिधी जे प्रादेशिक कुशल मनुष्यबळ संरेखन सुनिश्चित करतील

उ. संबंधित औ.प्र.संस्थेचे प्राचार्य हे IMC चे सदस्य सचिव असतील

११.२. उद्योग भागीदाराची पात्रता: औद्योगिक संघटना, औद्योगिक आस्थापना आणि बिगर-सरकारी संस्था/ फाउंडेशन औ.प्र.संस्थांसोबत भागीदारी करण्यास पात्र आहेत. भागीदारी करणाऱ्या संस्थेने खालील पात्रता निकष पूर्ण करावेत.

११.२.१. औद्योगिक संघटना

अ. सक्षम प्राधिकरणाकडे नोंदणीकृत असावेत

आ. संपूर्ण राज्यात सक्रिय असावेत

इ. उदयोन्मुख तंत्रज्ञान वगळता किमान १० वर्षे जुने असावेत

ई. उद्योजकता, तांत्रिक प्रशिक्षण, रोजगार इत्यादी क्षेत्रात पूर्वीचा अनुभव असावा

उ. उदयोन्मुख तंत्रज्ञान वगळता किमान ५० सक्रिय सदस्य असावेत

ऊ. या श्रेणीत CII, FICCI, ASSOCHAM, MCC, IIA, TIECON, इत्यादी सारख्या औद्योगिक संघटनांचा समावेश असेल.

११.२.२. औद्योगिक आस्थापना

- अ. उद्योन्मुख तंत्रज्ञान वगळता किमान १० वर्षे जुने असावे ^१
- आ. मागील ३ पूर्ण वित्तीय वर्षात सरासरी वार्षिक उलाढाल रु.१०० कोटी किंवा त्यापेक्षा जास्त असावी
- इ. मागील पूर्ण वित्तीय वर्षात पॉसिटिव्ह नेटवर्थ (positive networth) असावे
- ई. कॉर्पोरेट सामाजिक जबाबदारी (सीएसआर) अंतर्गत मागील ३ पूर्ण वित्तीय वर्षात रु.१० कोटी किंवा त्यापेक्षा जास्त खर्च असावा
- उ. या श्रेणीत Mahindra and Mahindra, TATA, L&T, Godrej, Infosys, इत्यादी नामांकित औद्योगिक आस्थापनांचा समावेश असेल.
- ११.२.३. केंद्र व राज्य सार्वजनिक उपक्रम
- अ. केंद्र व राज्य सार्वजनिक उपक्रम जसे की BPCL, HPCL, IOCL, WCL, HAL, इत्यादी उत्पादनाभिमुख उपक्रमांचा समावेश असेल.
- आ. केंद्र व राज्य सार्वजनिक सेवा उपक्रम जसे की, IGTR, CIEPET, C-DAC, इत्यादी उपक्रमांचा देखिल समावेश असेल
- इ. रतन टाटा राज्य कौशल्य विद्यापिठ व त्यांच्यासमवेत जागतिक दर्जाचे नामांकित ज्ञान भागीदार (Knowledge Partner)
- ई. केंद्र अथवा राज्य शासनाचे विशिष्ट प्रयोजनार्थ स्थापित परदेशातील औद्योगिक आस्थापना/ ज्ञान भागीदार (Knowledge Partner)
- उ. आंतरराष्ट्रीय संघटना जसे की, UN, UNDP, WB, ADB, NDB, इत्यादींचा समावेश असेल.
- ११.२.४. अशासकीय सेवाभावी संस्था/ फाऊंडेशन ^२
- अ. सक्षम प्राधिकरणाकडे नोंदणीकृत असावेत
- आ. संपूर्ण राज्यात सक्रिय असावेत
- इ. किमान १० वर्षे जुने असावेत
- ई. मागील ३ वित्तीय वर्षात किमान २ प्रकल्प प्रत्येकी रु.५ कोटी किंवा त्यापेक्षा जास्त मूल्याचे पूर्ण केलेले असावेत
- उ. उद्योजकता प्रशिक्षण आणि कौशल्य क्षेत्रात पूर्वीचा अनुभव असावा
- ऊ. दिव्यांग व्यक्तींच्या प्रशिक्षणाचा अनुभव असणाऱ्या अशासकीय सेवाभावी

^१ उद्योन्मुख तंत्रज्ञानाच्या आधारावर १० वर्षांपेक्षा कमी अनुभवाच्या अटीतून सूट देण्याचा निर्णय तपासणी आणि योग्य समर्थनावर आधारित असेल. उदा. ड्रोन, ॲडिटिव्ह मॅन्युफॅक्चरिंग, ऑटोमेशन, इंडस्ट्री ४.० आणि ५.०, इंटरनेट ऑफ थिंग्ज, ग्रीन हायड्रोजन, सर्क्युलर अर्थव्यवस्था (circular economy), इत्यादी.

^२ वगळण्याचे निकष विभागाच्या अंमलबजावणी मार्गदर्शक तत्वांमध्ये स्पष्टपणे नमूद केले जातील.

संस्था

ऋ.या श्रेणीत प्रतिष्ठित उद्योगांशी संबंधित फाउंडेशन उदा. नंदी फाउंडेशन, जेएसडब्ल्यू फाउंडेशन, टाटा-स्ट्राइव्ह, रिलायन्स फाउंडेशन, आयसीआयसीआय फाउंडेशन, लाईटहाऊस कम्युनिटीज फाउंडेशन, राईटवॉक फाउंडेशन इत्यादी व श्री श्री ग्रामीण विकास कार्यक्रम ट्रस्ट यासारखे एनजीओ, लॅंड अ हँड, प्रथम, प्रोजेक्ट मुंबई, इत्यादी सारख्या बिगर-सरकारी संस्था/ फाउंडेशन यांचा समावेश असले.

११.३. संस्था व्यवस्थापन समितीची भूमिका आणि जबाबदाऱ्या:

११.३.१. अभ्यासक्रम सुधारणा:

अभ्यासक्रम हे उद्योग मानक पूर्ण करणारे आणि ॲडिटिव्ह मॅन्युफॅक्चरिंग, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, रोबोटिक्स आणि शाश्वत ऊर्जा, हरित हायड्रोजन, परिपत्र अर्थव्यवस्था इत्यादी उदयोन्मुख तंत्रज्ञानांचा समावेश असल्याची खात्री करणे. नवीन तंत्रज्ञान आणि नवीन मागणी-आधारित अभ्यासक्रम समाविष्ट करणे.

११.३.२. प्रशिक्षण आणि प्रशिक्षक/ निदेशक विकास:

उद्योग तज्ञांच्या सहकार्याने औ.प्र.संस्थेतील प्रशिक्षकांना कौशल्य प्रदान करण्यासाठी ट्रेन-द-ट्रेनर कार्यक्रम राबविणे.

११.३.३. पायाभूत सुविधांचे अद्यावतीकरण:

उद्योग सह-गुंतवणुकीद्वारे प्रयोगशाळा, स्मार्ट वर्गखोल्या आणि डिजिटल शिक्षण सुविधांचे अद्यावतीकरण. अभ्यासक्रमांच्या गरजांच्या अनुषंगाने उत्पादन-केंद्रित कार्यशाळांची स्थापना करणे व उत्पादनाभिमुख प्रशिक्षण योजना (Production Oriented Training Scheme) अंमलात आणणे . तसेच इमारत दुरुस्ती, देखभाल व विस्तार करणे.

११.३.४. आर्थिक व्यवस्थापन आणि निधी वापर:

प्रशिक्षण, उपकरण खरेदी आणि प्रशिक्षणार्थी सहाय्यसाठी कार्यक्षम निधी वाटप सुनिश्चित करणे.

११.३.५. प्लेसमेंट आणि शिकाऊ उमेदवारी संधी:

प्रशिक्षणार्थ्यांसाठी उद्योग इंटर्नशिप आणि रोजगार कार्यक्रमांमध्ये सहभाग वाढविणे.

११.४. शासनाची भूमिका आणि जबाबदारी:

११.४.१. शासन मंजूर पदांसाठी प्रचलित नियमांनुसार वेतन आणि इतर भत्ते देईल आणि त्यांची भरती करेल.

११.४.२. शासन प्रचलित अंदाजपत्रक लेखाशीर्षकांतर्गत निधी प्रदान करेल.

११.४.३. शासन शुल्क प्रतिपूर्ती, शिष्यवृत्ती, विद्यावेतन इत्यादी प्रचलित योजनांतर्गत निधी प्रदान करेल.

- ११.४.४. शासन विद्यमान नियम आणि नियमनांनुसार आपली निर्धारित कार्ये करत राहील.
- ११.४.५. शासन सर्व सक्षम प्राधिकरणांच्या मंजूरी आणि अनुपालनासाठी जबाबदार असेल.
- ११.५. इतर अनिवार्यता
- ११.५.१. प्रशासकीय अधिकार शासन आणि शासकीय अधिकाऱ्यांकडे राहतील.
- ११.५.२. औ.प्र.संस्थेची मालकी शासनाकडे असेल.
- ११.५.३. उद्योग भागीदारांकडे त्यांनी औ.प्र.संस्थेला प्रदान केलेल्या वस्तू आणि सेवांवर कोणतेही मालकी हक्क असणार नाहीत.
- ११.५.४. गुंतवणूकदार भागीदारी केलेल्या औ.प्र.संस्थेच्या परिसरात त्यांचे खाजगी कार्यालय स्थापित करू शकत नाहीत किंवा कोणत्याही व्यावसायिक, कॉर्पोरेट किंवा खाजगी क्रियाकलाप (activities) चालवू शकत नाहीत. तथापि, त्यांना व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालयाकडून पूर्व परवानगीसह परिसरातील काही ठिकाणी त्यांच्या उद्योग/ संस्थेचे नाव प्रदर्शित करण्याची परवानगी दिली जाईल.
- ११.५.५. उद्योग भागीदाराच्या परिणाम म्हणून औ.प्र.संस्थेचे नाव बदलले जाऊ शकत नाही.
- ११.६. उद्योग-संस्था भागीदारी मॉडेल:
- उद्योग-संस्था भागीदारी मॉडेल क्षेत्रीय आणि भौगोलिक संतुलन साधते, राज्याच्या औद्योगिक परिसंस्थेवर (ecosystem) आधारित औ.प्र.संस्थेसाठी उद्योगांसोबत जास्तीत जास्त संबंध प्रस्थापित करणे सुनिश्चित करते.
- ११.६.१. उद्योग-औ.प्र.संस्था संरेखन रणनीती (alignment strategy)
- विशिष्ट भौगोलिक स्थानात औ.प्र.संस्था विशिष्ट क्षेत्रातील उद्योगांशी प्राधान्याने संरेखित केले जातील
- उदा.
- अ. ऑटोमोबाईल क्षेत्र: ऑटोमोबाईल क्षेत्रातील उद्योग भागीदार पुणे, छत्रपती संभाजी नगर आणि नाशिक येथील औ.प्र.संस्थांसोबत भागीदारी करू शकतात.
- आ. इलेक्ट्रॉनिक्स आणि ऑटोमेशन: इलेक्ट्रॉनिक्स आणि ऑटोमेशन क्षेत्रातील उद्योग भागीदार मुंबई आणि पुणे येथील औ.प्र.संस्थांसोबत भागीदारी करू शकतात.
- इ. कृषी आणि अन्न प्रक्रिया: नागपूर आणि अमरावती येथील औ.प्र.संस्था कृषी-तंत्रज्ञान स्टार्टअप्स, अन्न प्रक्रिया प्रकल्प आणि कृषी विज्ञान केंद्रांशी संरेखित केले जातील.
- ११.६.२. सेंटर ऑफ एक्सलन्स संकल्पना
- विशिष्ट भौगोलिक क्षेत्रात औ.प्र.संस्था त्या भौगोलिक स्थानात प्रभावी

असलेल्या विशिष्ट क्षेत्राच्या आवश्यकतेची पूर्तता करणारे सेंटर ऑफ एक्सलन्स म्हणून विकसित केले जातील. हे सेंटर ऑफ एक्सलन्स निवडलेल्या विशिष्ट क्षेत्राशी संबंधित सर्व अभ्यासक्रमात प्रशिक्षण प्रदान करेल. हे अभ्यासक्रम दीर्घकालीन अभ्यासक्रम किंवा अल्पकालीन प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम असू शकतात. या सेंटर ऑफ एक्सलन्सकडे विशिष्ट क्षेत्रासाठी आवश्यक असलेल्या सर्व जॉब रोल्समध्ये युवकांना प्रशिक्षित करण्यासाठी प्रशिक्षण पायाभूत सुविधांचा प्रभावी वापर करण्याची मुभा असेल. उद्योग भागीदार त्यांचे भागीदार युनिट्स आणि शकतील आणि अभ्यासक्रमांची व्यापक श्रेणी आणि नंतर रोजगाराच्या संधी प्रदान करू शकतील.

उदा.

अ. पुणे आणि छत्रपती संभाजी नगर औ.प्र.संस्थेत ऑटोमोबाईल मध्ये सेंटर ऑफ एक्सलन्स विकसित केले जाऊ शकते

आ. नागपूर औ.प्र.संस्थेत एव्हिएशन मध्ये सेंटर ऑफ एक्सलन्स विकसित केले जाऊ शकते

इ. मुंबईत इलेक्ट्रॉनिक्स आणि ऑटोमेशन मध्ये सेंटर ऑफ एक्सलन्स विकसित केले जाऊ शकते.

११.६.३. उद्योग योगदान

अ. अभ्यासक्रम अद्यावतीकरण

- मॉड्युलर फ्रेमवर्क

पूर्ण-वेळ, अर्ध-वेळ आणि ऑनलाइन प्रशिक्षणासह विविध प्रशिक्षणार्थी गरजांना सामावून घेण्यासाठी अभ्यासक्रम लवचिक मॉड्युलमध्ये विभागित करणे. उदा. वेगवेगळ्या मॉड्युलमध्ये मूलभूत, प्रोग्रामिंग आणि देखभाल यांचा समावेश असलेला औद्योगिक रोबोटिक्समधील मॉड्युलर अभ्यासक्रम.

- सक्षमता-आधारित शिक्षण

पाठांतर करण्याऐवजी प्रात्यक्षिक प्रशिक्षणावर लक्ष केंद्रित करण्यासाठी अभ्यासक्रम तयार करणे. उदा. CNC प्रोग्रामिंग अभ्यासक्रमाच्या कौशल्य चाचणीत प्रात्यक्षिकावर भर देण्यात येईल.

- Cross Sector Skills

सर्व अभ्यासक्रमांमध्ये सॉफ्ट स्किल्स, डिजिटल साक्षरता आणि शाश्वतता जागरूकता एकात्मित करणे. उदा. सर्व व्यापारांमध्ये "उद्योगातील हरित पद्धती" मॉड्युल समाविष्ट करणे.

आ. प्रगत तांत्रिक एकात्मिकरण

- स्मार्ट वर्गखोल्या
इंटरॅक्टिव्ह व्हाईटबोर्ड्स, AR/VR-आधारित प्रशिक्षण साधने आणि जनरेटिव्ह AI-ड्रिव्हन प्रशिक्षण साधनांचा वापर करणे. उदा. सर्व अभ्यासक्रमांसाठी AR-VR सुसज्ज प्रयोगशाळा वापर करणे, जेणेकरून प्रशिक्षणार्थी कच्चा मालाच्या किमान वापरासह प्रशिक्षण घेऊ शकतील.
- डिजिटल प्रशिक्षण प्लॅटफॉर्म
संमिश्र (blended) प्रशिक्षणासाठी लर्निंग मॅनेजमेंट सिस्टम्स (LMS) वापरात आणणे, जे व्हिडिओ ट्यूटोरियल, असाइनमेंट्स आणि प्रशिक्षण ट्रॅकिंग प्रदान करतात. LMS प्रणालीमध्ये मॅटर सपोर्ट सिस्टम एकात्मित करणे. उदा. केंद्र शासनाच्या भारत स्किल्स ऑप सोबतच अतिरिक्त स्रोत प्रदान करण्यासाठी जसे की, Coursera, Udemy किंवा स्थानिक समकक्षांसह भागीदारी करणे.
- इंडस्ट्री ४.० प्रयोगशाळा
Internet of Things (IoT), ३D प्रिंटिंग आणि कृत्रिम बुद्धिमत्ता यासारख्या उदयोन्मुख तंत्रज्ञानांवर लक्ष केंद्रित करून विशेष प्रयोगशाळा तयार करणे. उदा. इलेक्ट्रिकल आणि इलेक्ट्रॉनिक्स सारख्या अभ्यासक्रमांसाठी IoT कार्यशाळा स्थापित करणे, जेथे प्रशिक्षणार्थी स्मार्ट डिव्हाइसेस बनवणे आणि प्रोग्रामिंग करणे शिकतात.

इ. उद्योग सहयोग आणि भागीदारी

- संयुक्त प्रमाणपत्र कार्यक्रम
औ.प्र.संस्था आणि औद्योगिक आस्थापनांद्वारे मान्यताप्राप्त संयुक्त प्रमाणपत्रे प्रदान करण्यासाठी उद्योगांसह भागीदारी करणे. उदा. इलेक्ट्रिक वाहन देखभाल प्रशिक्षणासाठी ऑटोमोटिव्ह उत्पादकांसह सहकार्य करणे.
- उद्योग सल्लागार मंडळे
अभ्यासक्रम अद्यावत करण्यासाठी व भविष्यातील अभ्यासक्रम गरजा ओळखण्यासाठी औद्योगिक आस्थापनांचा समावेश असलेली मंडळे स्थापन करणे. उदा. अक्षय ऊर्जा तंत्रज्ञांसाठी आवश्यक कौशल्यांबद्दल सल्ला देणारे मंडळ.
- संयुक्त कौशल्य विकास केंद्र (Co-Branded Skill Centers)
उद्योग भागीदार औ.प्र.संस्थेतील परिसरात कौशल्य केंद्रे विकसित करू शकतात. अशा केंद्रास उद्योग भागीदार त्यांचे नाव वापरू शकतील, उदा. "<उद्योग भागीदार> कौशल्य केंद्र". उद्योग भागीदारांना त्यांच्याद्वारे विकसित/ अद्यावत/ देखभाल केलेल्या

सुविधांसाठी त्यांचे नाव वापरण्याची परवानगी देखील दिली जाईल. उदा. “<उद्योग भागीदार> द्वारा कार्यशाळा विकसित/ देखभाल/ अद्यावत प्रकल्प”

- सहकार्यात्मक प्रशिक्षण उपक्रम
उद्योग भागीदारास औ.प्र.संस्थेत कौशल्य संबंधित उपक्रम राबविण्यासाठी कोणत्याही शासकीय विभाग, अर्ध-शासकीय संस्था किंवा शासकीय सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांसोबत करार करता येईल. तथापि, असे कोणतेही भागीदारी करार संस्था व्यवस्थापन समिती व राज्य शासनाच्या पूर्व मान्यतेने केले जातील.

ई. उद्योजकता आणि नवकल्पना

- इंक्युबेशन सेंटर्स
प्रशिक्षणार्थी स्टार्टअप्ससाठी मार्गदर्शन, कार्यक्षेत्र आणि निधी सहाय्य प्रदान करणारे कॅम्पस-इंक्युबेशन हब स्थापित करणे. उदा. अँग्रीटेक किंवा पर्यावरणपुरक उत्पादनामध्ये नावीन्यपूर्ण उपाय विकसित करण्यासाठी प्रशिक्षणार्थींना सहाय्य करणे.
- हॅकथॉन आणि स्पर्धा
वास्तविक-जगातील औद्योगिक आव्हानांसाठी नाविन्यपूर्ण उपाय शोधण्यासाठी प्रशिक्षणार्थींना प्रोत्साहित करण्यासाठी कार्यक्रम आयोजित करणे. उदा. राष्ट्रीय स्तरावरील “स्मार्ट फॅक्टरीसाठी स्मार्ट सोल्युशन्स” हॅकथॉन.
- आर्थिक साक्षरता आणि व्यवसाय नियोजन
व्यवसाय नोंदणी, निधी संधी आणि बाजार विश्लेषणावरील अभ्यासक्रम मॉड्यूल समाविष्ट करणे. उदा. शासकीय स्टार्टअप अनुदान किंवा कर्जासाठी अर्ज करण्यावरील कार्यशाळा.

उ. समावेशक आणि सुलभ प्रशिक्षण

- महिलांसाठी विशिष्ट कार्यक्रम
वेल्डिंग किंवा ऑटोमोटिव्ह दुरुस्ती सारख्या पारंपारिकरित्या पुरुषांचे वर्चस्व असलेल्या व्यवसाय अभ्यासक्रमांमध्ये महिलांचा सहभाग वाढविणारे प्रशिक्षण कार्यक्रम प्रदान करणे. उदा. “वुमन इन रोबोटिक्स” उपक्रम सुरू करणे.
- दिव्यांग व्यक्तींसाठी सुलभ प्रशिक्षण
सानुकूल (customized) साधने, लवचिक वेळापत्रक आणि वैयक्तिक सहाय्य व मार्गदर्शन प्रदान करणे. उदा. अंध/ अल्पदृष्टी प्रशिक्षणार्थींसाठी शिलाई आणि फॅशन डिझाइन अभ्यासक्रमात प्रगत उपकरणे.
- ग्रामीण आणि दुर्गम भागात पोहोच

ग्रामीण भागात व्यावसायिक शिक्षण देण्यासाठी भ्रमणध्वनीद्वारे प्रशिक्षण साहित्य वापरणे. उदा. दुर्गम भागांमध्ये सौर पॅनेल इंस्टॉलेशन प्रशिक्षण देणारे मोबाईल प्रशिक्षण साहित्य.

ऊ. शाश्वत पद्धतींचा वापर (Sustainability Practices)

- हरित पायाभूत सुविधा
संस्था इमारतीवर सौर पॅनेल, पावसाचे पाणी संकलन आणि ऊर्जा-कार्यक्षम प्रणाली समाविष्ट करणे. उदा. ५०-किलोवॉट सौर प्रणालीद्वारे चालणारी संस्था.
- पर्यावरणपूरक प्रशिक्षण
सर्व व्यवसाय अभ्यासक्रमांमध्ये शाश्वत पद्धती शिकविणे, जसे की सुतारकामात अपव्यय कमी करणे किंवा बांधकामात पर्यावरणपूरक सामग्रीचा वापर करणे. उदा. लाकडी कामांमध्ये जैविक (bio-based) अॅडहेसिव्हवर कार्यशाळा.
- कचरा व्यवस्थापन आणि पुनर्वापर उपक्रम
धातूचे तुकडे किंवा इलेक्ट्रॉनिक घटक यांसारख्या प्रशिक्षण कचऱ्यासाठी पुनर्वापर युनिट्स स्थापित करणे. उदा. सृजनात्मक पुनर्वापरासाठी स्कॅप-टू-आर्ट कार्यक्रम तयार करणे.

ऋ. प्रशिक्षक/ निदेशक क्षमता वाढवणे

- निरंतर प्रशिक्षण कार्यक्रम
अध्यापनशास्त्र, नवीनतम तंत्रज्ञान आणि प्रशिक्षण पद्धतींवर सेवेत असलेल्या व नव नियुक्त प्रशिक्षक/ निदेशकांसाठी नियमित प्रशिक्षण आयोजित करणे. उदा. प्रशिक्षकांसाठी ६-महिन्यांचा अॅडव्हान्स्ड मॅन्युफॅक्चरिंग प्रमाणपत्र प्रशिक्षण कार्यक्रम.
- उद्योग संपर्क
औद्योगिक पद्धती व आवश्यक प्रशिक्षण यांचा समतोल ठेवण्याकरिता प्रशिक्षक/ निदेशकांना उद्योगांमध्ये प्रशिक्षण सुविधा सुलभ करणे. उदा. प्रशिक्षक/ निदेशक यांना मुळ उत्पादकांच्या सुविधांवर ऑटोमोटिव्ह डायग्नोस्टिक्स (automotive diagnostics) मध्ये प्रशिक्षण देण्यात यावे.
- मान्यता व प्रोत्साहन कार्यक्रम
नाविन्यपूर्ण प्रशिक्षण पद्धती किंवा उच्च-कार्यक्षमतेचे प्रशिक्षकांना पुरस्कार देणे. उदा. "अॅडव्हान्स्ड टेक्नॉलॉजीज मधील सर्वोत्तम प्रशिक्षक" साठी वार्षिक पुरस्कार.

११.६.४. उपक्रम आणि योजनांची एककेंद्राभिमुखता (convergence)

कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता आणि नाविन्यता विभाग युवकांना विविध सेवा आणि योजना देतो. या योजना आणि सेवा एकाच छताखाली देण्याची

गरज आहे. भागीदार औ.प्र.संस्था सर्व उपक्रम आणि योजनांचे अभिसरण (convergence) करण्यासाठी विकसित केले जाईल.

अ. औ.प्र.संस्थेत राष्ट्रीय व्यवसाय प्रशिक्षण परिषदेची संलग्न दीर्घकालीन अभ्यासक्रम राबविणे

आ. महाराष्ट्र राज्य कौशल्य, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण मंडळाशी संलग्न औद्योगिक आस्थापनांच्या गरजेनुसार अतिरिक्त अल्पकालीन प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम आणि दीर्घकालीन पदविका व प्रगत पदविका अभ्यासक्रम राबविणे

इ. महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विकास संस्थेद्वारे विविध जिल्हा, राज्य आणि केंद्रीय योजनांतर्गत अल्पकालीन प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करणे

ई. कौशल्य विकास, रोजगार आणि उद्योजकता आयुक्तालयाद्वारे शिकाऊ उमेदवारी कार्यक्रम, रोजगार मेळावे आणि उद्योजकता जागरूकता व मार्गदर्शन कार्यक्रम, परदेशातील रोजगारांकरिता रोजगार मेळावे आयोजित करणे

उ. महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता सोसायटीद्वारे तांत्रिक प्रदर्शन, नावीन्य आव्हाने, इनक्यूबेशन सेंटर स्थापन करणे, स्टार्टअपला प्रोत्साहन देणे

ऊ. रतन टाटा महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विद्यापीठाद्वारे व्यवसाय अभ्यासक्रमातील पदवी व पदव्युत्तर अभ्यासक्रम सुरू करणे

ऋ. सहयोगी भागीदाराद्वारे अन्य उद्योग-संबंधित अभ्यासक्रम

११.६.५. शासनाची भूमिका

अ. महाराष्ट्र शासन, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालयाद्वारे नियमन, सहाय्य, मार्गदर्शन आणि अनुपालन सुनिश्चित करेल, ज्यामुळे भागीदार औ.प्र.संस्था प्रशिक्षण महासंचालनालय, नवी दिल्ली (DGT), राष्ट्रीय व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण परिषद (NCVET), महाराष्ट्र राज्य कौशल्य, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण मंडळ (MSBSVET) व महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता सोसायटी यांच्या मार्गदर्शक तत्वांशी संरेखित होतील.

आ. अनुदानित प्रशिक्षण योजना जी औ.प्र.संस्थेतील प्रशिक्षण कार्यक्रमांना स्किल इंडिया मिशन, प्रधानमंत्री कौशल विकास योजना, प्रमोद महाजन कौशल्य उद्योजकता विकास अभियान, इत्यादींशी जोडून प्रशिक्षणार्थी आणि उद्योगांना प्रोत्साहन देईल.

११.७. सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी (पीपीपी) मॉडेल

एक सक्षम पीपीपी मॉडेल भागीदार औ.प्र.संस्थेची दीर्घकालीन स्थिरता आणि आर्थिक स्वातंत्र्य सुनिश्चित करेल.

११.७.१. पीपीपी मॉडेलची आर्थिक संरचना

उद्योग भांडवली खर्च (CAPEX) आणि परिचालन खर्च (OPEX) दोन्हीमध्ये योगदान देतील:

अ. प्रत्यक्ष गुंतवणूक: उद्योग कॉर्पोरेट सामाजिक जबाबदारी अंतर्गत कर सूट यांसारख्या शासकीय प्रोत्साहनाच्या बदल्यात उपकरणे, पायाभूत सुविधा, बांधकाम, प्रशिक्षक/ निदेशक प्रशिक्षण इत्यादींमध्ये गुंतवणूक करतील.^३

आ. परिचालन खर्च:

- अतिरिक्त अभ्यासक्रमांसाठी संस्था व्यवस्थापन समितीने नियुक्त केलेल्या प्रशिक्षक/ निदेशक यांचे वेतन देणे.^४
- प्रशिक्षक/ निदेशक प्रशिक्षण, कार्यशाळा, परिसंवाद
- कच्चा माल, सुरक्षा उपकरणे, साधन संच
- पायाभूत सुविधांची दुरुस्ती आणि देखभाल

इ. हा औ.प्र.संस्थांचे अद्यावतीकरण करण्याचा महत्त्वाकांक्षी कार्यक्रम असल्याने, उद्योग भागीदारांकडून अपेक्षित गुंतवणुकीचे प्रमाण खालीलप्रमाणे आहे:

भागीदारीची वर्षे	उद्योग भागीदाराचे किमान योगदान	अभिप्राय
१०	रु.१० कोटी	पहिल्या वर्षी ३.२५ कोटी रुपये आणि दुसऱ्या वर्षापासून दरवर्षी किमान ७५ लाख रुपये
२०	रु.२० कोटी	पहिल्या वर्षी ५.७५ कोटी रुपये आणि दुसऱ्या वर्षापासून दरवर्षी किमान ७५ लाख रुपये

ई. उद्योग भागीदारांकडून एकूण योगदानापैकी किमान ६०% भांडवली खर्च स्वरूपात आणि ४०% परिचालन खर्च स्वरूपात असावे.

उ. उद्योग भागीदाराच्या गुंतवणुकीमध्ये समाविष्ट खर्चाची सूचक यादी

- विद्यमान पायाभूत सुविधांचे अद्यावतीकरण
- नवीन पायाभूत सुविधांची निर्मिती
- आधुनिक आणि प्रगत यंत्रसामग्री/ उपकरणे खरेदी
- नवीन अभ्यासक्रमांसाठी भागीदाराने नियुक्त केलेल्या तज्ज्ञ/ निदेशकांचा पगार/ मानधन

^३ आयकर कायदा, १९६१ च्या कलम ३५CCD अंतर्गत आस्थापनांना कौशल्य विकास प्रकल्पांसाठी केलेल्या विशिष्ट खर्चावर १५०% कपातीची सुविधा उपलब्ध आहे. त्याचबरोबर, Corporate Social Responsibility (CSR) मार्गदर्शक तत्वांअंतर्गत प्रोत्साहने उपलब्ध आहेत.

^४ विभागाच्या अंमलबजावणी मार्गदर्शक तत्वांमध्ये अतिरिक्त नियुक्त केलेल्या प्रशिक्षक/ निदेशकांना दिलेल्या मानधनाची प्रतिपूर्ती देण्याबाबतचे निकष स्पष्टपणे नमूद केले जातील.

- नवीन आणि विद्यमान कर्मचाऱ्यांचे प्रशिक्षण
 - उद्योग भागीदाराने निर्माण केलेल्या इमारती आणि पायाभूत सुविधांची देखभाल व दुरुस्ती
- ऊ. उद्योग भागीदाराच्या गुंतवणुकीमधून वगळलेल्या खर्चाची सूचक यादी
- विद्यमान कर्मचाऱ्यांचा पगार आणि विद्यमान पायाभूत सुविधांची सामान्य देखभाल आणि दुरुस्ती
 - सरकारी योजना/ शिष्यवृत्तीनुसार शुल्क परतावा
 - सध्या चालू असलेल्या सरकारी योजनांचा खर्च
- ऋ. सहभाग कालावधी पर्याप्त असल्याने, शासन सुनिश्चित करेल की मूळ उद्योग आस्थापनेकडून स्थापित केलेल्या संस्था व्यवस्थापन समितीला भागीदार औ.प्र.संस्थेच्या आर्थिक व्यवस्थापन करण्यासाठी वित्तीय व प्रशासकीय स्वायत्तता देण्यात येईल. उद्योग भागीदार संबंधीत संस्था व्यवस्थापनाकडे आर्थिक सहाय्य थेट जमा करून शकतील किंवा बाजार किंमतीनुसार आवश्यक साधन सामग्री खरेदी करेल. उद्योग भागीदाराला अतिरिक्त कार्यशाळा/ प्रशिक्षण सुविधा बांधण्याची परवानगी असेल. तथापि, उद्योग भागीदाराने निर्माण केलेली मालमत्तेची मालकी संबंधीत औ.प्र.संस्थेकडे असेल.
- लृ. भांडवली खर्च आणि परिचालन खर्च या दोन्ही स्वरूपात उद्योग भागीदाराचे योगदान बाजार किंमत किंवा खरेदी किंमत यापैकी कमी असलेल्या आधारावर विचारात घेतले जाईल.
- ए. प्रचलीत सर्व शासकीय योजना आणि निधी सुरू राहिल.
- ऐ. राज्यात ज्या ठिकाणी आवश्यक असेल तेथे व विशेषतः प्रपत्र ३ मध्ये नमूद शासकीय औ.प्र.संस्थासाठी, Viability Gap Funding (VGF) करिता निविदा प्रक्रियेच्या आधारे उद्योग भागीदारांची निवड करण्याचा पर्याय उपलब्ध असेल.
- ऑ. महसूल मॉडेल: औ.प्र.संस्था पुढील मार्गांनी निधी निर्माण करतील
- सशुल्क कौशल्य विकास प्रशिक्षण देणे
 - उद्योग संशोधन आणि विकास सेवा आणि कामगार कौशल्यासाठी शुल्क आधारीत स्किल हब स्थापन करणे
 - प्रशिक्षक व प्रशिक्षणार्थ्यांसह सर्व सहभागधारकांना प्रोत्साहन देणारे उत्पादन केंद्र स्थापन करणे.
 - केंद्र व राज्य शासनांतर्गत विविध विभागांच्या योजनासाठी प्रशिक्षण भागीदार व प्रशिक्षण केंद्र म्हणून कार्य करणे
 - सशुल्क सेवा व सल्लागार सेवा उपलब्ध करून देणे

औ.औ.प्र.संस्थांमधील कोणत्याही कार्याद्वारे निर्माण झालेले महसूल प्रशिक्षक, प्रशिक्षणार्थी, सहभागी भागीदार आणि संस्था व्यवस्थापन समितींना प्रोत्साहन देण्यासाठी संस्थेमध्ये पुन्हा गुंतवला जाईल.

११.७.२. संयुक्त प्रमाणपत्र कार्यक्रम

औ.प्र.संस्था उद्योग भागीदारांसह संयुक्त प्रमाणपत्र प्रशिक्षण कार्यक्रम राबवतील. हे अभ्यासक्रम राष्ट्रीय व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण परिषद (NCVET), महाराष्ट्र राज्य कौशल्य, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण मंडळ (MSBSVET) व रतन टाटा महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विकास सोसायटी यांच्याशी संलग्न असतील. हे अभ्यासक्रमात प्रशिक्षण नोंदणीकृत प्रशिक्षणार्थी आणि बाह्य उमेदवार यांना देण्यात येतील. प्रशिक्षण शुल्क एकतर उमेदवाराने भरेल किंवा योजनांतर्गत प्रतिपूर्ती देण्यात येईल. हे प्रशिक्षण शुल्क संस्था व्यवस्थापन समितीसाठी महसूलाचा एक स्रोत असेल. पुढे, उद्योग-प्रायोजित प्रमाणपत्रांमुळे औ.प्र.संस्थांतील प्रशिक्षणार्थ्यांसाठी उच्च रोजगारक्षमता दर आणि जागतिक नोकरीच्या संधी सुनिश्चित होतील.

११.८. निरीक्षण आणि कामगिरी मूल्यांकन

निवडलेल्या औ.प्र.संस्थांची कामगिरी मूल्यांकन करण्यासाठी त्रिस्तरीय निरीक्षण प्रणाली स्थापित केली जाईल:

११.८.१. संस्था व्यवस्थापन समितीद्वारे अंतर्गत मूल्यमापन

अ. संस्था व्यवस्थापन समिती प्रगतीचे पुनरावलोकन करण्यासाठी त्रैमासिक बैठक घेईल आणि कामगिरी मूल्यमापनासाठी व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय यांना त्रैमासिक प्रगती अहवाल आणि वार्षिक अहवाल सादर करेल. आवश्यक असल्यास संस्था व्यवस्थापन समितीची अतिरीक्त विशेष बैठक घेण्यात यावी.

आ. त्रैमासिक अहवालात चालू असलेल्या उपक्रमांची स्थिती आणि प्रगती, भविष्यातील योजना, नवीन उपक्रम इत्यादी समाविष्ट असतील.

इ. वार्षिक अहवालात उपक्रम, खर्च, अंदाजपत्रक, लेखापरीक्षण अहवाल, प्रशिक्षणार्थी आकडेवारी जसे प्रवेश-निकाल-नियुक्ती, प्रशिक्षक/निदेशक प्रशिक्षण इत्यादी सादर केले जातील.

११.८.२. वैधानिक लेखापरीक्षक

संस्था व्यवस्थापन समितीच्या लेख्यांचे लेखापरीक्षण करण्यासाठी वैधानिक लेखापरीक्षक नियुक्त करण्यात येईल. लेखापरीक्षण अहवालाची प्रत राज्य सुकाणू समितीला सादर केली जाईल.

११.८.३. राज्य सुकाणू समिती (State Steering Committee-SSC)

संस्था व्यवस्थापन समितीचा वार्षिक अहवाल राज्य सुकाणू समितीला सादर केला जाईल. राज्य सुकाणू समिती सर्व संस्था व्यवस्थापन समितींच्या वार्षिक कामगिरीचे पुनरावलोकन करेल. राज्य सुकाणू समिती उद्योग

भागीदारांना औ.प्र.संस्था अद्यावतीकरण योजनांच्या अंमलबजावणीत येणाऱ्या समस्या समजून घेईल आणि त्यांचे निराकरण करेल.

११.९. तक्रार निवारण

- ११.९.१. उद्योग भागीदार आणि संबंधित औ.प्र.संस्था सर्व वाद परस्पर समजुतीद्वारे सोडवतील. संबंधित प्रादेशिक सहसंचालक त्रैमासिक संस्था व्यवस्थापन समिती बैठकीत कोणत्याही वादांच्या निराकरण करण्यासाठी मध्यस्ती करतील. प्रादेशिक सहसंचालक या उद्देशाने संस्था व्यवस्थापन समितीची विशेष बैठक बोलवू शकतील.
- ११.९.२. सर्व अनिराकरणीय वादांसाठी, प्रादेशिक सहसंचालक त्यांचा अहवाल व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालयास सादर करेल. संचालक सदर वादाचे निराकरण करतील.
- ११.९.३. संचालनालयस्तरावर वादाचे निराकरण न झाल्यास सदर बाब राज्य सुकाणू समिती समोर ठेवण्यात येईल. राज्य सुकाणू समिती सर्व भागधारकांचे वाद सोडवण्यासाठी आणि तक्रारी निवारण करण्यासाठी अंतिम प्राधिकरण असेल.

१२. औ.प्र.संस्थांच्या निवडीसाठी निकष

धोरणाची यशस्विता सुनिश्चित करण्यासाठी, उद्योग भागीदारीतून सर्वाधिक लाभ मिळविणाऱ्या औ.प्र.संस्था ओळखण्यासाठी विशिष्ट निवड निकष निश्चित करणे आवश्यक आहे. हे निकष खालील प्रमाणे असतील:

१२.१. भौगोलिक आणि औद्योगिक प्रासंगिकता.

औद्योगिक केंद्र किंवा कुशल मनुष्यबळाची जास्त मागणी असलेल्या भागातील औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, विशेष आर्थिक क्षेत्र (SEZ), सूक्ष्म, लघू आणि मध्यम उद्योग समूहाजवळ असणाऱ्या औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, महाराष्ट्रातील प्रमुख औद्योगिक कॉरिडॉरजवळील औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था.

१२.२. विद्यमान पायाभूत सुविधा आणि अद्यावतीकरण क्षमता

उद्योगांच्या माध्यमातून अद्यावतीकरण आवश्यक आहे अशा व पायाभूत सुविधांचा अभाव असलेल्या औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, प्रशिक्षण सुविधांच्या विस्तारासाठी जागा उपलब्ध असलेल्या औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था.

१२.३. प्रशिक्षणार्थी प्रवेश आणि रोजगार दर

उच्च प्रशिक्षणार्थी प्रवेश संख्या परंतु रोजगाराची टक्केवारी कमी असलेल्या औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, ज्या ठिकाणी औद्योगिक क्षेत्राच्या नेतृत्वात औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे अद्यावतीकरण होऊन रोजगारक्षमतेत लक्षणीय सुधारणा होऊ शकतात.

१२.४. प्रमुख उद्योग क्षेत्रांशी संरेखन

उच्च-वाढीच्या क्षेत्रांशी संबंधित अभ्यासक्रम प्रदान करणारे औद्योगिक प्रशिक्षण

संस्था जसे की

१२.४.१. स्वयंचलित वाहने आणि उत्पादकता: पुणे, नाशिक, छत्रपती संभाजी नगर

१२.४.२. कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि डिजिटल कौशल्य: मुंबई, पुणे आणि नागपूर

१२.४.३. वस्त्रोद्योग व तयार कपडे: सोलापूर, इचलकरंजी व मालेगाव

१२.४.४. कृषी व अन्न प्रक्रिया: नागपूर, अमरावती व नाशिक

१२.५. उद्योग भागीदारांचे स्वारस्य

औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थामध्ये गुंतवणूक करून अभ्यासक्रम सह-विकासात स्वारस्य दर्शविणारे संभाव्य उद्योग भागीदार तयार आहेत, अशा औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था.

१२.६. प्रादेशिक आणि सामाजिक समावेशकता

समन्वय कौशल्य विकासासाठी मागास जिल्ह्यातील औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांना देखील प्राधान्य देण्यात येईल. महिलाकेंद्रित औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था आणि उपेक्षित घटकांना सेवा देणाऱ्या औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांवर विशेष लक्ष केंद्रित करण्यात येईल.

१३. भागीदारी पद्धत आणि अनिवार्यता

१३.१. राज्यातील औ.प्र.संस्था स्थान, क्षमता, मुल्यांकन, पायाभूत सुविधा व इतर घटकांच्या आधारे वर्गीकृत करण्यात आल्या आहेत. शासकीय औ.प्र. संस्थांच्या या वर्गीकरणानुसार यादी प्रपत्र १, २ व ३ मध्ये सहपत्रित करण्यात येत आहे.

१३.२. उपरोक्त मुद्दा क्र. ११.२.१ व ११.२.३ मध्ये नमुद अनुक्रमे औद्योगिक संघटना व केंद्र व राज्य सार्वजनिक उपक्रम हेच प्रपत्र १ मधील शासकीय औ.प्र. संस्थांसोबत भागीदारी करण्यास पात्र असतील.

१३.३. प्रपत्र १ व २ मधील शासकीय औ.प्र.संस्थांसोबत भागीदारीकरणाच्या भागीदाराने प्रपत्र ३ मधील किमान १ शासकीय औ.प्र.संस्थांसोबत भागीदारी केल्यास प्रपत्र ३ मधील अशा शासकीय औ.प्र.संस्थेच्या अद्यावतीकरणासाठी शासनाद्वारे अतिरीक्त आर्थिक प्रोत्साहन देण्यात येईल. ^५

१४. भागीदारीस मुदतवाढ व मुदतपूर्व समाप्ती

१४.१. करारामध्ये नमूद केलेल्या भागीदारी कालावधीनंतर कलम १४.२ च्या अधीन राहून भागीदारी आपोआप संपुष्टात येईल.

१४.२. राज्य सुकाणू समिती भागीदारी कालावधी पुढील ५ वर्षांसाठी वाढविण्याचा निर्णय घेऊ शकते. अशी वाढ फक्त एकदाच केली जाईल आणि ती समाधानकारक कामगिरी आणि उद्योग भागीदारांच्या संमतीच्या अधीन राहिल.

१४.३. भागीदाराने कोणत्याही वेळी शासकीय अधिनियम, नियम तसेच सामंजस्य करारात

^५ विभागाच्या अंमलबजावणी मार्गदर्शक तत्वांमध्ये आर्थिक प्रोत्साहन निकष स्पष्टपणे नमूद केले जातील.

नमुद अटी व शर्तीचा भंग केल्यास, त्यांची कामगिरी समाधानकारक नसल्यास, त्यांचे कार्य शासकीय औ.प्र.संस्थेच्या हिताच्या विरुद्ध आढळून आल्यास करार रद्द करण्याबाबत राज्य सुकाणू समिती निर्णय घेईल. मात्र असा निर्णय घेण्यापूर्वी भागीदारास आपली बाजू मांडण्याची वाजवी संधी देण्यात येईल.

१५. समारोप

महाराष्ट्रातील सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी धोरणाद्वारे शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे अद्यावतीकरण हा व्यवसाय शिक्षणाचे अद्यावतीकरण करण्यासाठी, कौशल्य तफावत (skill gap) कमी करण्यासाठी आणि उद्योगांच्या मागणीशी सुसंगत असणारे कुशल मनुष्यबळ तयार करण्यासाठी एक परिवर्तनकारी उपक्रम आहे. सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी (पीपीपी), उद्योग-नेतृत्व अभ्यासक्रम सुधारणा आणि पायाभूत सुविधांचे अद्यावतीकरण यांना प्रोत्साहन देऊन, हे धोरण जागतिक दर्जाचे कौशल्य केंद्रे स्थापन करण्याचे उद्दिष्ट ठेवते जे रोजगारक्षमता वाढवण्यासोबतच राज्याच्या आर्थिक वाढीस देखील योगदान देतात. महाराष्ट्राच्या सक्षम औद्योगिक आधारासह, विद्यमान औ.प्र.संस्थांचे जाळे आणि शासन वचनबद्धतेसह, हे धोरण सहयोगात्मक प्रशासन, शाश्वत निधीस्रोत आणि नवकल्पना-प्रेरित कौशल्य विकासासाठी एक संरचित चौकट (structured framework) प्रदान करते. विभाग महाराष्ट्र इन्स्टिट्यूट फॉर ट्रान्सफॉर्मेशन (मित्रा) यांच्या तांत्रिक सहाय्याने कार्यप्रणाली मार्गदर्शक तत्त्वे (operational guidelines) तयार करेल, जेणेकरून सुरळीत नियामक मंजूरी, उद्योग भागीदारांसाठी आर्थिक प्रोत्साहने आणि दीर्घकालीन प्रभाव टिकवून ठेवण्यासाठी कामगिरी देखरेख यंत्रणा सुनिश्चित केली जाईल. हे धोरण इतर राज्यांसाठी एक आदर्श म्हणून काम करेल, महाराष्ट्राला व्यवसाय उत्कृष्टतेचे जागतिक केंद्र म्हणून स्थान मिळवून देईल आणि हे सुनिश्चित करेल की औ.प्र.संस्था प्रशिक्षणार्थी अत्यंत कुशल, रोजगारासाठी तयार कारागीर बनतील जे भारताच्या औद्योगिक आणि आर्थिक प्रगतीस योगदान देतील.

प्रपत्र १: शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांची यादी

S.N.	Name of ITI	District
1	GITI, Ahilyanagar, Tal: Ahilyanagar, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
2	GITI, Akola, Dist: Akola	Akola
3	GITI, Amravati, Dist: Amravati	Amravati
4	GITI, (Woman), Beed, Tal: Beed, Dist: Beed	Beed
5	GITI, Beed, Tal: Beed, Dist: Beed	Beed
6	GITI, Khamgaon, Dist: Buldhana	Buldhana
7	GITI, Chandrapur, Tal: Chandrapur, Dist: Chandrapur	Chandrapur
8	GITI, Chh. Sambhaji Nagar, Tal: Chh. Sambhaji Nagar, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
9	GITI, Dhule, Tal: Dhule, Dist: Dhule	Dhule
10	GITI, Jalgaon, Tal: Jalgaon, Dist: Jalgaon	Jalgaon
11	GITI, Jalna, Tal: Jalna, Dist: Jalna	Jalna
12	GITI, Kolhapur, Tal: Karvir, Dist: Kolhapur	Kolhapur
13	GITI, Latur, Tal: Latur, Dist: Latur	Latur
14	GITI, (Woman), Dadar, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Shahar	Mumbai Shahar
15	GITI, Dadar, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Shahar	Mumbai Shahar
16	GITI, Mumbai-11, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Shahar	Mumbai Shahar
17	GITI, Andheri, Tal: Andheri, Dist: Mumbai Suburban	Mumbai Suburban
18	GITI, Borivali, Tal: Borivali, Dist: Mumbai Suburban	Mumbai Suburban
19	GITI, Govandi, Tal: Kurla, Dist: Mumbai Suburban	Mumbai Suburban
20	GITI, Kurla, Tal: Kurla, Dist: Mumbai Suburban	Mumbai Suburban
21	GITI, Mulund, Tal: Mulund, Dist: Mumbai Suburban	Mumbai Suburban
22	GITI, Nagpur, Tal: Nagpur, Dist: Nagpur	Nagpur
23	GITI, Nanded, Tal: Nanded, Dist: Nanded	Nanded
24	GITI, Nashik, Tal: Nashik, Dist: Nashik	Nashik
25	GITI, Dharashiv, Tal: Dharashiv, Dist: Dharashiv	Dharashiv
26	GITI, Parbhani, Tal: Parbhani, Dist: Parbhani	Parbhani
27	GITI, (Woman), Pune, Tal: Haveli, Dist: Pune	Pune
28	GITI, Aundh Pune, Dist: Pune	Pune
29	GITI, Lonavala, Tal: Maval, Dist: Pune	Pune
30	GITI, Pimpri Chinchwad, Tal: Haveli, Dist: Pune	Pune
31	GITI, Panvel, Tal: Panvel, Dist: Raigad	Raigad
32	GITI, Karad, Tal: Karad, Dist: Satara	Satara
33	GITI, Solapur, Tal: North Solapur, Dist: Solapur	Solapur
34	GITI, (Woman), Thane, Tal: Thane, Dist: Thane	Thane
35	GITI, Thane, Tal: Thane, Dist: Thane	Thane

प्रपत्र २: शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांची यादी

S.N.	Name of ITI	District
1	GITI (Woman), Akola, Dist: Akola	Akola
2	GITI (Woman), Amravati, Dist: Amravati	Amravati
3	GITI, (Woman), Chandrapur, Tal: Chandrapur, Dist: Chandrapur	Chandrapur
4	GITI, (Woman), Chh. Sambhaji Nagar, Tal: Chh. Sambhaji Nagar, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
5	GITI, (Woman), Jalgaon, Tal: Jalgaon, Dist: Jalgaon	Jalgaon
6	GITI, (Woman), Latur, Tal: Latur, Dist: Latur	Latur
7	GITI, (Minority), Mandavi, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Shahar	Mumbai Shahar
8	GITI, Lower Parel, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Shahar	Mumbai Shahar
9	GITI, Mumbai-1, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Shahar	Mumbai Shahar
10	GITI, (Minority), Chandivali, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Suburban	Mumbai Suburban
11	GITI, (SCP), Nagpur, Tal: Nagpur, Dist: Nagpur	Nagpur
12	GITI, (Woman), Nagpur, Tal: Nagpur, Dist: Nagpur	Nagpur
13	GITI, (SCP), Nashik, Tal: Nashik, Dist: Nashik	Nashik
14	GITI, (Woman), Nashik, Tal: Nashik, Dist: Nashik	Nashik
15	GITI, Malegaon, Tal: Malegaon, Dist: Nashik	Nashik
16	GITI, Vasai, Tal: Vasai, Dist: Palghar	Palghar
17	GITI, Sangli, Tal: Miraj, Dist: Sangli	Sangli
18	GITI, (Woman), Solapur, Tal: Solapur, Dist: Solapur	Solapur
19	GITI, Belapur, Tal: Navi Mumbai, Dist: Thane	Thane
20	GITI, Bhiwandi, Tal: Bhiwandi, Dist: Thane	Thane
21	GITI, Kalyan, Tal: Kalyan, Dist: Thane	Thane
22	GITI, Ulhasnagar, Tal: Ulhasnagar, Dist: Thane	Thane
23	GITI, Achalpur, Dist: Amravati	Amravati
24	GITI, Gondia, Tal: Gondia, Dist: Gondia	Gondia
25	GITI, Bhusawal, Tal: Bhusawal, Dist: Jalgaon	Jalgaon
26	GITI, Udgir, Tal: Udgir, Dist: Latur	Latur
27	GITI, (Adivasi), Nandurbar, Tal: Nandurbar, Dist: Nandurbar	Nandurbar
28	GITI, Satara, Tal: Satara,, Dist: Satara	Satara
29	GITI, Barshi, Tal: Barshi, Dist: Solapur	Solapur
30	GITI, Ambernath, Tal: Ambernath, Dist: Thane	Thane
31	GITI, Hinganghat, Tal: Hinganghat, Dist: Wardha	Wardha
32	GITI, Wardha, Tal: Wardha, Dist: Wardha	Wardha
33	GITI, Yavatmal, Dist: Yavatmal	Yavatmal
34	GITI, Kopargaon, Tal: Kopargaon, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
35	GITI, Sangamner, Tal: Sangamner, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
36	GITI, Shrirampur, Tal: Shrirampur, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
37	GITI, Akot, Dist: Akola	Akola
38	GITI, Balapur, Dist: Akola	Akola
39	GITI, Murtijapur, Dist: Akola	Akola

सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीद्वारे शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे अद्यावतीकरण

S.N.	Name of ITI	District
40	GITI, Anjangaon Surji, Dist: Amravati	Amravati
41	GITI, Warud, Dist: Amravati	Amravati
42	GITI, Ambejogai, Tal: Ambejogai, Dist: Beed	Beed
43	GITI, Majalgaon, Tal: Majalgaon, Dist: Beed	Beed
44	GITI, Parali Vaijnath, Tal: Parali Vaijnath, Dist: Beed	Beed
45	GITI, (Woman), Bhandara, Tal: Bhandara, Dist: Bhandara	Bhandara
46	GITI, Bhandara, Tal: Bhandara, Dist: Bhandara	Bhandara
47	GITI, Tumsar, Tal: Tumsar, Dist: Bhandara	Bhandara
48	GITI, Buldana, Dist: Buldhana	Buldhana
49	GITI, Chikhali, Dist: Buldhana	Buldhana
50	GITI, Malkapur, Dist: Buldhana	Buldhana
51	GITI, Mehkar, Dist: Buldhana	Buldhana
52	GITI, Nandura, Dist: Buldhana	Buldhana
53	GITI, Shegaon, Dist: Buldhana	Buldhana
54	GITI, (Adivasi), Bhadravati, Tal: Bhadravati, Dist: Chandrapur	Chandrapur
55	GITI, Ballarpur, Tal: Ballarpur, Dist: Chandrapur	Chandrapur
56	GITI, Warora, Tal: Warora, Dist: Chandrapur	Chandrapur
57	GITI, Gangapur, Tal: Gangapur, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
58	GITI, Kannad, Tal: Kannad, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
59	GITI, Paithan, Tal: Paithan, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
60	GITI, Sillod, Tal: Sillod, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
61	GITI, (Adivasi), Shirpur, Tal: Shirpur, Dist: Dhule	Dhule
62	GITI, (Adivasi), Gadchiroli, Tal: Gadchiroli, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
63	GITI, Basmatnager, Tal: Basmatnager, Dist: Hingoli	Hingoli
64	GITI, Hingoli, Tal: Hingoli, Dist: Hingoli	Hingoli
65	GITI, (Adivasi), Chopada, Tal: Chopada, Dist: Jalgaon	Jalgaon
66	GITI, Amalner, Tal: Amalner, Dist: Jalgaon	Jalgaon
67	GITI, Chalisgaon, Tal: Chalisgaon, Dist: Jalgaon	Jalgaon
68	GITI, Jamner, Tal: Jamner, Dist: Jalgaon	Jalgaon
69	GITI, Pachora, Tal: Pachora, Dist: Jalgaon	Jalgaon
70	GITI, Ahamadpur, Tal: Ahamadpur, Dist: Latur	Latur
71	GITI, Kamthi, Tal: Kamthi, Dist: Nagpur	Nagpur
72	GITI, Katol, Tal: Katol, Dist: Nagpur	Nagpur
73	GITI, Umred, Tal: Umred, Dist: Nagpur	Nagpur
74	GITI, Deglur, Tal: Deglur, Dist: Nanded	Nanded
75	GITI, (Adivasi), Shahada, Tal: Shahada, Dist: Nandurbar	Nandurbar
76	GITI, Sinnar, Tal: Sinnar, Dist: Nashik	Nashik
77	GITI, Yeola, Tal: Yeola, Dist: Nashik	Nashik
78	GITI, (Adivasi), Palghar, Tal: Palghar, Dist: Palghar	Palghar
79	GITI, Gangakhed, Tal: Gangakhed, Dist: Parbhani	Parbhani
80	GITI, Jintur, Tal: Jintur, Dist: Parbhani	Parbhani
81	GITI, Selu, Tal: Selu, Dist: Parbhani	Parbhani
82	GITI, (Woman), Ratnagiri, Tal: Ratnagiri, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
83	GITI, Chiplun, Tal: Chiplun, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
84	GITI, Ratnagiri, Tal: Ratnagiri, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri

S.N.	Name of ITI	District
85	GITI, Islampur, Tal: Walwa, Dist: Sangli	Sangli
86	GITI, Vita, Tal: Khanapur, Dist: Sangli	Sangli
87	GITI, Phaltan, Tal: Phaltan, Dist: Satara	Satara
88	GITI, Akkalkot, Tal: Akkalkot, Dist: Solapur	Solapur
89	GITI, Akluj, Tal: Malshiras, Dist: Solapur	Solapur
90	GITI, Pandharpur, Tal: Pandharpur, Dist: Solapur	Solapur
91	GITI, Aarvi, Tal: Aarvi, Dist: Wardha	Wardha
92	GITI, Karanja Lad, Dist: Washim	Washim
93	GITI, Washim, Dist: Washim	Washim
94	GITI, Digras, Dist: Yavatmal	Yavatmal
95	GITI, Pusad, Dist: Yavatmal	Yavatmal
96	GITI, Umarkhed, Dist: Yavatmal	Yavatmal
97	GITI, Wani, Dist: Yavatmal	Yavatmal

प्रपत्र ३: शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांची यादी

S.N.	Name of ITI	District
1	GITI, (Adivasi), Rajur, Tal: Akole, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
2	GITI, (Tribal Ashram Shala), Keli Kotul, Tal: Akole, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
3	GITI, (Tribal Ashram Shala), Maveshi, Tal: Akole, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
4	GITI (Scp), Rahatgaon, Dist: Amravati	Amravati
5	GITI (Tribal Ashram Shala), Chikhali, Dist: Amravati	Amravati
6	GITI (Tribal Ashram Shala), Susarda, Dist: Amravati	Amravati
7	GITI, Mozari, Dist: Amravati	Amravati
8	GITI, (Adivasi), Arjuni Moregaon, Tal: Arjuni Moregaon, Dist: Bhandara	Bhandara
9	GITI, (Adivasi), Salekasa, Tal: Salekasa, Dist: Bhandara	Bhandara
10	GITI, (Tribal Ashram Shala), Devada, Tal: Rajura, Dist: Chandrapur	Chandrapur
11	GITI, (Tribal Ashram Shala), Mangi, Tal: Rajura, Dist: Chandrapur	Chandrapur
12	GITI, (Scp), Kilearc, Tal: Chh. Sambhaji Nagar, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
13	GITI, Vaijapur, Tal: Vaijapur, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
14	GITI, (Tribal Ashram Shala), Navapada, Tal: Sakri, Dist: Dhule	Dhule
15	GITI, (Tribal Ashram Shala), Sukapur, Tal: Sakri, Dist: Dhule	Dhule
16	GITI, (Adivasi), Allapalli, Tal: Allapalli, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
17	GITI, (Adivasi), Kurkheda, Tal: Kurkheda, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
18	GITI, (Tribal Ashram Shala), Jambhiya, Tal: Etapalli, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
19	GITI, (Tribal Ashram Shala), Khamenachiru, Tal: Aheri, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
20	GITI, (Tribal Ashram Shala), Ramgad, Tal: Kurkheda, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
21	GITI, Jimalgatta, Tal: Aheri, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
22	GITI, (Tribal Ashram Shala), Bijepar, Tal: Salekasa, Dist: Gondia	Gondia
23	GITI, Palandur, Tal: Deori, Dist: Gondia	Gondia
24	GITI, (Tribal Ashram Shala), Jamgavhan, Tal: Kalamnuri, Dist: Hingoli	Hingoli
25	GITI, (Tribal Ashram Shala), Jondhankheda, Tal: Muktainagar, Dist: Jalgaon	Jalgaon
26	GITI, Uchande, Tal: Uchande, Dist: Jalgaon	Jalgaon
27	GITI, Bhudargad (Gargoti), Tal: Bhudargad, Dist: Kolhapur	Kolhapur
28	GITI, Gaganbawada, Tal: Gaganbawada, Dist: Kolhapur	Kolhapur
29	GITI, Radhanagari, Tal: Radhanagari, Dist: Kolhapur	Kolhapur
30	GITI, Shahuwadi, Tal: Shahuwadi, Dist: Kolhapur	Kolhapur
31	GITI, Turkewadi, Tal: Chandgad, Dist: Kolhapur	Kolhapur
32	GITI, (Tribal Ashram Shala), Belda, Tal: Ramtek, Dist: Nagpur	Nagpur

S.N.	Name of ITI	District
33	GITI, (Tribal Ashram Shala), Patoda, Tal: Kinwat, Dist: Nanded	Nanded
34	GITI, (Adivasi), Akalkuva, Tal: Taloda, Dist: Nandurbar	Nandurbar
35	GITI, (Adivasi), Akrani, Tal: Akrani, Dist: Nandurbar	Nandurbar
36	GITI, (Tribal Ashram Shala), Mandavi, Tal: Akrani, Dist: Nandurbar	Nandurbar
37	GITI, (Tribal Ashram Shala), Shirave, Tal: Taloda, Dist: Nandurbar	Nandurbar
38	GITI, (Tribal Ashram Shala), Ambupada, Tal: Surgana, Dist: Nashik	Nashik
39	GITI, (Tribal Ashram Shala), Asarbari, Tal: Peth, Dist: Nashik	Nashik
40	GITI, (Tribal Ashram Shala), Boripada, Tal: Trimbakeshwar, Dist: Nashik	Nashik
41	GITI, (Tribal Ashram Shala), Nanashi, Tal: Dindori, Dist: Nashik	Nashik
42	GITI, (Adivasi), Wangaon, Tal: Dahanu, Dist: Palghar	Palghar
43	GITI, (Tribal Ashram Shala), Dongari, Tal: Talasari, Dist: Palghar	Palghar
44	GITI, (Tribal Ashram Shala), Karegaon, Tal: Mokhada, Dist: Palghar	Palghar
45	GITI, (Adivasi), Manikdoh, Tal: Junnar, Dist: Pune	Pune
46	GITI, Ghodegaon, Tal: Ambegaon, Dist: Pune	Pune
47	GITI, Haveli, Tal: Haveli, Dist: Pune	Pune
48	GITI, Khed (Rajgurunagar), Tal: Khed, Dist: Pune	Pune
49	GITI, Mulshi, Tal: Mulshi, Dist: Pune	Pune
50	GITI, Purandar (Saswad), Tal: Purandar, Dist: Pune	Pune
51	GITI, Varvand, Tal: Daund, Dist: Pune	Pune
52	GITI, Velhe, Tal: Velhe, Dist: Pune	Pune
53	GITI, Nagothane, Tal: Roha, Dist: Raigad	Raigad
54	GITI, Nandvi, Tal: Mangaon, Dist: Raigad	Raigad
55	GITI, Guhagar, Tal: Guhagar, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
56	GITI, Sangameshwar, Tal: Sangameshwar, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
57	GITI, Aundh Khatav, Tal: Khatav, Dist: Satara	Satara
58	GITI, Oros, Tal: Kudal, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
59	GITI, Phondaghat, Tal: Kankavali, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
60	GITI, Mandrup, Tal: South Solapur, Dist: Solapur	Solapur
61	GITI, (Tribal Ashram Shala), Shenve, Tal: Shahapur, Dist: Thane	Thane
62	GITI (Tribal Ashram Shala), Antargaon, Dist: Yavatmal	Yavatmal
63	GITI (Tribal Ashram Shala), Harshi, Dist: Yavatmal	Yavatmal
64	GITI, Gunj, Dist: Yavatmal	Yavatmal
65	GITI, Jamkhed, Tal: Jamkhed, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
66	GITI, Pathardi, Tal: Pathardi, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
67	GITI, Rahata, Tal: Rahata, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
68	GITI, Rahuri, Tal: Rahuri, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
69	GITI, Shevgaon, Tal: Shevgaon, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
70	GITI, Shrigonda, Tal: Shrigonda, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
71	GITI, Patur, Dist: Akola	Akola
72	GITI, Telhara, Dist: Akola	Akola

सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीद्वारे शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे अद्यावतीकरण

S.N.	Name of ITI	District
73	GITI (Adivasi), Chikhaldara, Dist: Amravati	Amravati
74	GITI, Chandur Bazar, Dist: Amravati	Amravati
75	GITI, Chandur Railway, Dist: Amravati	Amravati
76	GITI, Daryapur, Dist: Amravati	Amravati
77	GITI, Dhamangaon Railway, Dist: Amravati	Amravati
78	GITI, Morshi, Dist: Amravati	Amravati
79	GITI, Dharur, Tal: Dharur, Dist: Beed	Beed
80	GITI, Gevrai, Tal: Gevrai, Dist: Beed	Beed
81	GITI, Pawani, Tal: Pawani, Dist: Bhandara	Bhandara
82	GITI, Sakoli, Tal: Sakoli, Dist: Bhandara	Bhandara
83	GITI, Deulgaon Raja, Dist: Buldhana	Buldhana
84	GITI, Jalgaon Jamod, Dist: Buldhana	Buldhana
85	GITI, Lonar, Dist: Buldhana	Buldhana
86	GITI, Sindhakhed Raja, Dist: Buldhana	Buldhana
87	GITI, (Adivasi), Chimur, Tal: Chimur, Dist: Chandrapur	Chandrapur
88	GITI, (Adivasi), Rajura, Tal: Rajura, Dist: Chandrapur	Chandrapur
89	GITI, Bramhapuri, Tal: Bramhapuri, Dist: Chandrapur	Chandrapur
90	GITI, Mul, Tal: Mul, Dist: Chandrapur	Chandrapur
91	GITI, Nagbhid, Tal: Nagbhid, Dist: Chandrapur	Chandrapur
92	GITI, Khultabad, Tal: Khulatabad, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
93	GITI, (Adivasi), Pimpalner, Tal: Sakri, Dist: Dhule	Dhule
94	GITI, (Adivasi), Armori, Tal: Armori, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
95	GITI, (Adivasi), Desaiganj, Tal: Desaiganj, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
96	GITI, Karmala, Tal: Karmala, Dist: Solapur	Gadchiroli
97	GITI, Amgaon, Tal: Amgaon, Dist: Gondia	Gondia
98	GITI, Tiroda, Tal: Tiroda, Dist: Gondia	Gondia
99	GITI, Kalamnuri, Tal: Kalamnuri, Dist: Hingoli	Hingoli
100	GITI, (Adivasi), Yaval, Tal: Yawal, Dist: Jalgaon	Jalgaon
101	GITI, Bhadgaon, Tal: Bhadgaon, Dist: Jalgaon	Jalgaon
102	GITI, Dharangaon, Tal: Dharangaon, Dist: Jalgaon	Jalgaon
103	GITI, Erendol, Tal: Erandol, Dist: Jalgaon	Jalgaon
104	GITI, Parola, Tal: Parola, Dist: Jalgaon	Jalgaon
105	GITI, Raver, Tal: Raver, Dist: Jalgaon	Jalgaon
106	GITI, Ambad, Tal: Ambad, Dist: Jalna	Jalna
107	GITI, Bhokardan, Tal: Bhokardan, Dist: Jalna	Jalna
108	GITI, Partur, Tal: Partur, Dist: Jalna	Jalna
109	GITI, Gadhinglaj, Tal: Gadhinglaj, Dist: Kolhapur	Kolhapur
110	GITI, Murgud, Tal: Kagal, Dist: Kolhapur	Kolhapur
111	GITI, Panhala, Tal: Panhala, Dist: Kolhapur	Kolhapur
112	GITI, Shirol, Tal: Shirol, Dist: Kolhapur	Kolhapur
113	GITI, AUSA, Tal: AUSA, Dist: Latur	Latur
114	GITI, Nilanga, Tal: Nilanga, Dist: Latur	Latur
115	GITI, Butibori, Tal: Butibori, Dist: Nagpur	Nagpur
116	GITI, Kalmeshwar, Tal: Kalmeshwar, Dist: Nagpur	Nagpur

सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीद्वारे शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे अद्यावतीकरण

S.N.	Name of ITI	District
117	GITI, Narkhed, Tal: Narkhed, Dist: Nagpur	Nagpur
118	GITI, Ramtek, Tal: Ramtek, Dist: Nagpur	Nagpur
119	GITI, Savner, Tal: Savner, Dist: Nagpur	Nagpur
120	GITI, (Adivasi), Kinwat, Tal: Kinwat, Dist: Nanded	Nanded
121	GITI, Bhokar, Tal: Bhokar, Dist: Nanded	Nanded
122	GITI, Biloli, Tal: Biloli, Dist: Nanded	Nanded
123	GITI, Dharmabad, Tal: Dharmabad, Dist: Nanded	Nanded
124	GITI, Hadgaon, Tal: Hadgaon, Dist: Nanded	Nanded
125	GITI, Kandhar, Tal: Kandhar, Dist: Nanded	Nanded
126	GITI, Loha, Tal: Loha, Dist: Nanded	Nanded
127	GITI, Mudkhed, Tal: Mudkhed, Dist: Nanded	Nanded
128	GITI, Mukhed, Tal: Mukhed, Dist: Nanded	Nanded
129	GITI, Umri, Tal: Umri, Dist: Nanded	Nanded
130	GITI, (Adivasi), Navapur, Tal: Navapur, Dist: Nandurbar	Nandurbar
131	GITI, (Adivasi), Taloda, Tal: Taloda, Dist: Nandurbar	Nandurbar
132	GITI, (Adivasi), Igatpuri, Tal: Igatpuri, Dist: Nashik	Nashik
133	GITI, (Adivasi), Satana, Tal: Satana, Dist: Nashik	Nashik
134	GITI, (Adivasi), Trimbakeshwar, Tal: Trimbakeshwar, Dist: Nashik	Nashik
135	GITI, Chandwad, Tal: Chandwad, Dist: Nashik	Nashik
136	GITI, Nandgaon, Tal: Nandgaon, Dist: Nashik	Nashik
137	GITI, Bhum, Tal: Bhum, Dist: Dharashiv	Dharashiv
138	GITI, Kalamb, Tal: Kalamb, Dist: Dharashiv	Dharashiv
139	GITI, Paranda, Tal: Paranda, Dist: Dharashiv	Dharashiv
140	GITI, Tuljapur, Tal: Tuljapur, Dist: Dharashiv	Dharashiv
141	GITI, Umarga, Tal: Umarga, Dist: Dharashiv	Dharashiv
142	GITI, (Adivasi), Jawhar, Tal: Jawhar, Dist: Palghar	Palghar
143	GITI, Manvat, Tal: Manvat, Dist: Parbhani	Parbhani
144	GITI, Pathari, Tal: Pathari, Dist: Parbhani	Parbhani
145	GITI, Purna, Tal: Purna, Dist: Parbhani	Parbhani
146	GITI, Sonpeth, Tal: Sonpeth, Dist: Parbhani	Parbhani
147	GITI, Bhore, Tal: Bhore, Dist: Pune	Pune
148	GITI, Indapur, Tal: Indapur, Dist: Pune	Pune
149	GITI, Shirur, Tal: Shirur, Dist: Pune	Pune
150	GITI, (Adivasi), Karjat, Tal: Karjat, Dist: Raigad	Raigad
151	GITI, Alibag, Tal: Alibag, Dist: Raigad	Raigad
152	GITI, Mahad, Tal: Mahad, Dist: Raigad	Raigad
153	GITI, Murud, Tal: Murud, Dist: Raigad	Raigad
154	GITI, Pen, Tal: Pen, Dist: Raigad	Raigad
155	GITI, Shriwardhan, Tal: Shriwardhan, Dist: Raigad	Raigad
156	GITI, Uran, Tal: Uran, Dist: Raigad	Raigad
157	GITI, Khed, Tal: Khed, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
158	GITI, Rajapur, Tal: Rajapur, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
159	GITI, Jath, Tal: Jath, Dist: Sangli	Satara
160	GITI, Mahabaleshwar, Tal: Mahabaleshwar, Dist: Satara	Satara

सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीद्वारे शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे अद्यावतीकरण

S.N.	Name of ITI	District
161	GITI, Palus, Tal: Palus, Dist: Sangli	Satara
162	GITI, Tasgaon, Tal: Tasgaon, Dist: Sangli	Satara
163	GITI, Wai, Tal: Wai, Dist: Satara	Satara
164	GITI, Malwan, Tal: Malwan, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
165	GITI, Sawantwadi, Tal: Sawantwadi, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
166	GITI, Vengurla, Tal: Vengurla, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
167	GITI, Kurduwadi, Tal: Madha, Dist: Solapur	Solapur
168	GITI, Mangalvedha, Tal: Mangalwedha, Dist: Solapur	Solapur
169	GITI, Mohol, Tal: Mohol, Dist: Solapur	Solapur
170	GITI, Sangola, Tal: Sangola, Dist: Solapur	Solapur
171	GITI, Pulgaon, Tal: Deoli, Dist: Wardha	Wardha
172	GITI, Mangrulpir, Dist: Washim	Washim
173	GITI, Risod, Dist: Washim	Washim
174	GITI (Adivasi) Arni,Tq-Arni.Dist.Yavatmal	Yavatmal
175	GITI (Adivasi), Pandharkawada, Dist: Yavatmal	Yavatmal
176	GITI, Darwha, Dist: Yavatmal	Yavatmal
177	GITI, Ghatanji, Dist: Yavatmal	Yavatmal
178	GITI, Ner, Dist: Yavatmal	Yavatmal
179	GITI, Karjat, Tal: Karjat, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
180	GITI, Newasa, Tal: Newasa, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
181	GITI, Parner, Tal: Parner, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
182	GITI, Barshitakali, Dist: Akola	Akola
183	GITI (Adivasi), Dharni, Dist: Amravati	Amravati
184	GITI, Bhatkuli, Dist: Amravati	Amravati
185	GITI, Nandgaon Khandeshwar, Dist: Amravati	Amravati
186	GITI, Ashti, Tal: Ashti, Dist: Beed	Beed
187	GITI, Kej, Tal: Kej, Dist: Beed	Beed
188	GITI, Patoda, Tal: Patoda, Dist: Beed	Beed
189	GITI, Shirur Kasar, Tal: Shirur Kasar, Dist: Beed	Beed
190	GITI, Vadwani, Tal: Vadwani, Dist: Beed	Beed
191	GITI, Lakhandur, Tal: Lakhandur, Dist: Bhandara	Bhandara
192	GITI, Lakhani, Tal: Lakhani, Dist: Bhandara	Bhandara
193	GITI, Mohadi, Tal: Mohadi, Dist: Bhandara	Bhandara
194	GITI, Motala, Dist: Buldhana	Buldhana
195	GITI, Sangrampur, Dist: Buldhana	Buldhana
196	GITI, (Adivasi), Gondpipari, Tal: Gondpipari, Dist: Chandrapur	Chandrapur
197	GITI, (Adivasi), Jivati, Tal: Jivati, Dist: Chandrapur	Chandrapur
198	GITI, (Adivasi), Pombhurna, Tal: Pombhurna, Dist: Chandrapur	Chandrapur
199	GITI, Sawali, Tal: Sawali, Dist: Chandrapur	Chandrapur
200	GITI, Sindewahi, Tal: Sindewahi, Dist: Chandrapur	Chandrapur
201	GITI, Phulambri, Tal: Phulambri, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
202	GITI, Soygaon, Tal: Soygaon, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
203	GITI, Shindkheda, Tal: Shindkedha, Dist: Dhule	Dhule

S.N.	Name of ITI	District
204	GITI, (Adivasi), Bhamragad, Tal: Bhamragad, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
205	GITI, (Adivasi), Charmorshi, Tal: Charmorshi, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
206	GITI, (Adivasi), Dhanora, Tal: Dhanora, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
207	GITI, (Adivasi), Etapalli, Tal: Etapalli, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
208	GITI, (Adivasi), Korchi, Tal: Korchi, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
209	GITI, (Adivasi), Korpana, Tal: Korpana, Dist: Chandrapur	Gadchiroli
210	GITI, (Adivasi), Mulchera, Tal: Mulchera, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
211	GITI, (Adivasi), Sironcha, Tal: Sironcha, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
212	GITI, (Tribal Ashram Shala), Korchi, Tal: Korchi, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
213	GITI, (Adivasi), Dewari, Tal: Dewari, Dist: Gondia	Gondia
214	GITI, Goregaon, Tal: Goregaon, Dist: Gondia	Gondia
215	GITI, Sadak Arjuni, Tal: Sadak Arjuni, Dist: Gondia	Gondia
216	GITI, Aundhanagnath, Tal: Aundhanagnath, Dist: Hingoli	Hingoli
217	GITI, Sengaon, Tal: Sengaon, Dist: Hingoli	Hingoli
218	GITI, Bodwad, Tal: Bodwad, Dist: Jalgaon	Jalgaon
219	GITI, Badnapur, Tal: Badnapur, Dist: Jalna	Jalna
220	GITI, Ghansavangi, Tal: Ghansavangi, Dist: Jalna	Jalna
221	GITI, Jafrabad, Tal: Jafrabad, Dist: Jalna	Jalna
222	GITI, Mantha, Tal: Mantha, Dist: Jalna	Jalna
223	GITI, Ajara, Tal: Ajara, Dist: Kolhapur	Kolhapur
224	GITI, Hatkanangle, Tal: Hatkanangle, Dist: Kolhapur	Kolhapur
225	GITI, Chakur, Tal: Chakur, Dist: Latur	Latur
226	GITI, Devani, Tal: Devani, Dist: Latur	Latur
227	GITI, Jalkoth, Tal: Jalkoth, Dist: Latur	Latur
228	GITI, Renapur, Tal: Renapur, Dist: Latur	Latur
229	GITI, Shirur Anantpal, Tal: Shirur, Dist: Latur	Latur
230	GITI, (Adivasi), Parshivani, Tal: Parshivani, Dist: Nagpur	Nagpur
231	GITI, Bhivapur, Tal: Bhivapur, Dist: Nagpur	Nagpur
232	GITI, Hingana, Tal: Hingana, Dist: Nagpur	Nagpur
233	GITI, Kuhi, Tal: Kuhi, Dist: Nagpur	Nagpur
234	GITI, Mouda, Tal: Mouda, Dist: Nagpur	Nagpur
235	GITI, Ardhapur, Tal: Ardhapur, Dist: Nanded	Nanded
236	GITI, Himayatnagar, Tal: Himayatnagar, Dist: Nanded	Nanded
237	GITI, Mahur, Tal: Mahur, Dist: Nanded	Nanded
238	GITI, Naigaon, Tal: Naigaon, Dist: Nanded	Nanded
239	GITI, (Adivasi), Deola, Tal: Deola, Dist: Nashik	Nashik
240	GITI, (Adivasi), Dindori, Tal: Dindori, Dist: Nashik	Nashik
241	GITI, (Adivasi), Kalwan, Tal: Kalwan, Dist: Nashik	Nashik
242	GITI, (Adivasi), Peth, Tal: Peth, Dist: Nashik	Nashik
243	GITI, (Adivasi), Surgana, Tal: Surgana, Dist: Nashik	Nashik
244	GITI, Niphad, Tal: Niphad, Dist: Nashik	Nashik
245	GITI, Lohara, Tal: Lohara, Dist: Dharashiv	Dharashiv
246	GITI, Vashi, Tal: Vashi, Dist: Dharashiv	Dharashiv
247	GITI, (Adivasi), Mokhada, Tal: Mokhada, Dist: Palghar	Palghar
248	GITI, (Adivasi), Talasari, Tal: Talasari, Dist: Palghar	Palghar

सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीद्वारे शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांचे अद्यावतीकरण

S.N.	Name of ITI	District
249	GITI, (Adivasi), Vikramgad, Tal: Vikramgad, Dist: Palghar	Palghar
250	GITI, (Adivasi), Wada, Tal: Wada, Dist: Palghar	Palghar
251	GITI, Palam, Tal: Palam, Dist: Parbhani	Parbhani
252	GITI, Malegaon (Bk), Tal: Baramati, Dist: Pune	Pune
253	GITI, Khalapur, Tal: Khalapur, Dist: Raigad	Raigad
254	GITI, Mangaon, Tal: Mangaon, Dist: Raigad	Raigad
255	GITI, Mhasala, Tal: Mhasala, Dist: Raigad	Raigad
256	GITI, Poladpur, Tal: Poladpur, Dist: Raigad	Raigad
257	GITI, Sudhagad(Pali), Tal: Sudhagad, Dist: Raigad	Raigad
258	GITI, Tala, Tal: Tala, Dist: Raigad	Raigad
259	GITI, Dapoli, Tal: Dapoli, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
260	GITI, Lanja, Tal: Lanja, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
261	GITI, Mandangad, Tal: Mandangad, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
262	GITI, Atpadi, Tal: Atpadi, Dist: Sangli	Sangli
263	GITI, Kadegaon, Tal: Kadegaon, Dist: Sangli	Sangli
264	GITI, Kavathemahankal, Tal: Kavathe Mahankal, Dist: Sangli	Sangli
265	GITI, Shirala, Tal: Shirala, Dist: Sangli	Sangli
266	GITI, Dahiwadi, Tal: Man (Dahiwadi), Dist: Satara	Satara
267	GITI, Koregaon, Tal: Koregaon, Dist: Satara	Satara
268	GITI, Lonand, Tal: Khandala, Dist: Satara	Satara
269	GITI, Medha (Jawali), Tal: Medha, Dist: Satara	Satara
270	GITI, Patan, Tal: Patan, Dist: Satara	Satara
271	GITI, Devgad, Tal: Devgad, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
272	GITI, Dodamarg, Tal: Dodamarg, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
273	GITI, Vaibhavwadi, Tal: Vaibhavwadi, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
274	GITI, (Adivasi), Murbad, Tal: Murbad, Dist: Thane	Thane
275	GITI, (Adivasi), Shahapur, Tal: Shahapur, Dist: Thane	Thane
276	GITI, Ashti, Tal: Ashti, Dist: Wardha	Wardha
277	GITI, Karanja Gh, Tal: Karanja Gh, Dist: Wardha	Wardha
278	GITI, Samudrapur, Tal: Samudrapur, Dist: Wardha	Wardha
279	GITI, Seloo, Tal: Seloo, Dist: Wardha	Wardha
280	GITI, Malegaon, Dist: Washim	Washim
281	GITI, Manora, Dist: Washim	Washim
282	GITI (Adivasi), Maregaon, Dist: Yavatmal	Yavatmal
283	GITI (Adivasi), Kalamb, Dist: Yavatmal	Yavatmal
284	GITI (Adivasi), Ralegaon, Dist: Yavatmal	Yavatmal
285	GITI, Babhulgaon, Dist: Yavatmal	Yavatmal
286	GITI, Zari-Jamani, Dist: Yavatmal	Yavatmal

**Transformation of Government Industrial Training Institute through
Public Private Partnership**

TABLE OF CONTENTS

1	Reference.....	3
2	Role of Industrial Training Institute in Socio-Economic Development:	3
3	Executive Summary	4
4	Introduction	5
5	Vision	6
6	Objectives of Policy.....	6
7	Outcomes of the Policy.....	7
8	Previous Policy Initiatives	8
9	Current State of ITIs in Maharashtra	9
10	Principles of the Policy.....	10
11	Policy Framework.....	11
12	Criteria for Selection of ITIs	22
13	Mode of partnership and mandate	22
14	Partnership Extension and Early Termination	23
15	Conclusion.....	23
	Annexure 1: List of Government Industrial Training Institute	24
	Annexure 2: List of Government Industrial Training Institute	25
	Annexure 3: List of Government Industrial Training Institute	28

Transformation of Government Industrial Training Institute through Public Private Partnership

1 Reference

- 1.1 Higher and Technical Education Department, Government of Maharashtra resolution dated 31.03.2008
- 1.2 Higher and Technical Education Department, Government of Maharashtra resolution dated 29.05.2015
- 1.3 Skill Development and Entrepreneurship Department, Government of Maharashtra resolution dated 02.09.2015
- 1.4 Skill Development and Entrepreneurship Department, Government of Maharashtra resolution dated 30.05.2019
- 1.5 Skill Development and Entrepreneurship Department, Government of Maharashtra resolution dated 16.03.2020

2 Role of Industrial Training Institute in Socio-Economic Development:

- 2.1 Industrial Training Institutes (ITIs) represent a cornerstone of India's vocational education system, providing skill-based training to youths across the country. Maharashtra, as one of India's most industrialized states, has developed an extensive network of ITIs that play a crucial role in both regional and national development.
- 2.2 Maharashtra hosts one of the largest networks of ITIs in India, with 418 Government ITIs and nearly 600+ Private ITIs. These institutions offer training in 90+ trades across all manufacturing and service sectors. The state has strategically positioned these institutes in both urban industrial hubs and rural areas to ensure widespread access to vocational training.
- 2.3 Key Contributions to Socio-Economic Development
 - 2.3.1 Bridging the Skill Gap
 - a. Training youth in industry-relevant skills that align with market demands
 - b. Producing approximately 1.5 lakh skilled workers annually
 - c. Creating a steady pipeline of qualified technicians for manufacturing and service sectors
 - d. Reducing the mismatch between education and employment requirements
 - 2.3.2 Enhancing Employability and Reducing Unemployment
 - a. Practical, hands-on training methodologies
 - b. Industry-aligned curriculum development
 - c. Partnerships with over 11,000 establishments for apprenticeship programs
 - d. Placement services that connect trainees with potential

employers

2.3.3 Supporting Industrial Growth

- a. Providing skilled work force for the state's manufacturing and service sector
- b. Supporting the MSME (Micro, Small, and Medium Enterprises) sector through specialized talent
- c. Enabling technology adoption through workforce preparedness
- d. Contributing to industrial productivity and quality improvements

2.3.4 Promoting Social Inclusion

- a. Offering accessible training options for economically disadvantaged groups
- b. Implementing reservation policies that ensure representation of SC, ST, OBC, Women, PWD, etc.
- c. Providing subsidized training, scholarship and stipend opportunities

2.3.5 Fostering Entrepreneurship

- a. Specialized modules on small business management
- b. Support for self-employment initiatives
- c. Technical knowledge needed to establish service-based enterprises
- d. Connection to government schemes for new entrepreneurs

3 Executive Summary

- 3.1 The Policy on Transformation of Government Industrial Training Institute through Public Private Partnership model aims to transform Industrial Training Institutes (ITIs) into world-class training centers which will focus on enhancing the employability of trainees as per the demand of industry through strong industry collaboration.
- 3.2 Government Industrial Training Institutes (ITIs) have long been the backbone of India's vocational education system. However, many of these institutions face significant challenges including outdated infrastructure, curriculum gaps, inadequate industry alignment, and financial constraints. The Public Private Partnership (PPP) model has emerged as a promising approach to revitalize these institutions and enhance their effectiveness in skill development.
- 3.3 The policy envisions ITIs as future-ready institutions, aligned with global skill demands. Key objectives include modernizing infrastructure, integrating emerging technologies (AI, automation, renewable energy), improving placement rates, and ensuring financial sustainability through industry investments and revenue-sharing models. Special focus is given to faculty upskilling and reskilling, apprenticeships, and inclusivity,

particularly in rural and women-centric ITIs.

- 3.4 Leading corporates, industrial associations as well as philanthropic individuals will be encouraged to partner with ITIs for co-developing curricula, upgrading training facilities and providing real-world exposure. Governance will be led by Institute Management Committees (IMCs), ensuring transparency and industry alignment. Under existing PPP Framework to upgrade the ITIs the IMCs are performing their duty. A PPP-based financial model will allow industries to invest in ITIs, benefit from Corporate Social Responsibility (CSR) incentives, and introduce globally recognized certification programs.
- 3.5 All Government ITI across the state shall be available for partnership. Success will be tracked via placement rates, industry satisfaction, and financial viability. While challenges like administrative delays and rural ITI partnership exist, government incentives, strong administrative support, streamlined approvals and curriculum reforms will mitigate them.
- 3.6 By modernizing vocational education and fostering industry collaboration, this policy positions Maharashtra as a leader in skill development, creating a highly employable, future-ready workforce and serving as a model for nationwide implementation. In this way industry partners, and philanthropic individuals can play instrumental role in realizing the goal of \$ 1 trillion economy for the state of Maharashtra and \$5 trillion economy of Viksit Bharat.

4 Introduction

- 4.1 Industrial Training Institutes (ITIs) are managed by the Directorate General of Training (DGT), Ministry of Skill Development and Entrepreneurship (MSDE), Government of India which oversees their administration and quality control. The Directorate of Vocational Education and Training (DVET) under Skill, Employment, Entrepreneurship and Innovation Department, Government of Maharashtra is the nodal agency to oversee the Craftsmen Training Scheme (CTS) and Apprentice Training Scheme (ATS) in Government and Private Industrial Training Institute across the Maharashtra.
- 4.2 While ITIs play a crucial role in skill development, there is an opportunity to further enhance their effectiveness by upgrading infrastructure, updating curricula in line with industry advancements, and increasing industry exposure for students. The issue of the drop-out rates in the ITIs also needs to be tackled. Strengthening industry-institute partnerships can play a vital role in facilitating practical training, modernizing infrastructure, and improving graduate employability.
- 4.3 Despite these challenges, ITIs continue to be fundamental to Maharashtra's industrial growth. Through strategic improvements and industry collaboration, these institutions can better serve their role in supporting the state's economic development and creating a skilled workforce aligned with modern industrial needs.

5 Vision

The Transformation of Government Industrial Training Institute Policy envisions transforming Industrial Training Institutes (ITIs) into world-class centers of excellence by equipping trainees with the practical skills, knowledge and competencies required for evolving trades, crafts and careers. By prioritizing hands-on training, applied learning and industry collaboration, the policy aims to bridge the gap between vocational education and employment, ensuring a workforce that meets industry demands with cutting-edge expertise. Through strategic partnerships with industry leaders, ITIs will offer state-of-the-art training aligned with global standards, modernizing infrastructure, curriculum, and learning methodologies. The integration of digital technologies, real-world apprenticeships and industry-driven skill development will enhance employability, fostering a workforce that is technically proficient, digitally fluent, and equipped with essential soft skills. This policy aspires to create a sustainable and scalable model that strengthens Maharashtra's industrial ecosystem by producing job-ready professionals who drive economic growth, technological advancement, and innovation. Policy aims to curtail the drop-out rates of students through industry driven training program in ITIs. Ultimately, the policy seeks to position ITIs as self-sustaining centers of skill excellence, ensuring a future-ready workforce that propels the state towards becoming a leading hub for skilled talent.

6 Objectives of Policy

6.1 Transform ITIs into World-Class training Centres

Upgrade infrastructure, curriculum, and training facilities aligning to global industry standards which will play instrumental role in fulfilling local industry's needs.

6.2 Enhance Industry Participation in Vocational Training

Establish structured Public-Private Partnerships (PPPs) where industries partner and nurture the ITIs and actively contribute to skill development.

6.3 Improve Employability for better Job Placements

Align ITI training with real industry demands, ensuring over 80% students gets exposure to Apprenticeships and 20% students will get opportunity to get admission in higher education.

6.4 Modernize Curriculum with Emerging Technologies

Introduce courses in AI, automation, renewable energy, Green Hydrogen Energy, Circular Economy, cybersecurity, and digital skills. Implement the curriculum with modern tools with emerging technologies. And advance and latest courses of core engineering as per market demands and DGT curriculum norms.

6.5 Ensure Financial Sustainability

By encouraging the industry to contribute to the upgradation of the ITI as well as leveraging industry investments, revenue-sharing models, and self-sustaining skilling programs. This will also involve the enactment of

production-oriented training schemes.

6.6 Develop a Scalable Model for State-wide Implementation

Pilot the partnership in different regions in a phased manner, evaluate performance, and expand to all ITIs in Maharashtra in a phased manner.

6.7 Promote Apprenticeship and Industry Exposure

Strengthen the National Apprenticeship Promotion Scheme (NAPS), Maharashtra Apprenticeship Promotion Scheme (MAPS) and ensure that every ITI student gets industry exposure through on-the-job training.

6.8 Empower Trainers and Faculty Development

Implement train-the-trainer programs with industry experts to upgrade teaching methodologies. Practical hands-on training in modern technologies to all the faculty members in partnered ITIs. Provide training in teaching methodologies and modern skills with industry experts through dedicated Training Counselling and Placement Cell.

6.9 Enhance Inclusivity and Regional Development

Development of ITIs which are situated near all industrial areas of the Maharashtra as well as attempts to be made for this industry-institute partnership model to be more inclusive of all regions in Maharashtra.

7 Outcomes of the Policy

7.1 Industry ready skilled human resource

This policy framework is a win-win for Industry partners as they will get Industry ready skilled human resource trained at Government ITIs. Industry partners need not build their own skill centres.

7.2 Higher Placement Rates and Industry Demand Matching

Targeting 100% industry ready workforce of which at least 80% of ITI trainees get apprenticeship and securing industry-relevant jobs opportunity and remaining 20% will get higher education opportunity in polytechnic colleges and engineering colleges and Batchelor of Vocational Education (B.Voc) at Ratan Tata Maharashtra State Skills University.

7.3 Stronger Industry-ITI Collaboration

Increased participation of top industrial players in ITI curriculum design and training and management of ITIs to start advanced short-term certificate courses and long-term CTS, Diploma and Advance Diploma as per trade and market demand.

7.4 Global Certification and Higher Salaries

Introduction of ISO, National Skill Development Corporation (NSDC), and sector-specific certifications, improving wage prospects for ITI trainees.

7.5 Wider Apprenticeship Opportunities

Over 50% increase in apprenticeship participation under National Apprenticeship Training Scheme (NATS).

7.6 Scalable and Replicable Framework

A successful pilot implementation leading to the state-wide Public Private Partnership across Maharashtra.

7.7 Upgraded Infrastructure and Facilities

Modernized workshops, smart classrooms, and high-tech laboratories.

7.8 Production Oriented Trades (Workshop)

Production Oriented Trades has to be established. For example, Advanced CNC lab facility. Industry has to establish workshop as per need of industry like small scale production unit. In this actual production will take place. This will help students to have a real-time experience and learning opportunity to start enterprise.

8 Previous Policy Initiatives

The Government of Maharashtra has implemented several policy initiatives to reform and enhance the effectiveness of Industrial Training Institutes (ITIs) in the state:

8.1 Curriculum Modernization

To maintain the uniformity across the nation in vocational training the Directorate General of Training (DGT) and National Council for Vocational Education and Training has been tasked to design and upgrade the syllabus for the Craftsmen Training Program (CTS). Recognizing the need for add on need-based training the state government has empowered the Maharashtra State Board of Skill, Vocational Education and Training (MSBSVET) to design and update syllabi. This initiative includes the introduction of short-term certificate courses and long term diploma and advance diploma courses tailored to contemporary industrial requirements, ensuring that trainees possess relevant and up-to-date skills.

8.2 Public-Private Partnerships (PPP)

To modernize ITIs, the state has engaged in PPP models, inviting industry partners to manage and upgrade these institutions. This collaboration aims to enhance training quality, update infrastructure, and improve employment outcomes for graduates. The existing Institute Management Committee is the result of this PPP model. One member from the industry is the chairperson of this IMC.

8.3 Renaming ITIs to Honour Social Reformers

In a move to inspire students and honour notable figures, the Maharashtra government has renamed government ITIs after social reformers and distinguished personalities. For instance, the ITI in Mumbai has been renamed after Bharat Ratna Dr. Babasaheb Ambedkar, reflecting his contributions to social justice and equality.

These initiatives reflect Maharashtra's commitment to strengthening vocational education, ensuring that ITIs remain responsive to industry needs, and providing

students with the skills necessary for successful careers.

9 Current State of ITIs in Maharashtra

9.1 Infrastructure Enhancement Opportunities

There is scope to further enhance the infrastructure of many ITIs by upgrading machinery, tools, and IT-enabled classrooms. Aligning the physical environment with industry standards will help bridge the gap between training and real-world applications, ensuring a more effective learning experience. There is strong need to create infrastructures like incubation centers in ITIs to promote the innovation and startup culture in ITIs.

9.2 Curriculum Modernization

To keep pace with evolving industry requirements, particularly in emerging fields such as additive manufacturing, automation, artificial intelligence, and renewable energy, ITI curricula can be continuously updated. A more dynamic and responsive curriculum will better equip graduates with the skills needed to meet industry demands.

9.3 Limited Industry Collaboration

While the government has initiated public-private partnerships (PPPs), the engagement of industry partners remains inconsistent. Industries often perceive ITIs as being too rigid in their structure, making collaboration challenging. Recently, Government of Maharashtra has taken steps like signing a Memorandum of Understanding with Industrial Association and reputed Industrial establishments to establish Model Career Centres in the ITIs to offer placement support to students, upgradation of training methodology and training infrastructure. Government has also established International Placement Centres in selected ITIs in Maharashtra.

9.4 Revenue Constraints

A significant portion of government funding for ITIs is spent on revenue expenses, such as staff salaries and maintenance, leaving little room for infrastructure upgrades or program innovation. This limits the institutes' ability to adopt modern teaching methods, procure advanced equipment, or attract skilled trainers. To tackle this the Government of Maharashtra has initiated World Bank sponsored Development of Applied Knowledge and Skills for Human-Development 'DAKSH' Project. State government's own NITI Aayog like Institute MITRA (Maharashtra Institute for Transformation) has also proposed the project MahaDRISHTEE (Maharashtra Development and Reforms of Industrial Skills and Holistic Technical Education and Employment (Project))

9.5 Trainer Challenges

Lack of regular upskilling programs for trainers. Shortages of qualified instructors in critical sectors. Teaching and training are not just monotonous activity, it requires the commitment from the trainer and passion for the teaching and training. The aspect of leadership and motivation is missing among most of the trainers. To tackle this the

Directorate of Vocational Education and Training has initiated the state-wide 'Train the Teacher'.

9.6 The New Education Policy and Role of ITIs

The National Education Policy, 2020 envisions the integration of the Vocational Education with the mainstream education. Existing ITI framework can be utilized to provide the credit-based courses in the degree courses all over the Maharashtra. There are deliberations going over the practical implementation of the NEP through ITIs. Hence, ITI framework has lot of untapped potential to create the harmonious integration of vocational education with mainstream education.

10 Principles of the Policy

10.1 Industry-Led Transformation

The policy ensures that industries take an active role in shaping the curriculum, upgrading infrastructure, and providing hands-on training. Industry partners will be responsible for modernizing the partnered ITI to align it with global standards.

10.2 Public-Private Partnership (PPP) Model

Encourages joint investment from the government and private sector to enhance the financial sustainability of ITIs. Industries will co-manage ITIs with government oversight to ensure transparency and accountability.

10.3 Curriculum Alignment with Industry Needs

The partnered ITIs will have dynamic curricula that reflect emerging industry trends, such as additive manufacturing, automation, AI, renewable energy, and advanced manufacturing. Regular updates and industry certification programs will be introduced.

10.4 Infrastructure Modernization

Upgrading workshops, classrooms, and laboratories with state-of-the-art equipment and digital learning tools. Ensuring that ITIs meet industry benchmarks in terms of facilities and technology.

10.5 Employability and Skill Development

Focus on job-oriented training that directly increases employment opportunities for ITI trainees. Introduction of soft skills, digital literacy, and entrepreneurial training alongside technical education. Industry partner will get an opportunity to develop the job-ready human resources.

10.6 Sustainable Funding and Revenue Generation

Reducing dependency on government funds by enabling industry contributions, sponsorships, and self-sustaining revenue models. Exploring avenues like paid training programs, contract-based work for industries, and innovation hubs.

10.7 Autonomy and Governance through Industry Partnerships

Establishment of Institute Management Committees (IMCs) comprising

industry representatives and government officials. These committees will oversee daily operations, curriculum planning, and financial management.

10.8 Innovation and Technology Integration

Adoption of digital tools, e-learning platforms, and smart classrooms to enhance the learning experience. Incorporation of emerging technologies like Additive Manufacturing, AI, IoT, and robotics in vocational training.

10.9 Placement and Apprenticeship Facilitation

Strengthening industry linkages to ensure students receive hands-on training through apprenticeships and internships. Establishing job placement cells within ITIs to connect students with employment opportunities.

10.10 Scalability and Replicability

The policy will initially be implemented in a phased manner across different regions and later scaled up based on learnings. The successful model will serve as a framework for scaling Industry-Institute partnership across the state.

These principles ensure that the Transformation of Government ITI through Public Private Partnership Policy is holistic, industry-driven, and outcome-oriented, ultimately making ITIs more relevant to India's evolving workforce needs.

11 Policy Framework

Transformation of Govt. ITI through PPP Policy in Maharashtra aims to establish a structured, industry-driven framework to transform ITIs into world-class skilling centers. The framework outlines governance structures, industry-institute partnership models, and financial sustainability mechanisms while ensuring regulatory compliance with Maharashtra's vocational training ecosystem.

11.1 Governance and Implementation

11.1.1 Formation of Institute Management Committees (IMCs)

Each partnered ITI will be governed by an Institute Management Committee (IMC), ensuring a balanced decision-making process that involves all key stakeholders.

11.1.2 Composition of the IMC:

- a. Industry Partner Representatives: Senior Executives from the partnered industry, who will provide strategic direction and technical expertise. They will act as the chairperson of the Institute Management Committee.
- b. Government-Nominated Officials: Representatives from the Directorate of Vocational Education and Training (DVET), Maharashtra, to ensure alignment with State and National skill development goals.
- c. Academic and Training Experts: Educationalists with exhaustive

experience to oversee curriculum enhancements.

- d. Local Community Representatives: NGOs, Alumni, and local business leaders to ensure inclusivity and regional workforce alignment.
- e. Principals of the respective ITIs should be member secretary of the IMC.

11.2 Eligibility of Industry Partner: Industria Association, Industrial Establishment and Non-Government Organizations/ Foundations are eligible to partner with ITI. The partnering entity shall fulfill following eligibility criteria.

11.2.1 Industrial Associations:

- a. Should be registered with competent authority.
- b. Should be active in all over the State.
- c. Should be at least 10 years old except for emerging technology.
- d. Should have prior experience in the field of entrepreneurship, technical training, employment, etc.
- e. Should have minimum 50 active members except for emerging technology.
- f. This category includes industry associations like CII, FICCI, ASSOCHAM, MCC, IIA, TieCON, etc.

11.2.2 Industrial Establishment:

- a. Should be at least 10 years old except for emerging technology ¹
- b. Should have average annual turn-over of Rs.100 or more in preceding 3 completed financial year.
- c. Should have positive net worth in preceding complete financial year.
- d. Should have expenditure of Rs.10 crore or more in preceding 3 completed financial year under Corporate Social Responsibility (CSR)
- e. This category includes renowned industrial establishments like Mahindra and Mahindra, TATA, L&T, Godrej, Infosys .

11.2.3 Central and State Government Undertaking

- a. Central and State Government Undertakings with manufacturing activities like BPCL, HPCL, IOCL, WCL, HAL, etc.
- b. Central and State Government Undertakings with service activities like IGTR, CIEPET, C-DAC, etc.

¹ The exemption of experience less than 10 years on ground of emerging technology should be based on proper examination and justification. E.g. Drone, Additive Manufacturing, Automation, Industry 4.0 and 5.0, Internet of Things, Green Hydrogen, Circular Economy, etc.

- c. Ratan Tata Maharashtra State Skill University and their associated globally renowned knowledge partners
- d. Industrial Establishment/ Knowledge Partner established with specific objective by Central and State Government
- e. International Organizations like UN, UNDP, WB, ADB, NDB, etc.

11.2.4 Non-Government Organizations/ Foundations²

- a. Should be registered with competent authority.
- b. Should be active in all over the state.
- c. Should be at least 10 years old.
- d. Should have completed minimum 2 projects worth Rs.5 crore each or more in preceding 3 financial years.
- e. Should have prior experience in the field of entrepreneurship training and skilling.
- f. NGOs/ Agencies who are experts in delivering training for differently abled persons.
- g. This category includes Foundations associated with reputed industries e.g. Nandi Foundation, JSW Foundation, TATA-Strive, Reliance Foundation, ICICI Foundation, Lighthouse Communities Foundation, Rightwalk Foundation and NGOs like Sri Sri Rural Development Program Trust, Lend a Hand, Pratham, Project Mumbai, etc.

11.3 Roles and Responsibilities of IMCs:

11.3.1 Curriculum Reform:

Ensuring course content meets industry standards and includes emerging technologies such as Additive Manufacturing, AI, robotics, and sustainable energy, green hydrogen, circular economy etc. New technologies and new demand-driven courses.

11.3.2 Training and Faculty Development:

Identify, recruit, deploy experts and trainers as per market need. Facilitating train-the-trainer programs to upskill ITI instructors in collaboration with industry experts.

11.3.3 Infrastructure Modernization:

Upgrading laboratories, smart classrooms, and digital learning facilities through industry co-investment. New setup of production-oriented workshops as per need of trade and POTS (Production Oriented Training Scheme) including repair, maintenance and expansion of buildings.

11.3.4 Financial Management and Fund Utilization:

² Exclusion criteria will be spelt out in implementation guidelines by the Department

Ensuring efficient fund allocation for training, equipment procurement, and student support.

11.3.5 Placement and Apprenticeship Opportunities:

Creating direct pathways for students into industry internships and employment programs.

11.4 Roles and Responsibility of Government:

11.4.1 Government will recruit and pay the salaries and other allowances as per prevailing rules for the sanctioned positions.

11.4.2 Government will provide funds under prevailing budgetary heads.

11.4.3 Government shall provide funds under prevailing schemes as fee reimbursement, scholarships, stipends, etc.

11.4.4 Government will keep performing its normal functions as per the existing rules and regulations.

11.4.5 Government shall be responsible for all approvals and compliances with the competent authority.

11.5 Other Mandate

11.5.1 The administrative powers will vest in the Government and Government officials.

11.5.2 The ownership of the ITI will remain with the government.

11.5.3 The industry partner will not have any ownership rights over the goods and services provided by them to the ITI.

11.5.4 The investor cannot set their private office or carry out any other commercial, corporate or private activities in the premises of the partnered ITI. However, they will be permitted to display the name of their industry/ organization at certain points in the premises with prior permission from the DVET.

11.5.5 The name of the ITI cannot be changed as result of the partnership.

11.6 Industry-Institute Partnership Model:

The industry-institute partnership model follows a sectoral and geographic approach, ensuring maximum industry relevance for ITIs based on Maharashtra's industrial ecosystem.

11.6.1 Industry-ITI Alignment Strategy

ITIs in a particular geographic location may preferably be aligned with industries from specific sectors

E.g.

a. Automobile Sector: Industry Partners in automobile sector can partner with ITIs in Pune, Chhatrapati Sambhaji Nagar, and Nashik.

b. Electronics and Automation: Industry Partners in Electronics and Automation sector can partner with ITIs in Mumbai and

Pune.

- c. Agricultural and Food Processing: ITIs in Nagpur and Amravati to be aligned with Agri-tech startups, food processing units, and Krishi Vigyan Kendras.

11.6.2 Center of Excellence (CoE) Model

ITIs in a particular geographic location may be developed as Center of Excellence (CoE) catering the requirement of particular sector dominant in that geographic location. This CoE shall offer all courses related to a particular selected sector. These courses may be long term ITI courses or short term certificate courses. This CoE shall have leverage for effective utilization of training infrastructure for training youths in all job roles required for particular sector. Industry partner shall be able to bring their partner units and offer wide range of courses and then job opportunities.

E.g.

- a. Center of Excellence in Automobile may be developed within ITI at Pune and Chhatrapati Sambhaji Nagar ITI
- b. Center of Excellence in Aviation may be developed at Nagpur ITI
- c. Center of Excellence in Electronics and Automation may be developed at Mumbai.

11.6.3 Industry Contributions

a. Curriculum Transformation

- Modular Framework

Divide courses into flexible modules to accommodate diverse learner needs, including full-time, part-time, and online learners. E.g. a modular course in Industrial Robotics covering basics, programming, and maintenance in separate modules.

- Competency-Based Learning

Design curricula to focus on demonstrable competencies instead of rote memorization. E.g. In a CNC Programming course, students demonstrate programming and operating a CNC machine as part of the assessment.

- Cross-Sector Skills

Integrate soft skills, digital literacy, and sustainability awareness into all courses. E.g. Adding a "Green Practices in Industry" module across trades.

b. Advanced Technological Integration

- Smart Classrooms

Install interactive whiteboards, AR/VR-based learning tools, and generative AI-driven training aids. E.g. Use AR-VR equipped labs for all trade, allowing students to train

without material wastage.

- Digital Learning Platforms

Deploy LMS (Learning Management Systems) for blended learning, offering video tutorials, assignments, and performance tracking. Integrate mentor support system in LMS. E.g. Partner with platforms like Coursera, Udemy, or local equivalents to provide additional resources other than Bharat Skills.

- Industry 4.0 Labs

Create specialized labs focusing on emerging technologies such as IoT, 3D printing, and AI. E.g. An IoT Lab for trades like electrical and electronics, where students learn to build and program smart devices.

c. Industry Collaboration and Partnerships

- Dual Certification Programs

Partner with industries to offer dual certifications recognized by both ITIs and companies. E.g. Collaborate with automotive companies for Electric Vehicle Maintenance training.

- Industry Advisory Boards

Establish boards comprising industry leaders to guide curriculum updates and identify trends. E.g. A board advising on skills required for renewable energy technicians.

- Co-Branded Skill Centres

Industry Partner can develop skill centers within the ITI campus. Such centers can be co-branded with Industry Partner name E.g. "<Industry Partner> Skill Centre". Industry Partner shall also be permitted to use their branding for facilities developed/ upgraded/ maintained by them E.g. "Workshop developed/ maintained/ upgraded <Industry Partner>"

- Collaborative Training Activities

The industry partner can tie up with any Government Department, Semi Government Organization or Government Public Sector Undertaking to carry skill related activities in the ITI. However, any such partnership will be done with the prior approval of IMC and State Government.

d. Entrepreneurship and Innovation

- Incubation Centres

Set up on-campus incubation hubs offering mentorship, workspace, and funding support for student startups. E.g. Support trainees to develop innovative solutions in agritech

or eco-friendly manufacturing.

- Hackathons and Competitions

Organize events to encourage students to innovate solutions to real-world industrial challenges. E.g. A national level “Smart Solutions for Smart Factories” hackathon.

- Financial Literacy and Business Planning

Include modules on business registration, funding opportunities, and market analysis. E.g. Workshops on applying for government startup grants or loans.

e. Inclusive and Accessible Training

- Gender-Specific Programs

Offer programs targeting women in trades traditionally dominated by men, like welding or automotive repair. E.g. Launching a “Women in Robotics” initiative.

- Accessible Training for Differently Abled

Provide customized tools, flexible schedules, and personalized support. E.g. Adaptive equipment in a tailoring and fashion design course for visually impaired students.

- Rural and Remote Outreach

Use mobile training units to deliver vocational education in rural areas. E.g. A mobile ITI unit offering solar panel installation training in remote villages.

f. Sustainability Practices

- Green Infrastructure

Incorporate solar panels, rainwater harvesting, and energy-efficient systems on campus. E.g. A campus powered by a 50-KW solar system.

- Eco-Friendly Training

Teach sustainable practices across trades, such as reducing wastage in carpentry or using eco-friendly materials in construction. E.g. Workshops on bio-based adhesives in woodworking courses.

- Waste Management and Recycling Initiatives:

Establish recycling units for training waste like metal scraps or electronic components. E.g. Setting up a scrap-to-art program for creative reuse.

g. Capacity Building for Faculty

- Continuous Learning Programs

Conduct regular training for in-service and newly recruited faculty on pedagogy, latest technologies and teaching

methodologies. E.g. A 6-month advanced manufacturing certification program for instructors.

- Industry Immersion

Facilitate faculty training with industries to stay updated on practices. E.g. Faculty members undergo training in automotive diagnostics at an OEM facility.

- Recognition Programs

Reward innovative teaching practices or high-performing trainers. E.g. Annual awards for the “Best Trainer in Advanced Technologies”.

11.6.4 Convergence of activities and scheme

Skill, Employment, Entrepreneurship and Innovation Department offers bunch of services and schemes to youths. These schemes and services need to be offered under single roof. Partnered ITI will be developed to converge all activities and scheme.

- a. Conduct long term ITI courses affiliated to NCVET
- b. Conduct add on need-based short-term Certificate courses and long-term Diploma and Advance Diploma courses affiliated to Maharashtra State Board of Skill, Vocational Education and Training
- c. Conduct short-term training under various district, state and central scheme through Maharashtra State Skill Development Society
- d. Conduct apprentice engagement drive, employment fair and entrepreneurship awareness and guidance drive, overseas placement through Commissionerate of Skill Development, Employment and Entrepreneurship
- e. Conduct technical exhibition, innovation challenges, set up incubation center, encouragement to start-up through Maharashtra State Innovation Society.
- f. Conduct Graduate and Post Graduate courses through Rata Tata Maharashtra State Skills University
- g. Any other industry relevant courses by collaborating partner.

11.6.5 Government's Role

- a. The Government of Maharashtra, through DVET, will ensure the regulatory support and compliance ensuring partnered ITIs align with DGT, New Delhi, NCVET (National Council for Vocational Education and Training), Maharashtra State Board of Skill, Vocational Education and Training (MSBSVET), and Maharashtra State Innovation Society guidelines.
- b. Subsidized Training Schemes linking ITI training programs with Skill India Mission, PMKVY (Pradhan Mantri Kaushal Vikas

Yojana), Pramod Mahajan Kaushalya Udyojakta Vikas Abhiyan (PMKUVA), etc. to offer incentives to trainees and industries.

11.7 Public-Private Partnership (PPP) Model

A robust PPP model will ensure long-term sustainability and financial independence for partnered ITIs.

11.7.1 Financial Structure of PPP Model

Industries will contribute to both capital expenditure (CAPEX) and operational expenditure (OPEX) through:

- a. Direct Investments: Industries will invest in equipment, infrastructure, construction, faculty hiring and training, etc. in addition to funds available under regular budgetary provisions.

³

- b. Operating Expenditure:

- Operating expenditure as remuneration to faculty appointed by industry partner. ⁴
- Faculty training, workshop, seminars
- Raw material, safety gadgets, tool kits
- Repair and maintenance of infrastructure

- c. Since the ambition is to transform the ITIs, following is the proportion of investment expected from industry partners:

Number of years of partnership	Minimum contribution by Industry partner	Remark
10	Rs. 10 crore	Rs.3.25 crore in first year and minimum Rs.75 lakhs per year from 2 nd year onwards
20	Rs. 20 crore	Rs.5.75 crore in first year and minimum Rs.75 lakhs per year from 2 nd year onwards

- d. Minimum 60% of the total contribution from industrial partners should be in form of Capex and 40% in form of Opex.
- e. Indicative list of expenditures included in the investment by the Industry Partner
 - Upgradation of the existing infrastructure

³ Incentives under Section 35CCD of the Income Tax Act, 1961, which is a unique provision which provides companies a weighted deduction of 150% on specific expenditures incurred for approved skill development projects. In addition, incentives available under Corporate Social Responsibility (CSR) guidelines.

⁴ Government may consider reimbursement of remuneration paid to additional faculty/ trainers/ resource person as per guidelines.

- Setting up of new infrastructure
 - Purchase of modern and advanced machinery/ equipment
 - Salary/ remuneration of the experts/ instructors appointed by the partner for new courses
 - Training of the new and existing staff
 - Maintenance and repair of building and infrastructure created by Industry Partner
- f. Indicative list of expenditure excluded in the investment by the Industry Partner
- Salary of the existing staff and general maintenance and repair of existing infrastructure
 - Fees reimbursement as per the Government schemes/ scholarships
 - Expenses of the currently running Government schemes
- g. As the engagement period is of substantial years the Government will give assurance that the IMC set up by the parent industry player will be given financial and administrative autonomy to manage the administration of the partnered ITI. The Industry partner can directly transfer their financial share to respective Institute Management Committee account or through purchases of physical assets at the prevailing market price. Industry partner will be permitted to construct additional workshop/ training facilities. However, assets created shall be owned by the respective ITI.
- h. Industry Partner's contribution both in terms of capex and opex shall be considered on basis of market price or purchase price whichever is less.
- i. Funds available under budgetary provisions and schemes shall continue in a regular manner to the Institute.
- j. Where ever necessary in the state and especially for the Government ITIs mentioned in Annexure 3, the option of selecting industry partners may be done on the basis of tender process for Viability Gap Funding (VGF).
- k. Revenue Model: ITIs will generate funds by
- Offering paid skill development courses
 - Establishing Skill Hubs, where industries pay ITIs for R&D services and workforce skilling.
 - Creation of production center with incentives for the stakeholders including trainees and trainers.
 - Becoming a Training Provider and Training Center for Central and State schemes of various departments.

- Providing paid services and consultancies.

- l. Revenue generated from any activities in ITI shall be ploughed back to the institute to incentivize trainers, trainees, collaborating partner and IMC.

11.7.2 Joint Certification Programs

ITIs may offer joint certification programs with industry partners. These courses will be facilitated by competent agencies including National Council for Vocational Training, Maharashtra Board of Skill, Vocational Education and Training, Ratan Tata Maharashtra State Skill University and others. These courses will be available to enrolled trainees of ITI as well as external candidates. Training fees either paid by candidate or reimbursed under schemes shall be a source of revenue to IMC. Further the industry-backed certifications will ensure higher employability rates and global job opportunities for ITI graduates.

11.8 Monitoring and Performance Evaluation

A three-tier monitoring system will be established to assess the performance of selected ITIs:

11.8.1 Internal Assessment by IMCs

- a. IMC will meet regularly to review progress and present a quarterly progress report and annual report to DVET Maharashtra for performance evaluation.
- b. The quarterly report will cover the status of ongoing activities and progress, future plans, new initiatives, etc.
- c. The annual report will present the activities, expenditure, budget, audit report, trainee statistics as enrollment-result-placement, faculty training, etc.

11.8.2 Statutory Auditor: IMC shall appoint Statutory Auditor to audit accounts of IMC. The copy of Audit Report shall be submitted to State Steering Committee

11.8.3 State Steering Committee (SSC): The Annual Report of the IMC shall be presented to the State Steering Committee (SSC). SSC shall review the Annual Performance of all the IMC. SSC shall also understand the problems faced by industry partners in implementation of upgradation plans and shall resolve them.

11.9 Grievance Redressal

11.9.1 The Industry Partner and respective ITI shall resolve all disputes through mutual understanding. Respective Regional Joint Director shall intervene for resolution of any disputes in the quarterly IMC meeting. Regional Joint Director may call special IMC meeting for this purpose.

11.9.2 The Regional Joint Director shall submit their report to Directorate of Vocational Education and Training for all

unresolved disputes. Director, DVET shall resolve the disputes.

- 11.9.3 For all the unresolved disputes, the Director shall present their report to the State Steering Committee. The State Steering Committee shall be the final authority to resolve disputes and resolve grievances of all the stake holders.

12 Criteria for Selection of ITIs

To ensure the success of the Policy, specific selection criteria must be established to identify ITIs that will benefit the most from industry partnerships. The criteria will include:

12.1 Geographic and Industrial Relevance

ITIs located in industrial hubs or areas with high demand for skilled workers. ITIs near SEZs (Special Economic Zones), MSME clusters, and major industrial corridors in Maharashtra.

12.2 Existing Infrastructure and Upgradation Potential

ITIs with basic infrastructure that can be modernized through industry investment. Institutes with available land for expansion of training facilities.

12.3 Student Enrolment and Employment Rates

ITIs with high student enrolment rates but low placement percentages. Preference for ITIs where industry-led transformation can significantly improve employability.

12.4 Alignment with Key Industry Sectors

ITIs offering courses relevant to high-growth sectors such as:

12.4.1 Automobile and Manufacturing: Pune, Nashik, Chhatrapati Sambhaji Nagar

12.4.2 IT and Digital Skills: Mumbai, Pune and Nagpur

12.4.3 Textiles and Garments: Solapur, Ichalkaranji and Malegaon

12.4.4 Agriculture and Food Processing: Nagpur, Amravati and Nashik

12.5 Willingness of Industry Partners

ITIs that have potential industry partners showing interest in investment and curriculum co-development.

12.6 Regional and Social Inclusivity

Preference for ITIs in backward districts to ensure equitable skill development. Focus on women-centric ITIs and those catering to marginalized communities.

13 Mode of partnership and mandate

- 13.1 The ITIs in the state have been classified for the purpose of this policy, based on location, intake capacity, valuation, infrastructure, etc. The list of

these ITIs are attached herewith as Annexure 1, 2 and 3.

- 13.2 The Industrial Association and Central and State Government Undertaking as mentioned in aforesaid clause 11.2.1 and 11.2.3 respectively shall only be eligible to partner with ITIs included in Annexure 1.
- 13.3 The partnering entity intending to partner for ITIs mentioned in Annexure 1 and 2 shall be required to partner for atleast 1 ITIs mentioned in Annexure 3. Government shall provide priority funding for upgradation of ITIs mentioned in Annexure 3.⁵

14 Partnership Extension and Early Termination

- 14.1 The partnership shall stand terminated automatically after the partnership period mentioned in the agreement subject to clause 14.2.
- 14.2 The State Steering Committee may decide to extend the partnership beyond the partnership period further for 5 years. Such extension will be one time only subject to the satisfactory performance and with the consent of industry partners.
- 14.3 If at any time the partner violates government acts, rules, or terms and conditions mentioned in the Memorandum of Understanding, if their performance is found unsatisfactory, or if their work is found to be against the interests of the partnered ITI, the State Steering Committee will decide on terminating the contract. However, before making such a decision, the partner will be given a reasonable opportunity to present their case.

15 Conclusion

The Transformation of Government Industrial Training Institute through Public Private Partnership Policy in Maharashtra is a transformative initiative designed to modernize vocational education, bridge the skill gap, and create a workforce that is aligned with industry demands. By fostering public-private partnerships (PPP), industry-led curriculum reforms, and infrastructure modernization, this policy aims to establish world-class skilling centers that not only enhance employability but also contribute to the state's economic growth. With Maharashtra's strong industrial base, existing ITI network, and government commitment, the policy provides a structured framework for collaborative governance, sustainable funding, and innovation-driven skilling. The Government will create operational guidelines with technical support of Maharashtra Institute for Transformation (MITRA) to ensure streamlined regulatory approvals, financial incentives for industry partners, and performance monitoring mechanisms to sustain long-term impact. The Policy will serve as a model for other states, positioning Maharashtra as a global hub for vocational excellence and ensuring that ITI graduates become highly skilled, job-ready professionals contributing to India's industrial and economic progress.

⁵ Norms for priority funding shall be mentioned in Implementation Guidelines

Annexure 1: List of Government Industrial Training Institute

S.N.	Name of ITI	District
1	GITI, Ahilyanagar, Tal: Ahilyanagar, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
2	GITI, Akola, Dist: Akola	Akola
3	GITI, Amravati, Dist: Amravati	Amravati
4	GITI, (Woman), Beed, Tal: Beed, Dist: Beed	Beed
5	GITI, Beed, Tal: Beed, Dist: Beed	Beed
6	GITI, Khamgaon, Dist: Buldhana	Buldhana
7	GITI, Chandrapur, Tal: Chandrapur, Dist: Chandrapur	Chandrapur
8	GITI, Chh. Sambhaji Nagar, Tal: Chh. Sambhaji Nagar, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
9	GITI, Dhule, Tal: Dhule, Dist: Dhule	Dhule
10	GITI, Jalgaon, Tal: Jalgaon, Dist: Jalgaon	Jalgaon
11	GITI, Jalna, Tal: Jalna, Dist: Jalna	Jalna
12	GITI, Kolhapur, Tal: Karvir, Dist: Kolhapur	Kolhapur
13	GITI, Latur, Tal: Latur, Dist: Latur	Latur
14	GITI, (Woman), Dadar, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Shahar	Mumbai Shahar
15	GITI, Dadar, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Shahar	Mumbai Shahar
16	GITI, Mumbai-11, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Shahar	Mumbai Shahar
17	GITI, Andheri, Tal: Andheri, Dist: Mumbai Suburban	Mumbai Suburban
18	GITI, Borivali, Tal: Borivali, Dist: Mumbai Suburban	Mumbai Suburban
19	GITI, Govandi, Tal: Kurla, Dist: Mumbai Suburban	Mumbai Suburban
20	GITI, Kurla, Tal: Kurla, Dist: Mumbai Suburban	Mumbai Suburban
21	GITI, Mulund, Tal: Mulund, Dist: Mumbai Suburban	Mumbai Suburban
22	GITI, Nagpur, Tal: Nagpur, Dist: Nagpur	Nagpur
23	GITI, Nanded, Tal: Nanded, Dist: Nanded	Nanded
24	GITI, Nashik, Tal: Nashik, Dist: Nashik	Nashik
25	GITI, Dharashiv, Tal: Dharashiv, Dist: Dharashiv	Dharashiv
26	GITI, Parbhani, Tal: Parbhani, Dist: Parbhani	Parbhani
27	GITI, (Woman), Pune, Tal: Haveli, Dist: Pune	Pune
28	GITI, Aundh Pune, Dist: Pune	Pune
29	GITI, Lonavala, Tal: Maval, Dist: Pune	Pune
30	GITI, Pimpri Chinchwad, Tal: Haveli, Dist: Pune	Pune
31	GITI, Panvel, Tal: Panvel, Dist: Raigad	Raigad
32	GITI, Karad, Tal: Karad, Dist: Satara	Satara
33	GITI, Solapur, Tal: North Solapur, Dist: Solapur	Solapur
34	GITI, (Woman), Thane, Tal: Thane, Dist: Thane	Thane
35	GITI, Thane, Tal: Thane, Dist: Thane	Thane

Annexure 2: List of Government Industrial Training Institute

S.N.	Name of ITI	District
1	GITI (Woman), Akola, Dist: Akola	Akola
2	GITI (Woman), Amravati, Dist: Amravati	Amravati
3	GITI, (Woman), Chandrapur, Tal: Chandrapur, Dist: Chandrapur	Chandrapur
4	GITI, (Woman), Chh. Sambhaji Nagar, Tal: Chh. Sambhaji Nagar, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
5	GITI, (Woman), Jalgaon, Tal: Jalgaon, Dist: Jalgaon	Jalgaon
6	GITI, (Woman), Latur, Tal: Latur, Dist: Latur	Latur
7	GITI, (Minority), Mandavi, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Shahar	Mumbai Shahar
8	GITI, Lower Parel, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Shahar	Mumbai Shahar
9	GITI, Mumbai-1, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Shahar	Mumbai Shahar
10	GITI, (Minority), Chandivali, Tal: Mumbai, Dist: Mumbai Suburban	Mumbai Suburban
11	GITI, (SCP), Nagpur, Tal: Nagpur, Dist: Nagpur	Nagpur
12	GITI, (Woman), Nagpur, Tal: Nagpur, Dist: Nagpur	Nagpur
13	GITI, (SCP), Nashik, Tal: Nashik, Dist: Nashik	Nashik
14	GITI, (Woman), Nashik, Tal: Nashik, Dist: Nashik	Nashik
15	GITI, Malegaon, Tal: Malegaon, Dist: Nashik	Nashik
16	GITI, Vasai, Tal: Vasai, Dist: Palghar	Palghar
17	GITI, Sangli, Tal: Miraj, Dist: Sangli	Sangli
18	GITI, (Woman), Solapur, Tal: Solapur, Dist: Solapur	Solapur
19	GITI, Belapur, Tal: Navi Mumbai, Dist: Thane	Thane
20	GITI, Bhiwandi, Tal: Bhiwandi, Dist: Thane	Thane
21	GITI, Kalyan, Tal: Kalyan, Dist: Thane	Thane
22	GITI, Ulhasnagar, Tal: Ulhasnagar, Dist: Thane	Thane
23	GITI, Achalpur, Dist: Amravati	Amravati
24	GITI, Gondia, Tal: Gondia, Dist: Gondia	Gondia
25	GITI, Bhusawal, Tal: Bhusawal, Dist: Jalgaon	Jalgaon
26	GITI, Udgir, Tal: Udgir, Dist: Latur	Latur
27	GITI, (Adivasi), Nandurbar, Tal: Nandurbar, Dist: Nandurbar	Nandurbar
28	GITI, Satara, Tal: Satara, Dist: Satara	Satara
29	GITI, Barshi, Tal: Barshi, Dist: Solapur	Solapur
30	GITI, Ambernath, Tal: Ambernath, Dist: Thane	Thane
31	GITI, Hinganghat, Tal: Hinganghat, Dist: Wardha	Wardha
32	GITI, Wardha, Tal: Wardha, Dist: Wardha	Wardha
33	GITI, Yavatmal, Dist: Yavatmal	Yavatmal
34	GITI, Kopergaon, Tal: Kopergaon, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
35	GITI, Sangamner, Tal: Sangamner, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
36	GITI, Shrirampur, Tal: Shrirampur, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
37	GITI, Akot, Dist: Akola	Akola
38	GITI, Balapur, Dist: Akola	Akola
39	GITI, Murtijapur, Dist: Akola	Akola
40	GITI, Anjangaon Surji, Dist: Amravati	Amravati

S.N.	Name of ITI	District
41	GITI, Warud, Dist: Amravati	Amravati
42	GITI, Ambejogai, Tal: Ambejogai, Dist: Beed	Beed
43	GITI, Majalgaon, Tal: Majalgaon, Dist: Beed	Beed
44	GITI, Parali Vaijnath, Tal: Parali Vaijnath, Dist: Beed	Beed
45	GITI, (Woman), Bhandara, Tal: Bhandara, Dist: Bhandara	Bhandara
46	GITI, Bhandara, Tal: Bhandara, Dist: Bhandara	Bhandara
47	GITI, Tumsar, Tal: Tumsar, Dist: Bhandara	Bhandara
48	GITI, Buldana, Dist: Buldhana	Buldhana
49	GITI, Chikhali, Dist: Buldhana	Buldhana
50	GITI, Malkapur, Dist: Buldhana	Buldhana
51	GITI, Mehkar, Dist: Buldhana	Buldhana
52	GITI, Nandura, Dist: Buldhana	Buldhana
53	GITI, Shegaon, Dist: Buldhana	Buldhana
54	GITI, (Adivasi), Bhadravati, Tal: Bhadravati, Dist: Chandrapur	Chandrapur
55	GITI, Ballarpur, Tal: Ballarpur, Dist: Chandrapur	Chandrapur
56	GITI, Warora, Tal: Warora, Dist: Chandrapur	Chandrapur
57	GITI, Gangapur, Tal: Gangapur, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
58	GITI, Kannad, Tal: Kannad, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
59	GITI, Paithan, Tal: Paithan, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
60	GITI, Sillod, Tal: Sillod, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
61	GITI, (Adivasi), Shirpur, Tal: Shirpur, Dist: Dhule	Dhule
62	GITI, (Adivasi), Gadchiroli, Tal: Gadchiroli, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
63	GITI, Basmatnager, Tal: Basmatnager, Dist: Hingoli	Hingoli
64	GITI, Hingoli, Tal: Hingoli, Dist: Hingoli	Hingoli
65	GITI, (Adivasi), Chopada, Tal: Chopada, Dist: Jalgaon	Jalgaon
66	GITI, Amalner, Tal: Amalner, Dist: Jalgaon	Jalgaon
67	GITI, Chalisgaon, Tal: Chalisgaon, Dist: Jalgaon	Jalgaon
68	GITI, Jamner, Tal: Jamner, Dist: Jalgaon	Jalgaon
69	GITI, Pachora, Tal: Pachora, Dist: Jalgaon	Jalgaon
70	GITI, Ahamadpur, Tal: Ahamadpur, Dist: Latur	Latur
71	GITI, Kamthi, Tal: Kamthi, Dist: Nagpur	Nagpur
72	GITI, Katol, Tal: Katol, Dist: Nagpur	Nagpur
73	GITI, Umred, Tal: Umred, Dist: Nagpur	Nagpur
74	GITI, Deglur, Tal: Deglur, Dist: Nanded	Nanded
75	GITI, (Adivasi), Shahada, Tal: Shahada, Dist: Nandurbar	Nandurbar
76	GITI, Sinnar, Tal: Sinnar, Dist: Nashik	Nashik
77	GITI, Yeola, Tal: Yeola, Dist: Nashik	Nashik
78	GITI, (Adivasi), Palghar, Tal: Palghar, Dist: Palghar	Palghar
79	GITI, Gangakhed, Tal: Gangakhed, Dist: Parbhani	Parbhani
80	GITI, Jintur, Tal: Jintur, Dist: Parbhani	Parbhani
81	GITI, Selu, Tal: Selu, Dist: Parbhani	Parbhani
82	GITI, (Woman), Ratnagiri, Tal: Ratnagiri, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
83	GITI, Chiplun, Tal: Chiplun, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri

S.N.	Name of ITI	District
84	GITI, Ratnagiri, Tal: Ratnagiri, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
85	GITI, Islampur, Tal: Walwa, Dist: Sangli	Sangli
86	GITI, Vita, Tal: Khanapur, Dist: Sangli	Sangli
87	GITI, Phaltan, Tal: Phaltan, Dist: Satara	Satara
88	GITI, Akkalkot, Tal: Akkalkot, Dist: Solapur	Solapur
89	GITI, Akluj, Tal: Malshiras, Dist: Solapur	Solapur
90	GITI, Pandharpur, Tal: Pandharpur, Dist: Solapur	Solapur
91	GITI, Aarvi, Tal: Aarvi, Dist: Wardha	Wardha
92	GITI, Karanja Lad, Dist: Washim	Washim
93	GITI, Washim, Dist: Washim	Washim
94	GITI, Digras, Dist: Yavatmal	Yavatmal
95	GITI, Pusad, Dist: Yavatmal	Yavatmal
96	GITI, Umarkhed, Dist: Yavatmal	Yavatmal
97	GITI, Wani, Dist: Yavatmal	Yavatmal

Annexure 3: List of Government Industrial Training Institute

S.N.	Name of ITI	District
1	GITI, (Adivasi), Rajur, Tal: Akole, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
2	GITI, (Tribal Ashram Shala), Keli Kotul, Tal: Akole, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
3	GITI, (Tribal Ashram Shala), Maveshi, Tal: Akole, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
4	GITI (Scp), Rahatgaon, Dist: Amravati	Amravati
5	GITI (Tribal Ashram Shala), Chikhali, Dist: Amravati	Amravati
6	GITI (Tribal Ashram Shala), Susarda, Dist: Amravati	Amravati
7	GITI, Mozari, Dist: Amravati	Amravati
8	GITI, (Adivasi), Arjuni Moregaon, Tal: Arjuni Moregaon, Dist: Bhandara	Bhandara
9	GITI, (Adivasi), Salekasa, Tal: Salekasa, Dist: Bhandara	Bhandara
10	GITI, (Tribal Ashram Shala), Devada, Tal: Rajura, Dist: Chandrapur	Chandrapur
11	GITI, (Tribal Ashram Shala), Mangi, Tal: Rajura, Dist: Chandrapur	Chandrapur
12	GITI, (Scp), Kilearc, Tal: Chh. Sambhaji Nagar, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
13	GITI, Vaijapur, Tal: Vaijapur, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
14	GITI, (Tribal Ashram Shala), Navapada, Tal: Sakri, Dist: Dhule	Dhule
15	GITI, (Tribal Ashram Shala), Sukapur, Tal: Sakri, Dist: Dhule	Dhule
16	GITI, (Adivasi), Allapalli, Tal: Allapalli, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
17	GITI, (Adivasi), Kurkheda, Tal: Kurkheda, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
18	GITI, (Tribal Ashram Shala), Jambhiya, Tal: Etapalli, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
19	GITI, (Tribal Ashram Shala), Khamenachiru, Tal: Aheri, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
20	GITI, (Tribal Ashram Shala), Ramgad, Tal: Kurkheda, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
21	GITI, Jimalgatta, Tal: Aheri, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
22	GITI, (Tribal Ashram Shala), Bijepar, Tal: Salekasa, Dist: Gondia	Gondia
23	GITI, Palandur, Tal: Deori, Dist: Gondia	Gondia
24	GITI, (Tribal Ashram Shala), Jamgavhan, Tal: Kalamnuri, Dist: Hingoli	Hingoli
25	GITI, (Tribal Ashram Shala), Jondhankheda, Tal: Muktainagar, Dist: Jalgaon	Jalgaon
26	GITI, Uchande, Tal: Uchande, Dist: Jalgaon	Jalgaon
27	GITI, Bhudargad (Gargoti), Tal: Bhudargad, Dist: Kolhapur	Kolhapur
28	GITI, Gaganbawada, Tal: Gaganbawada, Dist: Kolhapur	Kolhapur
29	GITI, Radhanagari, Tal: Radhanagari, Dist: Kolhapur	Kolhapur
30	GITI, Shahuwadi, Tal: Shahuwadi, Dist: Kolhapur	Kolhapur

S.N.	Name of ITI	District
31	GITI, Turkewadi, Tal: Chandgad, Dist: Kolhapur	Kolhapur
32	GITI, (Tribal Ashram Shala), Belda, Tal: Ramtek, Dist: Nagpur	Nagpur
33	GITI, (Tribal Ashram Shala), Patoda, Tal: Kinwat, Dist: Nanded	Nanded
34	GITI, (Adivasi), Akkalkuva, Tal: Taloda, Dist: Nandurbar	Nandurbar
35	GITI, (Adivasi), Akrani, Tal: Akrani, Dist: Nandurbar	Nandurbar
36	GITI, (Tribal Ashram Shala), Mandavi, Tal: Akrani, Dist: Nandurbar	Nandurbar
37	GITI, (Tribal Ashram Shala), Shirave, Tal: Taloda, Dist: Nandurbar	Nandurbar
38	GITI, (Tribal Ashram Shala), Ambupada, Tal: Surgana, Dist: Nashik	Nashik
39	GITI, (Tribal Ashram Shala), Asarbari, Tal: Peth, Dist: Nashik	Nashik
40	GITI, (Tribal Ashram Shala), Boripada, Tal: Trimbakeshwar, Dist: Nashik	Nashik
41	GITI, (Tribal Ashram Shala), Nanashi, Tal: Dindori, Dist: Nashik	Nashik
42	GITI, (Adivasi), Wangaon, Tal: Dahanu, Dist: Palghar	Palghar
43	GITI, (Tribal Ashram Shala), Dongari, Tal: Talasari, Dist: Palghar	Palghar
44	GITI, (Tribal Ashram Shala), Karegaon, Tal: Mokhada, Dist: Palghar	Palghar
45	GITI, (Adivasi), Manikdoh, Tal: Junnar, Dist: Pune	Pune
46	GITI, Ghodegaon, Tal: Ambegaon, Dist: Pune	Pune
47	GITI, Haveli, Tal: Haveli, Dist: Pune	Pune
48	GITI, Khed (Rajgurunagar), Tal: Khed, Dist: Pune	Pune
49	GITI, Mulshi, Tal: Mulshi, Dist: Pune	Pune
50	GITI, Purandar (Saswad), Tal: Purandar, Dist: Pune	Pune
51	GITI, Varvand, Tal: Daund, Dist: Pune	Pune
52	GITI, Velhe, Tal: Velhe, Dist: Pune	Pune
53	GITI, Nagothane, Tal: Roha, Dist: Raigad	Raigad
54	GITI, Nandvi, Tal: Mangaon, Dist: Raigad	Raigad
55	GITI, Guhagar, Tal: Guhagar, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
56	GITI, Sangameshwar, Tal: Sangameshwar, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
57	GITI, Aundh Khatav, Tal: Khatav, Dist: Satara	Satara
58	GITI, Oros, Tal: Kudal, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
59	GITI, Phondaghat, Tal: Kankavali, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
60	GITI, Mandrup, Tal: South Solapur, Dist: Solapur	Solapur
61	GITI, (Tribal Ashram Shala), Shenve, Tal: Shahapur, Dist: Thane	Thane
62	GITI (Tribal Ashram Shala), Antargaon, Dist: Yavatmal	Yavatmal
63	GITI (Tribal Ashram Shala), Harshi, Dist: Yavatmal	Yavatmal
64	GITI, Gunj, Dist: Yavatmal	Yavatmal
65	GITI, Jamkhed, Tal: Jamkhed, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
66	GITI, Pathardi, Tal: Pathardi, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar

S.N.	Name of ITI	District
67	GITI, Rahata, Tal: Rahata, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
68	GITI, Rahuri, Tal: Rahuri, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
69	GITI, Shevgaon, Tal: Shevgaon, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
70	GITI, Shrigonda, Tal: Shrigonda, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
71	GITI, Patur, Dist: Akola	Akola
72	GITI, Telhara, Dist: Akola	Akola
73	GITI (Adivasi), Chikhaldara, Dist: Amravati	Amravati
74	GITI, Chandur Bazar, Dist: Amravati	Amravati
75	GITI, Chandur Railway, Dist: Amravati	Amravati
76	GITI, Daryapur, Dist: Amravati	Amravati
77	GITI, Dhamangaon Railway, Dist: Amravati	Amravati
78	GITI, Morshi, Dist: Amravati	Amravati
79	GITI, Dharur, Tal: Dharur, Dist: Beed	Beed
80	GITI, Gevrai, Tal: Gevrai, Dist: Beed	Beed
81	GITI, Pawani, Tal: Pawani, Dist: Bhandara	Bhandara
82	GITI, Sakoli, Tal: Sakoli, Dist: Bhandara	Bhandara
83	GITI, Deulgaon Raja, Dist: Buldhana	Buldhana
84	GITI, Jalgaon Jamod, Dist: Buldhana	Buldhana
85	GITI, Lonar, Dist: Buldhana	Buldhana
86	GITI, Sindhakhed Raja, Dist: Buldhana	Buldhana
87	GITI, (Adivasi), Chimur, Tal: Chimur, Dist: Chandrapur	Chandrapur
88	GITI, (Adivasi), Rajura, Tal: Rajura, Dist: Chandrapur	Chandrapur
89	GITI, Bramhapuri, Tal: Bramhapuri, Dist: Chandrapur	Chandrapur
90	GITI, Mul, Tal: Mul, Dist: Chandrapur	Chandrapur
91	GITI, Nagbhid, Tal: Nagbhid, Dist: Chandrapur	Chandrapur
92	GITI, Khulatabad, Tal: Khulatabad, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
93	GITI, (Adivasi), Pimpalner, Tal: Sakri, Dist: Dhule	Dhule
94	GITI, (Adivasi), Armori, Tal: Armori, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
95	GITI, (Adivasi), Desaiganj, Tal: Desaiganj, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
96	GITI, Karmala, Tal: Karmala, Dist: Solapur	Gadchiroli
97	GITI, Amgaon, Tal: Amgaon, Dist: Gondia	Gondia
98	GITI, Tiroda, Tal: Tiroda, Dist: Gondia	Gondia
99	GITI, Kalamnuri, Tal: Kalamnuri, Dist: Hingoli	Hingoli
100	GITI, (Adivasi), Yaval, Tal: Yawal, Dist: Jalgaon	Jalgaon
101	GITI, Bhadgaon, Tal: Bhadgaon, Dist: Jalgaon	Jalgaon
102	GITI, Dharangaon, Tal: Dharangaon, Dist: Jalgaon	Jalgaon
103	GITI, Erendol, Tal: Erandol, Dist: Jalgaon	Jalgaon
104	GITI, Parola, Tal: Parola, Dist: Jalgaon	Jalgaon
105	GITI, Raver, Tal: Raver, Dist: Jalgaon	Jalgaon
106	GITI, Ambad, Tal: Ambad, Dist: Jalna	Jalna
107	GITI, Bhokardan, Tal: Bhokardan, Dist: Jalna	Jalna
108	GITI, Partur, Tal: Partur, Dist: Jalna	Jalna
109	GITI, Gadhinglaj, Tal: Gadhinglaj, Dist: Kolhapur	Kolhapur
110	GITI, Murgud, Tal: Kagal, Dist: Kolhapur	Kolhapur
111	GITI, Panhala, Tal: Panhala, Dist: Kolhapur	Kolhapur
112	GITI, Shirol, Tal: Shirol, Dist: Kolhapur	Kolhapur

S.N.	Name of ITI	District
113	GITI, Ausa, Tal: Ausa, Dist: Latur	Latur
114	GITI, Nilanga, Tal: Nilanga, Dist: Latur	Latur
115	GITI, Butibori, Tal: Butibori, Dist: Nagpur	Nagpur
116	GITI, Kalmeshwar, Tal: Kalmeshwar, Dist: Nagpur	Nagpur
117	GITI, Narkhed, Tal: Narkhed, Dist: Nagpur	Nagpur
118	GITI, Ramtek, Tal: Ramtek, Dist: Nagpur	Nagpur
119	GITI, Savner, Tal: Savner, Dist: Nagpur	Nagpur
120	GITI, (Adivasi), Kinwat, Tal: Kinwat, Dist: Nanded	Nanded
121	GITI, Bhokar, Tal: Bhokar, Dist: Nanded	Nanded
122	GITI, Biloli, Tal: Biloli, Dist: Nanded	Nanded
123	GITI, Dharmabad, Tal: Dharmabad, Dist: Nanded	Nanded
124	GITI, Hadgaon, Tal: Hadgaon, Dist: Nanded	Nanded
125	GITI, Kandhar, Tal: Kandhar, Dist: Nanded	Nanded
126	GITI, Loha, Tal: Loha, Dist: Nanded	Nanded
127	GITI, Mudkhed, Tal: Mudkhed, Dist: Nanded	Nanded
128	GITI, Mukhed, Tal: Mukhed, Dist: Nanded	Nanded
129	GITI, Umri, Tal: Umri, Dist: Nanded	Nanded
130	GITI, (Adivasi), Navapur, Tal: Navapur, Dist: Nandurbar	Nandurbar
131	GITI, (Adivasi), Taloda, Tal: Taloda, Dist: Nandurbar	Nandurbar
132	GITI, (Adivasi), Igatpuri, Tal: Igatpuri, Dist: Nashik	Nashik
133	GITI, (Adivasi), Satana, Tal: Satana, Dist: Nashik	Nashik
134	GITI, (Adivasi), Trimbakeshwar, Tal: Trimbakeshwar, Dist: Nashik	Nashik
135	GITI, Chandwad, Tal: Chandwad, Dist: Nashik	Nashik
136	GITI, Nandgaon, Tal: Nandgaon, Dist: Nashik	Nashik
137	GITI, Bhum, Tal: Bhum, Dist: Dharashiv	Dharashiv
138	GITI, Kalamb, Tal: Kalamb, Dist: Dharashiv	Dharashiv
139	GITI, Paranda, Tal: Paranda, Dist: Dharashiv	Dharashiv
140	GITI, Tuljapur, Tal: Tuljapur, Dist: Dharashiv	Dharashiv
141	GITI, Umarga, Tal: Umarga, Dist: Dharashiv	Dharashiv
142	GITI, (Adivasi), Jawhar, Tal: Jawhar, Dist: Palghar	Palghar
143	GITI, Manvat, Tal: Manvat, Dist: Parbhani	Parbhani
144	GITI, Pathari, Tal: Pathari, Dist: Parbhani	Parbhani
145	GITI, Purna, Tal: Purna, Dist: Parbhani	Parbhani
146	GITI, Sonpeth, Tal: Sonpeth, Dist: Parbhani	Parbhani
147	GITI, Bhor, Tal: Bhor, Dist: Pune	Pune
148	GITI, Indapur, Tal: Indapur, Dist: Pune	Pune
149	GITI, Shirur, Tal: Shirur, Dist: Pune	Pune
150	GITI, (Adivasi), Karjat, Tal: Karjat, Dist: Raigad	Raigad
151	GITI, Alibag, Tal: Alibag, Dist: Raigad	Raigad
152	GITI, Mahad, Tal: Mahad, Dist: Raigad	Raigad
153	GITI, Murud, Tal: Murud, Dist: Raigad	Raigad
154	GITI, Pen, Tal: Pen, Dist: Raigad	Raigad
155	GITI, Shriwardhan, Tal: Shriwardhan, Dist: Raigad	Raigad
156	GITI, Uran, Tal: Uran, Dist: Raigad	Raigad
157	GITI, Khed, Tal: Khed, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
158	GITI, Rajapur, Tal: Rajapur, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri

S.N.	Name of ITI	District
159	GITI, Jath, Tal: Jath, Dist: Sangli	Satara
160	GITI, Mahabaleshwar, Tal: Mahabaleshwar, Dist: Satara	Satara
161	GITI, Palus, Tal: Palus, Dist: Sangli	Satara
162	GITI, Tasgaon, Tal: Tasgaon, Dist: Sangli	Satara
163	GITI, Wai, Tal: Wai, Dist: Satara	Satara
164	GITI, Malwan, Tal: Malwan, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
165	GITI, Sawantwadi, Tal: Sawantwadi, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
166	GITI, Vengurla, Tal: Vengurla, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
167	GITI, Kurduwadi, Tal: Madha, Dist: Solapur	Solapur
168	GITI, Mangalvedha, Tal: Mangalwedha, Dist: Solapur	Solapur
169	GITI, Mohol, Tal: Mohol, Dist: Solapur	Solapur
170	GITI, Sangola, Tal: Sangola, Dist: Solapur	Solapur
171	GITI, Pulgaon, Tal: Deoli, Dist: Wardha	Wardha
172	GITI, Mangrulpir, Dist: Washim	Washim
173	GITI, Risod, Dist: Washim	Washim
174	GITI (Adivasi) Arni, Tq-Arni, Dist: Yavatmal	Yavatmal
175	GITI (Adivasi), Pandharkawada, Dist: Yavatmal	Yavatmal
176	GITI, Darwha, Dist: Yavatmal	Yavatmal
177	GITI, Ghatanji, Dist: Yavatmal	Yavatmal
178	GITI, Ner, Dist: Yavatmal	Yavatmal
179	GITI, Karjat, Tal: Karjat, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
180	GITI, Newasa, Tal: Newasa, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
181	GITI, Parner, Tal: Parner, Dist: Ahilyanagar	Ahilyanagar
182	GITI, Barshitakali, Dist: Akola	Akola
183	GITI (Adivasi), Dharni, Dist: Amravati	Amravati
184	GITI, Bhatkuli, Dist: Amravati	Amravati
185	GITI, Nandgaon Khandeshwar, Dist: Amravati	Amravati
186	GITI, Ashti, Tal: Ashti, Dist: Beed	Beed
187	GITI, Kej, Tal: Kej, Dist: Beed	Beed
188	GITI, Patoda, Tal: Patoda, Dist: Beed	Beed
189	GITI, Shirur Kasar, Tal: Shirur Kasar, Dist: Beed	Beed
190	GITI, Vadwani, Tal: Vadwani, Dist: Beed	Beed
191	GITI, Lakhandur, Tal: Lakhandur, Dist: Bhandara	Bhandara
192	GITI, Lakhani, Tal: Lakhani, Dist: Bhandara	Bhandara
193	GITI, Mohadi, Tal: Mohadi, Dist: Bhandara	Bhandara
194	GITI, Motala, Dist: Buldhana	Buldhana
195	GITI, Sangrampur, Dist: Buldhana	Buldhana
196	GITI, (Adivasi), Gondpipari, Tal: Gondpipari, Dist: Chandrapur	Chandrapur
197	GITI, (Adivasi), Jivati, Tal: Jivati, Dist: Chandrapur	Chandrapur
198	GITI, (Adivasi), Pombhurna, Tal: Pombhurna, Dist: Chandrapur	Chandrapur
199	GITI, Sawali, Tal: Sawali, Dist: Chandrapur	Chandrapur
200	GITI, Sindewahi, Tal: Sindewahi, Dist: Chandrapur	Chandrapur
201	GITI, Phulambri, Tal: Phulambri, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar
202	GITI, Soygaon, Tal: Soygaon, Dist: Chh. Sambhaji Nagar	Chh. Sambhaji Nagar

S.N.	Name of ITI	District
203	GITI, Shindkheda, Tal: Shindkheda, Dist: Dhule	Dhule
204	GITI, (Adivasi), Bhamragad, Tal: Bhamragad, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
205	GITI, (Adivasi), Charmorshi, Tal: Charmorshi, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
206	GITI, (Adivasi), Dhanora, Tal: Dhanora, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
207	GITI, (Adivasi), Etapalli, Tal: Etapalli, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
208	GITI, (Adivasi), Korchi, Tal: Korchi, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
209	GITI, (Adivasi), Korpana, Tal: Korpana, Dist: Chandrapur	Gadchiroli
210	GITI, (Adivasi), Mulchera, Tal: Mulchera, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
211	GITI, (Adivasi), Sironcha, Tal: Sironcha, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
212	GITI, (Tribal Ashram Shala), Korchi, Tal: Korchi, Dist: Gadchiroli	Gadchiroli
213	GITI, (Adivasi), Dewari, Tal: Dewari, Dist: Gondia	Gondia
214	GITI, Goregaon, Tal: Goregaon, Dist: Gondia	Gondia
215	GITI, Sadak Arjuni, Tal: Sadak Arjuni, Dist: Gondia	Gondia
216	GITI, Aundhanagnath, Tal: Aundhanagnath, Dist: Hingoli	Hingoli
217	GITI, Sengaon, Tal: Sengaon, Dist: Hingoli	Hingoli
218	GITI, Bodwad, Tal: Bodwad, Dist: Jalgaon	Jalgaon
219	GITI, Badnapur, Tal: Badnapur, Dist: Jalna	Jalna
220	GITI, Ghansavangi, Tal: Ghansavangi, Dist: Jalna	Jalna
221	GITI, Jafrabad, Tal: Jafrabad, Dist: Jalna	Jalna
222	GITI, Mantha, Tal: Mantha, Dist: Jalna	Jalna
223	GITI, Ajara, Tal: Ajara, Dist: Kolhapur	Kolhapur
224	GITI, Hatkanangle, Tal: Hatkanangle, Dist: Kolhapur	Kolhapur
225	GITI, Chakur, Tal: Chakur, Dist: Latur	Latur
226	GITI, Devani, Tal: Devani, Dist: Latur	Latur
227	GITI, Jalkoth, Tal: Jalkoth, Dist: Latur	Latur
228	GITI, Renapur, Tal: Renapur, Dist: Latur	Latur
229	GITI, Shirur Anantpal, Tal: Shirur, Dist: Latur	Latur
230	GITI, (Adivasi), Parshivani, Tal: Parshivani, Dist: Nagpur	Nagpur
231	GITI, Bhivapur, Tal: Bhivapur, Dist: Nagpur	Nagpur
232	GITI, Hingana, Tal: Hingana, Dist: Nagpur	Nagpur
233	GITI, Kuhi, Tal: Kuhi, Dist: Nagpur	Nagpur
234	GITI, Mouda, Tal: Mouda, Dist: Nagpur	Nagpur
235	GITI, Ardhapur, Tal: Ardhapur, Dist: Nanded	Nanded
236	GITI, Himayatnagar, Tal: Himayatnagar, Dist: Nanded	Nanded
237	GITI, Mahur, Tal: Mahur, Dist: Nanded	Nanded
238	GITI, Naigaon, Tal: Naigaon, Dist: Nanded	Nanded
239	GITI, (Adivasi), Deola, Tal: Deola, Dist: Nashik	Nashik
240	GITI, (Adivasi), Dindori, Tal: Dindori, Dist: Nashik	Nashik
241	GITI, (Adivasi), Kalwan, Tal: Kalwan, Dist: Nashik	Nashik
242	GITI, (Adivasi), Peth, Tal: Peth, Dist: Nashik	Nashik
243	GITI, (Adivasi), Surgana, Tal: Surgana, Dist: Nashik	Nashik
244	GITI, Niphad, Tal: Niphad, Dist: Nashik	Nashik
245	GITI, Lohara, Tal: Lohara, Dist: Dharashiv	Dharashiv
246	GITI, Vashi, Tal: Vashi, Dist: Dharashiv	Dharashiv

S.N.	Name of ITI	District
247	GITI, (Adivasi), Mokhada, Tal: Mokhada, Dist: Palghar	Palghar
248	GITI, (Adivasi), Talasari, Tal: Talasari, Dist: Palghar	Palghar
249	GITI, (Adivasi), Vikramgad, Tal: Vikramgad, Dist: Palghar	Palghar
250	GITI, (Adivasi), Wada, Tal: Wada, Dist: Palghar	Palghar
251	GITI, Palam, Tal: Palam, Dist: Parbhani	Parbhani
252	GITI, Malegaon (Bk), Tal: Baramati, Dist: Pune	Pune
253	GITI, Khalapur, Tal: Khalapur, Dist: Raigad	Raigad
254	GITI, Mangaon, Tal: Mangaon, Dist: Raigad	Raigad
255	GITI, Mhasala, Tal: Mhasala, Dist: Raigad	Raigad
256	GITI, Poladpur, Tal: Poladpur, Dist: Raigad	Raigad
257	GITI, Sudhagad(Pali), Tal: Sudhagad, Dist: Raigad	Raigad
258	GITI, Tala, Tal: Tala, Dist: Raigad	Raigad
259	GITI, Dapoli, Tal: Dapoli, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
260	GITI, Lanja, Tal: Lanja, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
261	GITI, Mandangad, Tal: Mandangad, Dist: Ratnagiri	Ratnagiri
262	GITI, Atpadi, Tal: Atpadi, Dist: Sangli	Sangli
263	GITI, Kadegaon, Tal: Kadegaon, Dist: Sangli	Sangli
264	GITI, Kavathemahankal, Tal: Kavathe Mahankal, Dist: Sangli	Sangli
265	GITI, Shirala, Tal: Shirala, Dist: Sangli	Sangli
266	GITI, Dahiwadi, Tal: Man (Dahiwadi), Dist: Satara	Satara
267	GITI, Koregaon, Tal: Koregaon, Dist: Satara	Satara
268	GITI, Lonand, Tal: Khandala, Dist: Satara	Satara
269	GITI, Medha (Jawali), Tal: Medha, Dist: Satara	Satara
270	GITI, Patan, Tal: Patan, Dist: Satara	Satara
271	GITI, Devgad, Tal: Devgad, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
272	GITI, Dodamarg, Tal: Dodamarg, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
273	GITI, Vaibhavwadi, Tal: Vaibhavwadi, Dist: Sindhudurg	Sindhudurg
274	GITI, (Adivasi), Murbad, Tal: Murbad, Dist: Thane	Thane
275	GITI, (Adivasi), Shahapur, Tal: Shahapur, Dist: Thane	Thane
276	GITI, Ashti, Tal: Ashti, Dist: Wardha	Wardha
277	GITI, Karanja Gh, Tal: Karanja Gh, Dist: Wardha	Wardha
278	GITI, Samudrapur, Tal: Samudrapur, Dist: Wardha	Wardha
279	GITI, Seloo, Tal: Seloo, Dist: Wardha	Wardha
280	GITI, Malegaon, Dist: Washim	Washim
281	GITI, Manora, Dist: Washim	Washim
282	GITI (Adivasi), Maregaon, Dist: Yavatmal	Yavatmal
283	GITI (Adivasi), Kalamb, Dist: Yavatmal	Yavatmal
284	GITI (Adivasi), Ralegaon, Dist: Yavatmal	Yavatmal
285	GITI, Babhulgaon, Dist: Yavatmal	Yavatmal
286	GITI, Zari-Jamani, Dist: Yavatmal	Yavatmal
